

وزارت آموزش و پرورش
توانا بود هر که دانا بود

فارسی

راهنمای تدریس

چهارم دبستان

۲۵۳۶ شاهنشاهی

به امر مبارک شاهنشاه آریامهر

این کتاب از طرف وزارت آموزش و پرورش تهیه و با کمک
سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی و سازمان برنامه مطبع شد
تا در میان کلیه آموزگاران و اساتید و به رایگان توزیع شود.
خرید و فروش آن اکیداً ممنوع است

وزارت آموزش و پرورش

توانا بود هر که دانا بود

راهنمای تدریس کتاب

فارسی

چهارم دبستان

۲۵۳۶ شاهنشاهی

تأليف :
حسن انوری

چاپ شرکت المست « سهامی عام » چاپخانه بیست و پنجم شهر یور

در سالهای اخیر در کشور ما، به رهبری شهریار خردمند، شاهنشاه آریامهر، برای همگامی با جهان مرفعی تلاشی پی گیر و دامنهدار آغاز گشته و تحولاتی شگرف در کلیه شئون اجتماعی بوقوع پیوسته است. بدیهی است که در این دوران تحول و انقلاب، دستگاههای اجرایی در صورتی قادر به انجام دادن وظایف خود به نحو مطلوب خواهند بود که در راهی هماهنگ با تحولات اخیر گام بردارند.

تجدید نظر در برنامه های مدارس و تدوین برنامه ای نو منطبق با آرمانهای انقلاب از جمله قدمهایی است که وزارت آموزش و پرورش در مسیر این تحولات بزرگ برداشته و از هم اکنون موجبات اجرای صحیح و دقیق آن را فراهم آورده است. شك نیست برای وصول به هدفهای برنامه نوین، نخست باید کتابهای درسی جدید با رعایت اصول و فنون لازم تألیف شود. لیکن تنها با کتاب درسی، بدون یاری رکن اعظم آموزش و پرورش، یعنی معلم، وصول به هدفهای برنامه و همگامی با دنیای جدید و تحولات عظیم کشور میسر و مقدور نیست. اما یاری معلمان وقتی مؤثرتر است که آنان نیز به سهم خود بایشرفتهای آموزشی جهان امروز همگام باشند، با وسایل نوین آموزشی آشنا شوند و به هنگام تدریس از روشهایی که نیل به مقصود را سهلتر می سازد استفاده کنند.

برای تسامین این منظور، همراه با هر يك از کتابهای درسی که بر طبق برنامه جدید تهیه شده است، يك کتاب راهنمای تدریس نیز تدوین یافته که در

آن برای اجرای برنامه به نحو مطلوب و نتیجه گیری بیشتر از کتاب دانش آموز،
پیشنهادهایی بر اساس جدیدترین روشهای تدریس هر يك از مواد درسی ارائه
شده است.

امیدوار است که کلیه معلمان، که مسئولیت خطیر رهبری نسل آینده را
بعهد دارند، با مطالعه دقیق این کتابها هماهنگی شیوه تدریس را در مدارس
سراسر کشور حفظ کنند و در اجرای وظایف خطیر خود به اخذ نتایج مفیدتر
نایل آیند.

وزیر آموزش و پرورش

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	کتاب فارسی چهارم دبستان:
	جدول سالانه درسهای کتاب فارسی چهارم - لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی -
	فهرست کلمه های املائی که دانش آموزان در کتابهای سه سال اول ابتدایی خوانده اند
	روش تدریس درسهای کتاب شاگرد:
۶۳	درس اول: به نام خدا
۶۵	درس دوم: ده
۶۸	درس سوم: چشم بینا و گوش شنوا داشته باشیم
۶۹	درس چهارم: گنج نامه
۷۳	درس پنجم: علم و هنر
۷۴	درس ششم: کوچ پرستوها
۷۶	درس هفتم: کتاب و کتابخانه
۷۸	درس هشتم: نامه ای از اصفهان
۸۱	درس نهم: پیشه ور اصفهان
۸۳	درس دهم: از من نگاهداری کنید
۸۵	درس یازدهم: میهن دوستی
۸۷	درس دوازدهم و سیزدهم: فداکاری مادر و عزم و اراده فرزند
۹۳	درس چهاردهم: محمد بن زکریای رازی کاشف الکحل
۹۵	درس پانزدهم: راه آهن
۹۷	درس شانزدهم: پسر فداکار

صفحه

عنوان

۱۰۰	درس هفدهم: اختراع تلفن
۱۰۲	درس هیجدهم: سعدی
۱۰۴	درس نوزدهم: چند سخن از سعدی
۱۰۶	درس بیستم: روز ششم بهمن
۱۰۸	درس بیست و یکم: رنج و گنج
۱۰۹	درس بیست و دوم: شرکت تعاونی راج دایل
۱۱۱	درس بیست و سوم: شیروخورشید سرخ
۱۱۲	درس بیست و چهارم: بهترین مکان دنیا
۱۱۴	درس بیست و پنجم: نفت
۱۱۸	درس بیست و ششم: عصر فضا
۱۲۱	درس بیست و هفتم: کودکی که بر اثر اراده و پشتکار به شهرت و افتخار رسید
۱۲۲	درس بیست و هشتم: ایران
۱۲۳	درس بیست و نهم: بهترین ارمغان
۱۲۶	درس سی‌ام: باران
۱۲۹	درس سی و یکم: سی و دوم: چهار نقاش بزرگ
۱۳۲	درس سی و سوم: به حیوانات آزار نرسانیم
۱۳۵	درس سی و چهارم: سی و پنجم: سی و ششم: داستان کاوه آهنگر

مقدمه

هدف از آموختن زبان در دبستان آن است که کودک را توانا سازیم تا بتواند آنچه را می‌خواند یا می‌شنود، هم خوب درک کند و هم آنها را باسانی به دیگران بفهماند و نیز بتواند آنچه را می‌اندیشد و از ذهن می‌گذراند بیان کند، و پس از آنکه دوره پنج ساله دبستان را بپایان رساند در گفتن و نوشتن و خواندن، در حدود برنامه‌ای که در دبستان فرا گرفته است، تسلط داشته باشد.

کودک پس از پایان دوره پنج ساله ابتدایی باید بتواند:

- متنی ساده را بخواند و به معانی و افکاری که در آنهاست پی‌ببرد.
- در شیوه‌های مختلف خواندن مانند خواندن مستقل، بیصدا (صامت‌خوانی) و سریع و دقیق با توجه به مطالب آنها مهارت یابد.
- نمونه‌های ساده‌ای از آثار معروف بزرگان ادب را به سبک اصلی یا ساده شده بطور صحیح و روان و روشن بخواند و بفهمد.
- شخصیت‌های بزرگ ادبی و علمی و هنری ایران و آثار معروف آنها را بشناسد.
- به وسیله خواندن متنهای متناسب، شوق وطن دوستی و علاقه به آب و خاک و گذشته کشور و همچنین شوق هنری در او ایجاد گردد.
- طرز فکر و استدلال صحیح و منطقی را بیاموزد و از راه بحثهای متین و منظم قوه بیانش پرورش یابد.

درس زبان فارسی، گذشته از اینکه باید این نیازها را برآورد باید زمینه را برای برآوردن نیازهای سنهای بالاتر نیز آماده سازد.

در سالهای سوم و چهارم دبستان دانش‌آموز باید بیاموزد که هرمتنی را چگونه بخواند، و بداند که خواندن کتاب علمی برای کسب اطلاعات دقیق با خواندن داستان یا خواندن روزنامه فرق می‌کند. باید در مطالعه دقیق و خواندن بیصدا با توجه به درک مطلب مهارت یابد و

کلمه‌های مختلفی را که معنی آنها را می‌داند با آسانی بخواند. و چون از کلاس دوم و سوم به بالا برنامه دروس متنوع می‌گردد و کتاب درسی منحصر به کتاب فارسی نیست و کتابهای علوم، تعلیمات اجتماعی، ریاضیات، تعلیمات دینی (در سال چهارم کتاب هنر) هر يك جداگانه جزء مواد برنامه قرار می‌گیرد، بنابراین دانش‌آموزان باید در مطالعه کتابهای مختلف مهارت یابند و توجهشان به کتابهای غیر درسی نیز جلب شود.

در این سالها اگر دانش‌آموزان بطور صحیح آموزش دیده باشند می‌توانند از گردش علمی یا اتفاقات جالبی که در دبستان روی می‌دهد گزارش دقیقی تهیه کنند. همچنین کودکانی که با کتاب سر و کار دارند اغلب می‌توانند داستانهای کوچکی بنویسند و اگر دوست یا خویشی برایشان نامه‌ای بنویسد میل دارند که به آن نامه جواب بدهند و غالباً از عهده این کار بخوبی برمی‌آیند. دانش‌آموزان این کلاسها احتیاج به لغات بیشتری دارند و اگر چه در کتاب قرائت خود مقداری از لغات مورد احتیاج خود را می‌آموزند ولی باید استفاده از کتاب لغت را نیز بتدریج یاد بگیرند.

برای تربیت ذوق خواندن کودکان در این دوره آموزگار باید حتماً از کتابهای غیر درسی که مطابق استعداد خواندن شاگردان باشد استفاده کند. وقت دانش‌آموزان قوی را بی‌وجه نباید برای شاگردان ضعیف‌تر ضایع کرد و در هنگامی که آموزگار مشغول رسیدگی به کار شاگردان ضعیف است باید مجله یا کتاب مناسبی در اختیار دانش‌آموزان قوی بگذارد تا هم با سرگرم کردن آنان، انضباط کلاس را حفظ کند و هم دانش‌آموزان از وقت خود حداکثر استفاده را بکنند. در چنین موقعی آموزگار باید حتماً با چند پرسش مربوط به موضوع کتاب یا داستان توجه دانش‌آموزان را به اهمیت کاری که انجام می‌دهند جلب کند و همچنین نشان دهد که به کار آنان علاقه‌مند است.

برای دانش‌آموزانی که در خواندن ضعیف هستند می‌توان از کتابهای غیر درسی که برای سنین کمتر نوشته شده است استفاده کرد و این کار به‌عراقب بهتر از این است که مثلاً کتاب سوم را به دانش‌آموز کلاس چهارم بدهیم زیرا روی کتابهای غیردرسی نشانه خاصی از کلامی و سن مشهود نیست و چون کودک آنها را می‌تواند با آسانی بخواند رفته رفته به کتاب خواندن علاقه‌مند می‌شود و احساس موفقیت در این کار او را عاقبت در کلاس نیز موفق می‌کند.

مسلماً آموزگار نکته‌دان، خوب توجه دارد که دانش‌آموزی ممکن است از لحاظ خواندن قوی باشد ولی هنگام بیان عاجز بماند و از حیث انشا متوسط باشد. این دانش‌آموز

هنگام خواندن در گروه قوی و در انشا در گروه متوسط و در هنگام بیان شفاهی در گروه ضعیف قرار می‌گیرد و به این ترتیب هیچگاه احساس حقارت نخواهد کرد. بخصوص که همیشه احتمال ارتقا به گروه بالاتر برایش وجود دارد. از آنجا که از کلاس سوم به بالا دامنه دروس وسیع‌تر می‌شود آموزگار باید در درسهای دیگر - تعلیمات اجتماعی، تعلیمات دینی و علوم و ریاضیات - نیز به زبان دانش‌آموزان توجه کند. بدین ترتیب کودک متوجه می‌شود که درس فارسی به همه درسها مرتبط است و به یادگرفتن زبان از عهده یادگیری درسهای دیگر خوب برنخواهد آمد و نیز در تمام مراحل و قسمتهای تحصیلی و زندگی به خوب دانستن زبان نیاز دارد.

• • •

شاید خطایی از این بدتر نباشد که معلمی بدون مطالعه و نقشه قبلی وارد کلاس درس بشود و بخواهد چهل و یا پنجاه دقیقه به گروهی از کودکان فعال و پرجوش و خروش، بدون هیچگونه مطالعه قبلی و بدون اطلاع از هدف، مطلبی را تدریس کند. يك معلم خوب قبل از آنکه به کلاس درس رود باید بداند که چه تدریس خواهد کرد، و برای آنچه تدریس می‌کند به چه وسایلی نیاز دارد و چه اطلاعاتی درباره درس باید داشته باشد و چگونه باید برای آماده ساختن ذهن کودکان مقدمه چینی کند؟ باید بداند هدف او در آن يك ساعت درس چیست، و مطلب را چگونه باید عرضه کند تا کودکان بدان هدفها توجه کنند؟ همچنین باید حاصل يك ساعت تدریس خود را ارزشیابی کند، و از آن نتیجه بگیرد. پیداست که چنین معلمی، اهل مطالعه است و نیک می‌داند که آنچه سالها پیش خود در کلاس درس فرا می‌گرفته است، به درد دانش‌آموزان امروز نمی‌خورد و نیز روشی در تدریس بکار نمی‌برد که سالها پیش خود با آن روش تعلیم دیده است، بلکه جدیدترین اطلاعات را به شاگرد می‌آموزد و از آخرین روشهای تدریس استفاده می‌کند. يك معلم خوب باید بداند که در هر يك از درسها و تمرینهای کتابی که آنرا تدریس می‌کند چه هدفی وجود دارد، شاگردان درسهای پیش چه آموخته‌اند و در سال جدید چه باید بیاموزند. پیداست که معلم خود کمتر وقت آن را دارد که درباره این مطالب به تحقیق و تفحص بپردازد، کتابهای سالهای پیش را بررسی کند و... در اینجاست که کتاب راهنمای تدریس به یاری معلم می‌شتابد و اطلاعاتی را که لازم است به او می‌دهد. کتاب راهنمای تدریس همچون پلی است میان مؤلف کتاب و آموزگار که در آن همدیگر را ملاقات می‌کنند و نحوه تدریس و هدفهای درس و اشکالات کار را بمیان می‌آورند. هدف از تهیه و عرضه کتاب راهنمای تدریس این نیست که ابتکار از شما آموزگار مبتکر گرفته

شود چنانکه افکار و اندیشه‌ها و نوآوریهای خود را در امر تدریس و تعلیم به کنار بگذارید و خود را در چارچوب روشهای عرضه شده در این کتاب قرار دهید. این کتاب جز برای این نیست که به آموزگار مبتکر روشی در تدریس را پیشنهاد کند و آگاهیایی دربارهٔ دروس و روابط آنها با کتابهای گذشته و درسهای گذشته و کتابهای دیگر به او بدهد. مسلماً در میان آموزگاران مبتکر و علاقه‌مند کسانی هستند که روشهای بهتری در تدریس فارسی تجربه کرده و نتایج بهتری گرفته‌اند. چقدر بجاست که این قبیل آموزگاران روشهای تجربه شدهٔ خود را به سازمان کتابهای درسی بنویسند تا در سالهای آینده در دسترس همهٔ آموزگاران (یا در دسترس آموزگاران مدارس تجربی) قرار گیرد و در دایرهٔ وسیع‌تری به محك تجربه زده شود.

کتاب فارسی سال چهارم دبستان

کتاب فارسی سال چهارم ابتدایی شامل ۳۶ درس است که مانند کتابهای فارسی سال دوم و سوم در هشت بخش گنجانده شده است. هربخشی از آن در یک ماه از سال تحصیلی تدریس خواهد شد. پراکندگی دروسها در ماهها با توجه به تعداد روزهای تعطیل و امتحانات سه ماهه بوده است. از این رو اگر آموزگار با توجه به جدول سالانه دروسهای کتاب فارسی آن را تدریس کند در اواخر اردیبهشت ماه کتاب به پایان می رسد و فرصت کافی هم برای دوره کردن باقی خواهد ماند.

درسهای هر ماه به آزمایشی تحت عنوان «خود را بیازمایید» ختم می شود. در «خود را بیازمایید» ها پرسشها و تمرینهایی مربوط به درسهای همان ماه گنجانیده شده است که می توان به جای امتحانات ماهانه از آنها استفاده کرد. این آزمایشها طوری تنظیم شده است که هر یک ۲۵ نمره احراز می کند. وقتی که آموزگار نتیجه این آزمایشها را ارزشیابی می کند باید به جنبه املایی آنها نیز توجه کند مثلاً اگر دانش آموزی به هر بیست قسمت از آن جواب صحیح داده باشد ولی ۴ غلط املایی داشته باشد نمره او $18 = \frac{20+16}{4}$ خواهد بود.

جدول سالانه دروسهای کتاب فارسی چهارم

ماه	درس	ماه	درس
مهر	۱- به نام خدا	آبان	۵- علم و هنر
	۲- ده		۶- کوچ پرستوها
	۳- چشم بینا و گوش شنوا داشته باشیم		۷- کتاب و کتابخانه
	۴- گنج نامه		۸- نامه ای از اصفهان
			۹- پیشه ور اصفهان

جدول سالانه درسهای کتاب فارسی چهارم

ماه	درس	ماه	درس
آذر	۱۰- از من نگاهداری کنید ۱۱- مبین دوستی ۱۲- فداکاری مادر و عزم و اراده فرزند (۱) ۱۳- فداکاری مادر و عزم و اراده فرزند (۲)	اسفند	۲۶- عصر فضا ۲۷- کودکی که بر اثر اراده و پشتکار به شهرت و افتخار رسید ۲۸- ایران ۲۹- بهترین ارمغان
دی	۱۴- محمدبن زکریای رازی کاشف الکک ۱۵- راه آهن ۱۶- پسر فداکار ۱۷- اختراع تلفن ۱۸- سعدی ۱۹- چند سخن از سعدی	فروردین	۳۰- باران ۳۱- چهار نقاش بزرگ (۱) ۳۲- چهار نقاش بزرگ (۲)
بهمن	۲۰- روز ششم بهمن ۲۱- رنج و گنج ۲۲- شرکت تعاونی راج دایل ۲۳- شیر و خورشید سرخ ۲۴- بهترین مکان دنیا ۲۵- نفت	اردیبهشت	۳۳- به حیوانات آزار نرسانیم ۳۴- دامستان کاوه آهنگر (۱) ۳۵- دامستان کاوه آهنگر (۲) ۳۶- دامستان کاوه آهنگر (۳)

کلمه‌ها و ترکیبهای تازه:

در کتاب فارسی دوم و سوم دبستان، کلمه‌ها و ترکیبهای تازه در پایان هر درس به ترتیب الفبا معنی شده و در متن درس روی کلمه‌های مزبور با ستاره مشخص گردیده است. هدف از این کار آشناساختن دانش‌آموزان به نحوه استفاده از کتاب لغت بوده است. این روش در کتاب

چهارم نیز دنبال شده است.

فهرست کلمه‌ها و ترکیبهای درسبابتبیب در صفحات آینده درج شده است و پس از آن فهرست کلمات املائی کتابهای سه ساله اول ابتدایی است. این فهرست نشان می‌دهد که دانش‌آموزان در سه سال اول ابتدایی در کتابهای درسی خود چه کلمه‌های املائی یاد گرفته‌اند. پیدامت که بسیاری از این کلمه‌ها در کتابهای فارسی نیامده بلکه در کتاب علوم یا تعلیمات دینی یا تعلیمات اجتماعی بکار رفته است.

این دو فهرست در تهیه متن دیکته بکار خواهد رفت. به این معنی که در تهیه متن دیکته از کلمه‌ها و ترکیبهای املائی که دانش‌آموزان در سالهای پیش و در همین سال در درسهای پیش خوانده‌اند برای یادآوری و بیشتر مرکوز ساختن آنها در ذهن دانش‌آموزان گنجانده خواهد شد.

آموزگاران عزیز باید بخاطر داشته باشند که هیچگاه کلمه‌های املائی را بتنهایی و خارج از جمله به دانش‌آموزان دیکته نگویند. چه صرف حفظ کردن کلمات ومعانی آنها هیچ کمکی به گسترش مجموعه لغات کودکان نمی‌کند. باید دانش‌آموزان را تشویق کرد که در گفته‌ها ونوشته‌های خود تا آنجا که می‌توانند از کلمه‌ها و ترکیبها واصطلاحات تازه‌ای که یاد گرفته‌اند بکار برند.

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۱	اول	آشناییم ده	آشنایی ده مرا. بانور خود آشناییم ده، یعنی: دل مرا بانور خداشناسی و خداپرستی آشناکن، یعنی: مرا موفق کن که ترا بشناسم.
۲		روان	روح، جان
۳		رهایی	رها شدن، نجات
۴		ظلمت	تاریکی. از ظلمت خود رهاییم ده، یعنی: مرا از نادانی خودم رهایی ده.
۵		مونس	همدم
۶		نانموده	نشان داده نشده، معلوم نشده
۷	دوم	تراکتور	ماشینی که برای کارهای کشاورزی مانند شخم- زدن و خرمن کوبیدن بکار می‌رود.
۸		سپاهی قرویج و آبادانی	دختر یا پسر جوانی که پس از ۱۲ یا ۱۶ سال درس خواندن به روستاها می‌رود تا به‌جای خدمت (وظیفه سربازی) به مردم روستاها در کارهای کشاورزی و آبادانی کمک کند و چیزهای تازه‌ای به آنها یاد دهد.
۹		شرکت تعاونی	شرکتی است که احتیاجهای کسانی را که در آن عضو هستند برطرف می‌کند.
۱۰		شرکت تعاونی روستایی	شرکتی است که دهقانان تشکیل می‌دهند تا احتیاجهای خود را با کمک آن رفع کنند. شرکت تعاونی روستایی به روستائیان وام می‌دهد یا تراکتور و وسایل کشاورزی دیگر در اختیار آنها می‌گذارد.

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
جایگاه، جای نگهداری چیزی	مخزن	سوم	۱۱
وزیدن	وزش		۱۲
صاف	هموار		۱۳
زیاد، بسیار	بیش		۱۴
تعریف کردن، آفرین گفتن	تحسین		۱۵
وصف کنند، صفتها (ی آن) را بیان کنند	توصیف کنند		۱۶
شنونده	شنوا		۱۷
بررسی کردن، جستجو کردن	کنجکاوی		۱۸
چیزی را به لغزیدن واداشتن	لغزاندن		۱۹
منظره ها	مناظر		۲۰
بسختی	بدشواری	چهارم	۲۱
بدن، تنه	بدنه		۲۲
بنوعی	بنحوی		۲۳
نامه یا نوشته ای که درباره جنگ باشد.	جنگ نامه		۲۴
رفیقان، دوستان	رفقا		۲۵
شناختن	شناسایی		۲۶
سنگ بزرگ	صخره		۲۷
نامه یا نوشته ای که درباره گنج باشد.	گنج نامه		۲۸
پیچ در پیچ مانند حلقه های مار	مارپیچ		۲۹
انسان اگر هنر داشته باشد	آدمی را اگر هنر باشد	پنجم	۳۰
همیشه	ابد		۳۱
بسیار بمانی، بسیار زندگی کنی	بسی باشی		۳۲

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۳۳		به	بہتر. بہ کہ تامل وسیم وزر باشد، یعنی: بہتر است از اینکہ ثروت و فقرہ و طلا داشتہ باشد.
۳۴		راہ بہ سر منزل مقصود برد	بہ مقصودش رسید، بہ آرزویش رسید
۳۵		رہ بہ کجا می برد	تا کجا می رسد
۳۶		گفتش	گفتم بہ او
۳۷		گیرمت	گیرم تو، خیال کنم تو
۳۸		محنت	غم، اندوہ. شب محنت: روزگار غم
۳۹		معرفت	دانش، شناختن چیزها
۴۰	ششم	استراسبورگ	نام شہری در اروپا
۴۱		پرداختن	ساختن، مرقب کردن
۴۲		پیرہ	نام شہری در اروپا (از استراسبورگ تا پیرہ در حدود ۱۸۰۰ کیلومتر است).
۴۳		ترك بگویند	ترك کنند
۴۴		جای معتدل	جایی کہ هوای آن نہ بسیار سرد و نہ بسیار گرم باشد.
۴۵		جفت	زن، شوہر، ہمسر
۴۶		چنین می نماید	چنین بنظر می آید
۴۷		کرکس	پرنده ای بزرگ کہ پرنده گان کوچک دیگر را شکار می کند.
۴۸		لطافت	خوبی، نرمی، خوشی
۴۹		مرمت کنند	تعمیر کنند، درست کنند
۵۰	ہفتم	اندر برت	درکنارت
۵۱		دایر کنند	درست کنند، بوجود بیاورند

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۵۳		شباب	جوانی
۵۴		عنوان	نام
۵۵		کتابخانه ملی	کتابخانه بزرگی که برای استفاده همه مردم دایر می شود.
۵۶		کتابدار	کسی که در کتابخانه کار می کند و هر کس کتاب بخواند به او رجوع می کند.
۵۷		گاه	وقت، موقع
۵۸		مفصل	طولانی، بسیار
۵۹		نصب شده بود	قرار داده شده بود
۶۰	هشتم	آرامش	آرامی
۶۱		اخبار	خبرها
۶۲		اطلس	نوعی پارچه ابریشمی
۶۳		بکمال رسید	کامل شد
۶۴		پرطولانی	بسیار طولانی
۶۵		چوگان بازی	بازی و ورزشی که با چوگان (چوبی سرکج) و گوی (توپ) انجام می شود. چوگان بازی از بازیهای بسیار قدیم است و آن را سواره بازی می کنند.
۶۶		درحد خود	به اندازه خود، در جای خود
۶۷		دوره	زمان
۶۸		ذوب آهن	آب کردن آهن
۶۹		زری	نوعی پارچه
۷۰		شاهکار	کار بزرگ، کاری که در آن هنرنشان داده باشند

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
دوختن نقش و نگار با قلاب در روی پارچه	قلابدوزی		۷۱
پارچه‌ای که در روی آن شکل‌هایی با قلم یا مهر بوجود آورند	قلمکار		۷۲
بسیار	متعدد		۷۳
کارهای مربوط به معمار (کسی که نقشه ساختمان می‌کشد)	معماری		۷۴
کارهای مربوط به مهندسی، شاهکار معماری و مهندسی یعنی شاهکاری که به وسیله معمار و مهندس ساخته شده باشد.	مهندسی		۷۵
بازار کوچک	بازارچه	نهم	۷۶
قیمت	بها		۷۷
صنعتگر	پیشه‌ور		۷۸
تو است	تست		۷۹
ساختمان و سرایی که در آن داد و ستد می‌کنند.	تیمچه		۸۰
چشم مردم جهان در تماشای تو مست شده است، مردم در تماشای تو از خود بیخود شده‌اند.	چشم جهان مست		۸۱
مغازة، دکان، اتاق	تماشای تست		۸۲
برخیز، بلند شو	حجره		۸۳
بگیری	خیز		۸۴
ماده سیاه رنگی که برای زیبایی به چشم می‌زنند (شاعر در شعر دای به هنر سر مه چشم جهان، می‌گوید همانطور که سر مه چشم را زیبا می‌کند، پیشه‌ور اصفهان نیز با هنر خود جهان را زیبا می‌کند).	ستانی		۸۵
	سرمه		

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۸۶		سیم	نقره، پول
۸۷		شاهد	گواه، گواهی دهنده
۸۸		صنعت، در اینجا	چیزهای ساخته شده
۸۹		کیمیا	قدیمیها میخواستند مادهای بدست آورند که با آن فلزات دیگر را به طلا تبدیل کنند، این ماده خیالی را کیمیا می گفتند.
۹۰	دهم	آفریده	مخلوق، خلق شده
۹۱		برش	بریده شده
۹۲		بی ثمر	بیفایده
۹۳		تغذیه می کنم	غذا بدست می آورم، غذا می خورم
۹۴		روح افزا	جانبخش، شادی آور
۹۵		سکنی می گزینید	مسکن می گیرید، جای می گیرید
۹۶		صمغ	مایعی که از بعضی درختان به بیرون می تراود.
۹۷		ضربه نزنید	آسیب نرسانید
۹۸		کلوخ	گل خشک شده، خشت پاره
۹۹	یازدهم	بومبور	سرزمین
۱۰۰		سربس	همگی
۱۰۱		دریغ است	جای افسوس است، حیف است
۱۰۲		کنام	آشنایان جانوران
۱۰۳		مباد	نباشد
۱۰۴		نیاکان	پدران
۱۰۵	دوازدهم	اراده	خواست، قصد
۱۰۶		افلیح	کسی که تمام یا قسمتی از بدن وی مست و بی حرکت شده باشد.

لغت‌نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۱۰۷		عزم	قصد، تصمیم
۱۰۸		فك	استخوان بالا و پایین دهان
۱۰۹		متوجه	کسی که توجه دارد، توجه کننده
۱۱۰		نقص	کم و کاست، عیب
۱۱۱		واقعی	حقیقی
۱۱۲	سیزدهم	تأثیر داشت	اثر می کرد
۱۱۳		دستگاه	اسباب
۱۱۴		رطوبت	تری، خیس
۱۱۵		قلم مو	قلم مودار که با آن نقاشی می کنند
۱۱۶		لندن	پایتخت انگلستان و یکی از شهرهای بزرگ اروپا.
۱۱۷		معالج	درمان کننده بیمار
۱۱۸		معالجات	معالجه ها
۱۱۹		نصب کند	قرار دهد، کار بگذارد
۱۲۰	چهاردهم	اوان	هنگام، زمان
۱۲۱		بغداد	پایتخت فعلی کشور عراق، در قدیم مدرسه های بزرگ در این شهر دایر بوده است.
۱۲۲		تدریس	درس دادن
۱۲۳		تدریس می کرده اند	درس می داده اند
۱۲۴		ریاضیات	علمی است که جزئی از آن همان هندسه و حساب است.
۱۲۵		عالی مقام	بلند مرتبه
۱۲۶		کاشف	کشف کننده
۱۲۷		کشفیات	کشفها

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۱۲۸		محمد بن زکریا	محمد پسر زکریا
۱۲۹		مداوا	درمان کردن
۱۳۰		مفاخر	کسانی که باعث افتخارند
۱۳۱		موارد	موردها، جاها
۱۳۲		ناگزیر	ناچار
۱۳۳		نجوم	علم ستاره شناسی
۱۳۴		نیل	رسیدن
۱۳۵	پانزدهم	بپردازد	پرداخت کند، بدهد
۱۳۶		بکر	تازه
۱۳۷		بیج و تاب می خورد	به این سو و آن سو می پیچد
۱۳۸		حمل	بردن
۱۳۹		حمل می کند	می برد
۱۴۰		حمل و نقل	بردن و جای چیزی را تغییر دادن
۱۴۱		دل کوه	وسط کوه، میان کوه
۱۴۲		سوت زنان	در حال سوت زدن
۱۴۳		شامگاه	هنگام شب
۱۴۴		غذا صرف می کنند	غذا می خورند
۱۴۵		معادل	برابر
۱۴۶	شانزدهم	برهم نهاد	روی هم گذاشت
۱۴۷		بوم	جغد
۱۴۸		بی درنگ	بدون معطلی
۱۴۹		چه	زیرا

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
زمانی نخواهد گذشت	دیری نخواهد گذشت		۱۵۰
سوراخ، شکاف	رخنه		۱۵۱
دیوار محکم و ضخیم که برای گرفتن جلو آب می سازند.	سد		۱۵۲
رسیدگی	سرکشی		۱۵۳
قورباغه	غوک		۱۵۴
ماده ای سیاه رنگ	قیر		۱۵۵
سست، بی حس	کرخ		۱۵۶
خواهد گذشت	گذر خواهد کرد		۱۵۷
آفرین	مرحبا		۱۵۸
بطور موقت	موقتاً		۱۵۹
لرزشها	ارتعاشات	هفدهم	۱۶۰
تحريك می کند	برمی انگیزد		۱۶۱
پایداری، پایداری در انجام دادن کارها و بی پایان رساندن آنها.	پشتکار		۱۶۲
نتیجه، میوه	ثمره		۱۶۳
بی شوق، بی میل	دلسرد		۱۶۴
شادمانی	شعف		۱۶۵
بیاکی	شهامت		۱۶۶
اختراع کننده، کسی که چیز تازه ای می سازد	مخترع		۱۶۷
عیبها، نقصها	نقایص		۱۶۸
کسی یا چیزی که یاد می دهد	آموزنده	هجدهم	۱۶۹
مخلوط شده	آمیخته		۱۷۰

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۱۷۱		دیده	آنچه دیده شده
۱۷۲		سعديا	ای سعدی
۱۷۳		شنیده	آنچه شنیده شده
۱۷۴		طلب	جستجو کردن
۱۷۵		فراغت	آسایش، آسودگی
۱۷۶		گشت	سیر و سیاحت
۱۷۷		مقدماتی	ابتدایی
۱۷۸		می بایدت	لازم است برای تو
۱۷۹		میسر نمی شود	ممکن نمی شود، با آسانی بدست نمی آید
۱۸۰		نابرده رنج	رنج نبرده، رنج نکشیده
۱۸۱		نثر	سخنی که شعر نباشد
۱۸۲		نظم	شعر
۱۸۳		نکونام	نیکو نام. کسی که به خاطر کارهای خوبی که انجام داده است، مردم نام او را بخوبی یاد می کنند.
۱۸۴	نوزدهم	آموخت و نکرد	چیزهایی یاد گرفت ولی به آنها عمل نکرد
۱۸۵		اندوخت و نخورد	پول و مال بدست آورد ولی از آن استفاده نکرد
۱۸۶		ببوید	بدهد، بو از آن برخیزد
۱۸۷		بلند آواز	آن که صدایش بلند است
۱۸۸		تهی	خالی (میان تهی = میان خالی)
۱۸۹		چندانکه	هر اندازه که، هر قدر که
۱۹۰		طلبه	صندوقچه یا جعبه کوچک که شیشه های عطر در آن نگه می دارند.
۱۹۱		عالم	دانا، دانشمند

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۱۹۲		عطار	عطر فروش
۱۹۳		غازی	جنگجو، جنگ کننده (طبل غازی، طبلی که جنگجویان در جنگ می‌زدند)
۱۹۴		لقمان	نام حکیم و دانشمندی است که در زمانهای بسیار قدیم زندگی می‌کرده است.
۱۹۵		ماند	شبیبه است
۱۹۶		مشک	ماده‌ای خوشبو
۱۹۷		هنر نما	صاحب هنر، نشان دهنده هنر
۱۹۸		یکی را	به یکی، به کسی
۱۹۹	بیستم	ارباب	مالك ده، مالکان ده
۲۰۰		از آن مالک ... بود	مال مالک بود
۲۰۱		امر	کار
۲۰۲		به ارباب تعلق داشت	مال ارباب بود، به ارباب می‌رسید
۲۰۳		به همه مردم تعلق گرفت	مال همه مردم شد
۲۰۴		تحصیل کرده	درس خوانده
۲۰۵		تلاش	کوشش
۲۰۶		دام	جانور اهلی: گاو، گوسفند، بز و ...
۲۰۷		دامداری	نگهداری و پرورش جانوران اهلی
۲۰۸		در اختیار	در تصرف
۲۰۹		زمین زراعتی	زمینی که در آن زراعت می‌کنند
۲۱۰		سابقاً	در سابق، در پیش
۲۱۱		مسم	بهره، قسمت

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۲۱۲		سپیم	کسی که سهم دارد، هم بهره
۲۱۳		قوت	خوراك
۲۱۴		كفاف قوتشان	اندازه خوراكشان می شد
		را می داد	
۲۱۵		كلانسال	بزرگسال
۲۱۶		مبتلا	دچار
۲۱۷		منابع	منبعها، سرچشمه ها. منابع طبیعی قسمتهایی از طبیعت که انسان از آنها بهره می گیرد مانند خاک، آب، جنگل، معدن و دریا.
۲۱۸		موسوم شده است	نامیده شده است
۲۱۹	بیست و یکم	برکنید	بکنید
۲۲۰		پژوهیدن	جستجو کردن
۲۲۱		پوران	پسران
۲۲۲		پیشینیان	گذشتگان
۲۲۳		فرزندگان	فرزندان
۲۲۴		قصارا	از قضا، اتفاقاً
۲۲۵		کاویدن	کندن، جستجو کردن
۲۲۶		کشتکه	کشتزار
۲۲۷		مهرمه	ماه مهر
۲۲۸		میراث	آنچه به ارث می رسد، آنچه پس از مردن کسی باقی می ماند.
۲۲۹		نمائید	نگذارید
۲۳۰		همی خواست	می خواست بمیرد
		خفت	

لغت‌نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۲۳۱	بیست و دوم	اداره کنند	بگردانند، کارهای (آن) را انجام دهند
۲۳۲		تعاون	یاری، کمک، همبستگی، کمک به همدیگر
۲۳۳		توسعه	وسعت، افزونی
۲۳۴		تسیدست	بیچیز
۲۳۵		تیره روزی	بدبختی
۲۳۶		حومه	اطراف
۲۳۷		دستمزد	مزد
۲۳۸		راچ دایل	شهری در انگلستان
۲۳۹		راسخ	محکم
۲۴۰		رونق	رواج
۲۴۱		عاید شرکت...	جزء درآمد شرکت خواهد شد
		خواهد شد	
۲۴۲		عضویت	عضو بودن
۲۴۳		کساد	کساد بودن، رواج نداشتن
۲۴۴		کم فروغ	کم روشنایی
۲۴۵		کود	آنچه که برای زیاد کردن محصول به زمینهای زراعتی می‌دهند.
۲۴۶		گردسوز	يك نوع چراغ نفتی
۲۴۷		محقر	كوچك
۲۴۸		مرغوب	خوب
۲۴۹		مشقات	رنجها
۲۵۰		مشورت	باهم به گفتگو پرداختن و در کارها راه حل درست پیدا کردن
۲۵۱		مصمم	باقصیم

لغت‌نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
زندگانی، آنچه برای زندگانی لازم است	معاش	بیست و سوم	۲۵۲
حرکت، جنبش	نهیضت		۲۵۳
خرج	هزینه		۲۵۴
به هم مربوط بودن، اتحاد داشتن	همبستگی		۲۵۵
باهم فکر کردن و به گفتگو پرداختن	همفکری		۲۵۶
بطور آزاد	آزادانه		۲۵۷
بالا رود	افراشته شود		۲۵۸
کمکی	امدادی		۲۵۹
روزها، روزگار، زمان	ایام		۲۶۰
کشوری در اروپا	ایتالیا		۲۶۱
آدمیان	بنی آدم		۲۶۲
به نتیجه رسیده	ثمربخش		۲۶۳
حادثه‌ها، پیشامدها	حوادث		۲۶۴
کشوری در اروپا	سوئیس		۲۶۵
شاخه، قسمت کوچکی از یک اداره یا سازمان	شعبه		۲۶۶
آشتی (دوران صلح، یعنی: دورانی که در آن جنگ نباشد و همه کشورها باهم درآشتی بسر برند).	صلح		۲۶۷
دو چوب یا دو فلز به شکل بعلاوه (+)	صلیب		۲۶۸
آرام، آرامش	قرار		۲۶۹
رنج	محنت		۲۷۰
دیده می‌شد، آشکار می‌شد	مشهود می‌شد		۲۷۱
پاک	مقدس		۲۷۲
ناخوشایند، نامطبوع	ناگوار		۲۷۳

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۲۷۴		نشاید	سزاوار نیست، شایسته نیست
۲۷۵		واحد	یکانه، یکسان
۲۷۶		واگیردار	سرایت کننده
۲۷۷		وظایف	وظیفه ها
۲۷۸		هجوم	حمله
۲۷۹		هدف	مقصود، قصد
۲۸۰	بیست و چهارم	آبِ بهت	عظمت، شکوه
۲۸۱		آزبای درمی آیند	برزمین می افتند
۲۸۲		باز شناخته نمی شد	دوباره شناخته نمی شد
۲۸۳		قائِر	غمگینی
۲۸۴		خودنمایی	خودرا نشان دادن
۲۸۵		دلگیر	غمگین
۲۸۶		رعنا	زیبا
۲۸۷		زوزق	کشتی کوچک، قایق
۲۸۸		زه	(در اینجا) باریکه چوب که دورتخته سیاه می کشند
۲۸۹		زینت می داد	آرایش می داد
۲۹۰		زاله	شبنم
۲۹۱		سیاحت	گردش
۲۹۲		سیر	گردش
۲۹۳		عریان	لخت
۲۹۴		فرو می افتد	پایین می افتد
۲۹۵		قامت	قد
۲۹۶		قبا	نوعی لباس
۲۹۷		کارگاه	کارخانه، کارخانه کوچک

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
در حال گریه کردن	گریان		۲۹۸
آنچه به رنگ گل سرخ باشد	گلفام		۲۹۹
پر	لبریز		۳۰۰
میل می کرد	می گرایید		۳۰۱
در حال ناله کردن	نالان		۳۰۲
بیرون آوردن . استخراج می شود ، یعنی: بیرون آورده می شود.	استخراج	بیست و پنجم	۳۰۳
گودبها	اعماق		۳۰۴
زمین صاف و هموار	جلگه		۳۰۵
کندن	حفر		۳۰۶
فرستاده می شود	صادر می شود		۳۰۷
ماده ها	مواد		۳۰۸
تاریخ نویس	مورخ		۳۰۹
جایی که نفت فراوان از آن بدست می آید.	نفت خیز		۳۱۰
عمل شدنی	انجام پذیر	بیست و ششم	۳۱۱
فراخ، وسیع	پهناور		۳۱۲
دوربین بسیار بزرگ که با آن به ستارگان نگاه می کنند.	تلسکوپ		۳۱۳
دشوار بودن، مشکل بودن	دشواری		۳۱۴
زمان سابق، زمان دور و دراز	دیر باز		۳۱۵
دستگاهی که با آن به فضا مسافرت می کنند.	سفینه		۳۱۶
عجیب، تعجب آور	شگفت انگیز		۳۱۷
انجام می یابد	صورت می گیرد		۳۱۸
مسلط، چیره، غالب	فایق		۳۱۹

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۳۲۰	بیست و هفتم	موانع	مانعها
۳۲۱		آوازه	شهرت
۳۲۲		استعداد	آمادگی. با استعداد، کسی که آمادگی برای یاد گرفتن دارد.
۳۲۳	بیست و هشتم	تزئین	زینت دادن، آرایش کردن
۳۲۴		تلاطم	بهم خوردن
۳۲۵		درصدد برآمد	قصد کرد
۳۲۶		دل بستگی	علاقه
۳۲۷		سنین	سالها
۳۲۸		فرا تر رفت	آن طرف تر رفت
۳۲۹		متداول	معمول
۳۳۰		مینیا تور	نوعی نقاشی که در آن اندامها باریکتر و ظریفتر نشان داده می شود.
۳۳۱		نامالایمات	سختیها
۳۳۲		واپسین	آخرین
۳۳۳	بیست و نهم	به باغ اندرون	درباغ
۳۳۴		بینی	می بینی
۳۳۵		تر	تازه
۳۳۶		چنو	چون او
۳۳۷		ختن	نام شهری است که مشك آن معروف است.
۳۳۸		خرد	عقل
۳۳۹		دلکش	آنچه دل را به خود می کشد، خوش
۳۴۰		روا	سزاوار، پسندیده، جایز
۳۴۱		سرایم	بسرایم، بگویم

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۳۴۲		سیم	نقره
۳۴۳		صفاهان	اصفهان
۳۴۴		عنبر	ماده ای خوشبو
۳۴۵		عنبر نسیم	چیزی که نسیمش بوی عنبر می دهد.
۳۴۶		کاووس کی	کاووس شاه
۳۴۷		کران تا کران	سرتاسر
۳۴۸		ککش	کسی آن را
۳۴۹		گرامی	عزیز
۳۵۰		گویی	بگویی
۳۵۱		مرز	سرزمین
۳۵۲		مشکبیز	چیزی که مشک می پراکند.
۳۵۳		موافق	سازگار
۳۵۴		مینو	بهشت
۳۵۵		مینوسرشت	چیزی که طبیعتی بهشتی دارد.
۳۵۶	بیست و نهم	ارمغان	سوغات
۳۵۷		افسرده	پژمرده، اندوهگین
۳۵۸		این چرا کردم	این کار را چرا کردم
۳۵۹		برخوردار	بهره مند
۳۶۰		بشتاب	باعجله
۳۶۱		بی کم و کاست	بدون کم و کسر
۳۶۲		توقف کرد	ایستاد
۳۶۳		خوش آهنگ	خوش آواز
۳۶۴		درگذر	صرف نظر کن
۳۶۵		دم فروکشید	خاموش شد

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۳۶۶		رفتم در هلاک جانور	کاری کردم که باعث مرگ جانور (طوطی) شد.
۳۶۷		سرسبز	ترو تازه، خرم
۳۶۸		سوختم	سوزاندم
۳۶۹		شیون	ناله و زاری
۳۷۰		گذار	گذر، عبور
۳۷۱		گفت خام	سخنی که از روی فکر گفته نشود.
۳۷۲		گفت خبر	گفتن خبر
۳۷۳		ملاط	سرزنش
۳۷۴	سام	بران	برنده، تیز
۳۷۵		قرانه	سرود، آواز
۳۷۶		تندر	غرش ابر، گاهی که دو ابر به هم نزدیک می شوند، میان آنها جرقه ای بوجود می آید و در نتیجه صدایی شنیده می شود که آن را تندر یا رعد می گویند.
۳۷۷		تو	داخل
۳۷۸		جاودانی	همیشگی
۳۷۹		جوشان	جوشنده
۳۸۰		چست	چابک، جلد
۳۸۱		دیرین	قدیم، گذشته
۳۸۲		گران	غرش کننده، فریاد کننده
۳۸۳		گریزان	فرار کننده
۳۸۴		کوهر فشانی	کوهر پاشی، پاشیدن کوهر
۳۸۵		کهر	کوهر، مروارید
۳۸۶		کیلان	یکی از استانهای شمالی ایران
۳۸۷		وارونه	سرنگون، واژگون
۳۸۸		وزنده	آن که میوزد، باد وزنده، یعنی: بادی که

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۳۸۹	سی و یکم	از کار درآمد	تهیه شد، آماده شد
۳۹۰		انبوه	به هم پیوسته و زیاد
۳۹۱		بالا گرفت	زیاد شد
۳۹۲		تاب نیاوردند	طاقت نیاوردند
۳۹۳		قرسیم کرد	نقاشی کرد
۳۹۴		تمشك	نوعی درخت كوچك
۳۹۵		جهان افروز	روشن کننده جهان
۳۹۶		ذاوری	قضاوت
۳۹۷		درز	شكاف باریك
۳۹۸		دست به کار شد	مشغول شد
۳۹۹		دل انگیز	خوب، زیبا
۴۰۰		شادی افزا	زیاد کننده شادی
۴۰۱		شگفتی	چیز تعجب آور
۴۰۲		کار هنری، (در اینجا)	تابلو
۴۰۳		گلی رنگ	قرمز رنگ
۴۰۴		مزارع	مزرعه ها، کشتزارها
۴۰۵		نیلگون	به رنگ نیل، آبی سیر
۴۰۶	سی و دوم	ارغوانی	به رنگ ارغوان، سرخ تیره
۴۰۷		الوان	رنگارنگ
۴۰۸		تبسم	لبخند
۴۰۹		جلا داده است	روشن و براق کرده است
۴۱۰		جلوه	رونق، آرایش
۴۱۱		چیره دست	استاد، ماهر

لغت‌نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
پوسته، پوشش	قشر	سی‌وسوم	۴۱۲
باشکوه	مجلل		۴۱۳
کوچ کننده	مهاجر		۴۱۴
نقش، تصویر	نگار		۴۱۵
پرنوازش	نوازش‌بار		۴۱۶
کیسه بزرگ از پوست گوسفند	انبان		۴۱۷
اورا بازآورد	بازش آورد		۴۱۸
آواره کنم	پراکنده گردانم		۴۱۹
دکان	حانوت		۴۲۰
مهربانی	رحمت		۴۲۱
(در اینجا) ناراحت	ریش		۴۲۲
حیران، سرگردان	سرگشته		۴۲۳
خو، عادت	سیرت		۴۲۴
نام مردی دانا که در قدیم زندگی می‌کرده‌است.	شیلی		۴۲۵
گندم و جو و دانه‌های مانند اینها	غله		۴۲۶
جا	ماوا	سی و چهارم	۴۲۷
جوانمرد، بخشنده	مردانه‌رو		۴۲۸
جوانمردی، انسانیت	مروت		۴۲۹
نتوانست بخوابد	نیارست خفت		۴۳۰
مردان نیک (خوب)	نیکمردان		۴۳۱
در شعر «یکی سیرت نیک مردان شنو» یعنی	یکی		۴۳۲
یک حکایت			
زینت داده شده بود	آراسته شده بود		۴۳۳
مار	اژدها		۴۳۴

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

معنی	لغت	شماره درس	شماره ردیف
موجودی که به عقیده ایرانیان قدیم همه بدیها از او بود.	اهریمن		۴۳۵
کاخ	ایوان		۴۳۶
کاخ شاهان	بارگاه		۴۳۷
بیرون می آخت، بیرون می کشید	برون آختی		۴۳۸
می کشت	بکشتی		۴۳۹
ظلم	بیداد		۴۴۰
عرب	قازی		۴۴۱
اصل و نسب	تخمه		۴۴۲
آن که خواب را معنی می کند.	خوابگزار		۴۴۳
غذا، خوردنی	خورش		۴۴۴
آشپز	خورشگر		۴۴۵
می ساخت	ساختن		۴۴۶
دوش	کنف		۴۴۷
آماده شد که همراه بکند.	گمر به گمراه		۴۴۸
	کردن ... بست		
کوچکتر	کمتر		۴۴۹
برای آن مار	مر آن ازدها را		۴۵۰
قبول کن	اندرپذیر	سی و پنجم	۴۵۱
از دست دادند	باختند		۴۵۲
سخت گریه کرد	بارید خون در کنار		۴۵۳
از بین بردن	بر انداختن		۴۵۴
برجفت او (جفت = همسر)	بر جفت او بر		۴۵۵
به امانت نگاه دار	به زنهاردار		۴۵۶

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۴۵۷		بی پروا	بدون ترس
۴۵۸		پدروارش	مانند پدر اورا
۴۵۹		تپاه کرده	پیشانی کرده
۴۶۰		جلاد	مأمور کشتن
۴۶۱		دادگر	عادل
۴۶۲		دلاور	دلیر
۴۶۳		دلخسته	غمگین
۴۶۴		زمن	ازمن
۴۶۵		کاین	که این
۴۶۶		کین	کینه، دشمنی
۴۶۷		کین جویی	دشمنی
۴۶۸		مام	مادر (خردمند مام، یعنی: مادر خردمند)
۴۶۹		مرغزار	چمنزار
۴۷۰		نامدار	مشهور
۴۷۱		نژاد	اصل و نسب
۴۷۲		نغز	خوب، (وزین گاو نغزش بیرون به شیر، یعنی: با شیر این گاو خوب اورا پرورش بده).
۴۷۳		وزین	و از این
۴۷۴		همی رفت	می رفت
۴۷۵	سی و هشتم	انجمن گشت	جمع شد
۴۷۶		بازارگاه	مردم بازار
۴۷۷		برآشفته	خشمگین شد
۴۷۸		برافتاد	از بین رفت
۴۷۹		بغفویم	آسوده شویم

لغت نامه کتاب چهارم ابتدایی

شماره ردیف	شماره درس	لغت	معنی
۴۸۰		پر خاش کنان	در حال پر خاش کردن
۴۸۱		پرنیان	پارچه ابریشمی
۴۸۲		پیکار	جنگ
۴۸۳		تصرف کرد	بدست آورد
۴۸۴		خان و مان	خانه و زندگی
۴۸۵		خروشان	در حال خروشدن، در حال فریاد کردن
۴۸۶		داد	عدل
۴۸۷		دادجویی	عدالت خواهی
۴۸۸		درفش	پرچم
۴۸۹		دم بدم	لحظه بلحظه
۴۹۰		دهش	بخشش
۴۹۱		زخم درای	بناك زدن
۴۹۲		سران	بزرگان
۴۹۳		شویم	رویم
۴۹۴		فریاد خواند	كك خواست
۴۹۵		کارزار	جنگ
۴۹۶		کاهنکران	که آهنکران
۴۹۷		کوه بیکر	بزرگ مانند کوه
۴۹۸		کین خواهی	گرفتن انتقام
۴۹۹		همی بر خروشد	می خروشد

فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای
سه سال اول ابتدایی خوانده‌اند (به ترتیب الفبا)

شماره	لغت	شماره	لغت
۱	آثار	۲۴	افق (جایی که بنظر می‌رسد)
۲	آذوقه		زمین و آسمان در آنجا به
۳	آغل (محل نگهداری گوسفندها)		هم رسیده‌اند)
	در شب و زمستان)	۲۵	اقتباس
۴	ایزار	۲۶	اقلّا
۵	اتفاقاً	۲۷	الآن
۶	اثاث (اسباب خانه)	۲۸	التماس
۷	اختراع	۲۹	الفاظ (کلمه‌ها)
۸	اختلاف	۳۰	الکتریسته
۹	اذان	۳۱	انتظار (چشم‌براه)
۱۰	اذیت	۳۲	انتقال
۱۱	از قضا	۳۳	انصاف
۱۲	استعمال	۳۴	اولا
۱۳	اسرار	۳۵	اهرم
۱۴	اسراف	۳۶	اهمیت
۱۵	اشتیاق	۳۷	باطل
۱۶	اصرار	۳۸	باعث
۱۷	اصطکاک	۳۹	بحث
۱۸	اضلاع	۴۰	بغل
۱۹	اعتنا	۴۱	بلافاصله
۲۰	اعضا	۴۲	بلوط
۲۱	اعلی‌حضرت	۴۳	بیحد
۲۲	اطلاع	۴۴	بیحوصلگی
۲۳	افطار	۴۵	بی‌طاقت

**فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای
سه‌سال اول ابتدایی خوانده‌اند**

شماره	لغت	شماره	لغت
۴۶	بین‌المللی	۷۰	جرعه
۴۷	تحویل	۷۱	جرقه
۴۸	تشخیص	۷۲	جزء
۴۹	تصادف	۷۳	جنگل
۵۰	تصفیه	۷۴	حادثه
۵۱	تصمیم	۷۵	حافظه
۵۲	تصور	۷۶	حاکم
۵۳	تصویر	۷۷	حتماً
۵۴	تعجب	۷۸	حتی
۵۵	تعطیلات (روزهای تعطیل)	۷۹	حدس زدن
۵۶	تعلیمات	۸۰	حذر
۵۷	تعمیر	۸۱	حرص
۵۸	تقاطع	۸۲	حریر
۵۹	تقریباً	۸۳	حسن
۶۰	تقصیر	۸۴	حصیر
۶۱	تقلید	۸۵	حضور
۶۲	تکالیف	۸۶	حفظ
۶۳	تکمیل	۸۷	حمایت
۶۴	توضیح	۸۸	حواس
۶۵	توقف	۸۹	حیلت
۶۶	ثانیاً	۹۰	خاص
۶۷	ثروت	۹۱	خاصیت
۶۸	جذب	۹۲	ختم شدن
۶۹	جرات	۹۳	خطا

فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای

سه‌سال اول ابتدایی خوانده‌اند

شماره	لغت	شماره	لغت
۹۴	خلاصه	۱۱۷	سَنجاقك (حشره كوچكى است كه
۹۵	خوار (پست)		بالهای ظریفی دارد)
۹۶	داوطلب	۱۱۸	سوغات
۹۷	ذخیره	۱۱۹	سهل (آسان)
۹۸	ذره	۱۲۰	شرایط
۹۹	ذره‌بین	۱۲۱	شعاع
۱۰۰	ذکر	۱۲۲	صاعقه
۱۰۱	ذوق	۱۲۳	صبحدم
۱۰۲	راز (سر)	۱۲۴	صحرا نورد
۱۰۳	رأس	۱۲۵	صحیح
۱۰۴	رأی	۱۲۶	صفا
۱۰۵	ربع	۱۲۷	صفات
۱۰۶	رضا (خشنودی، رضایت)	۱۲۸	صفت
۱۰۷	رعایت کردن	۱۲۹	ضخیم
۱۰۸	رکعت	۱۳۰	ضربت
۱۰۹	رؤیا	۱۳۱	ضعیف
۱۱۰	زمرّد (منگی گرانبها و مینز رنگ)	۱۳۲	طیب
۱۱۱	زوال (نیستی، خرابی)	۱۳۳	طبیعی
۱۱۲	سماطور	۱۳۴	طرز
۱۱۳	سحرگهان	۱۳۵	طعمه
۱۱۴	سکوت (خاموشی)	۱۳۶	ظاهر
۱۱۵	سلطنت	۱۳۷	ظریف
۱۱۶	سلیقه	۱۳۸	عبور
		۱۳۹	عجم (ایرانی)

**فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای
سه‌سال اول ابتدایی خوانده‌اند**

شماره	لغت	شماره	لغت
۱۴۰	عجول	۱۶۴	فعلاً
۱۴۱	عذر	۱۶۵	فوراً
۱۴۲	عشق	۱۶۶	فهرست
۱۴۳	عصا	۱۶۷	فینیتی
۱۴۴	عضو	۱۶۸	قائمه
۱۴۵	عظمت	۱۶۹	قحطی
۱۴۶	عظیم	۱۷۰	قرص
۱۴۷	عمارت	۱۷۱	قصد
۱۴۸	عمق	۱۷۲	قضا
۱۴۹	عمیق	۱۷۳	قطب
۱۵۰	عوض	۱۷۴	قطع
۱۵۱	عهد	۱۷۵	قلع
۱۵۲	غافل	۱۷۶	قله
۱۵۳	غبار	۱۷۷	کسری
۱۵۴	غرش	۱۷۸	لحظه
۱۵۵	غرور	۱۷۹	لذت
۱۵۶	غریب	۱۸۰	لذیذ
۱۵۷	غریدن	۱۸۱	لطف
۱۵۸	غریق	۱۸۲	لطفاً
۱۵۹	غنیمت	۱۸۳	لطیف
۱۶۰	غوغا	۱۸۴	لوازم
۱۶۱	غول پیکر	۱۸۵	مأمور
۱۶۲	فراز (بالا)	۱۸۶	ماهر
۱۶۳	فضا	۱۸۷	مبصر

فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای
سه‌سال اول ابتدایی خوانده‌اند

شماره	لغت	شماره	لغت
۱۸۸	متحد	۲۱۲	مضطرب
۱۸۹	متساوی‌الاضلاع	۲۱۳	مطابق
۱۹۰	متساوی‌الساقین	۲۱۴	مطالب
۱۹۱	متصل	۲۱۵	مطالعه
۱۹۲	متعجب	۲۱۶	مطبوع
۱۹۳	مقاطع	۲۱۷	مطمئن
۱۹۴	متوازی‌الاضلاع	۲۱۸	معذرت
۱۹۵	مثلاً	۲۱۹	معمولاً
۱۹۶	محتاج	۲۲۰	معین
۱۹۷	محصول	۲۲۱	مقایسه
۱۹۸	محور	۲۲۲	مقبره
۱۹۹	مختصر	۲۲۳	مقررات
۲۰۰	مخصوصاً	۲۲۴	مقصد
۲۰۱	مراسم	۲۲۵	مقصود
۲۰۲	مربوط	۲۲۶	منتظر
۲۰۳	مرطوب	۲۲۷	منبع
۲۰۴	مریض	۲۲۸	منتقل
۲۰۵	مزاحم	۲۲۹	منحنی
۲۰۶	مسابقه	۲۳۰	منظم
۲۰۷	مستطیل	۲۳۱	منظور
۲۰۸	مستقیم	۲۳۲	مواظب
۲۰۹	مسدود	۲۳۳	مواظبت
۲۱۰	مشول	۲۳۴	موزه
۲۱۱	مصنوعی	۲۳۵	موسم

فهرست کلمه‌های املائی که دانش‌آموزان در کتابهای

سه‌سال اول ابتدایی خوانده‌اند

شماره	لغت	شماره	لغت
۲۳۶	موفقیت	۲۴۸	نقلیه
۲۳۷	مهارت	۲۴۹	واقعا
۲۳۸	مهر	۲۵۰	والاحضرت
۲۳۹	مهیّب	۲۵۱	وحشتناك
۲۴۰	ناظم	۲۵۲	وضع
۲۴۱	نصیب	۲۵۳	وقایع
۲۴۲	نصیحت	۲۵۴	ولیعهد
۲۴۳	نظافت	۲۵۵	هرامتناك
۲۴۴	نظامیان	۲۵۶	هستی
۲۴۵	نظر	۲۵۷	هلال
۲۴۶	نظم	۲۵۸	هیجان
۲۴۷	نعمت		

پرمشها:

در پایان هر درس پس از کلمه‌ها و ترکیبهای تازه، مانند کتاب فارسی دوم و سوم تعدادی پرمش گذاشته شده است، این پرمشها بیشتر دربارهٔ مفهوم و محتوی درس است و آموزگار با طرح آنها می‌تواند به میزان مفاهیم خوانده شده به وسیلهٔ دانش‌آموزان پی ببرد. آموزگاران عزیز باید از شاگردان بخواهند که جواب پرمشها را به صورت جمله‌های کامل بدهند و از اینکه جواب پرمش را با «نه» و «بلی» برگزارد کنند بپرهیزند. نکتهٔ دیگر اینکه آموزگار تنها به این سوالات قناعت نکند و خود نیز سوالات مشابهی تهیه کند و از شاگردان بپرسد.

تمرین (یا تکلیف شب):

آموزگاران عزیز می‌دانند که در گذشته تکلیف شب رکن اساسی کار شاگرد و معلم

شمرده می‌شد. در روشهای پیشین تعلیم و تربیت، حفظ کردن و یادگیری از راه تکرار و تمرین، روش منحصر به فرد تدریس بود و پایه این روش نیز بر انضباط سخت استوار شده بود. تکلیفهای سخت و طاقت فرسا به شاگردان داده می‌شد تا هم به این وسیله درس را بهتر یاد بگیرند و هم وقتشان به جای شیطنت و بطالت صرف این کار اساسی بشود. بعضی اوقات نیز تکلیف شاگرد به صورت جریمه کاری که انجام نداده بود تعیین می‌گردید و از این وسیله تدریس، برای تنبیه و مجازات شاگردان تنبل بهره برداری می‌شد.

پستالوزی (Pestalozzi) دانشمند و معلم معروف سوئیس معتقد بود در تدریس، علم و عمل باید توأم باشد. وی جلب علاقه و توجه شاگرد به درس را رکن اساسی یادگیری می‌دانست. هربارت (Herbart) فیلسوف و روانشناس آلمانی با تأیید اصلی که پستالوزی مطرح ساخته بود، می‌گفت: ایجاد علاقه و توجه باید بر مبنای دانش و علم استوار باشد، یعنی کودکان یاد می‌گیرند و می‌فهمند برای اینکه می‌خواهند دانش بیشتری کسب کنند. در حقیقت دانستن مطلب برای آنان يك نوع کنجکاوی و دقت بوجود می‌آورد که ایشان را به دانستن مطالب بیشتر راغب می‌کند.

این است که امروزه فشار و اجبار در تعلیم جایش را به رهبری و تقویت «میل به خود» یاری داده است تا به این ترتیب علاقه کودک به ابتکار و ابداع برانگیخته و اعتماد به نفس در او تقویت شود. این تحولات در نحوه تعیین و انجام دادن تکالیف درسی نیز اثر کرد و کار مدرسه و تکلیف شبانه کاملاً شکل تازه‌ای یافت.

امروز تکلیف شبانه یا کار مدرسه باید بر پایه هدفهای تعلیم و تربیت استوار باشد که به اهم آنها ذیلاً اشاره می‌شود:

۱- باید کودک در انجام دادن تکالیف درسی خود شخصاً احساس مسئولیت کند و بطور مستقل آنها را انجام دهد. اعتماد به نفس داشته باشد و مطمئن باشد که انجام دادن آنها از قدرت او خارج نیست. در انجام دادن آنها شخصاً تفکر و تعقل کند و تصمیم بگیرد و تصمیم خود را بعمل در آورد.

۲- باید تکالیف مدرسه با توجه به اهمیتی که دارد، اهمیت فعالیتهای کودک را - در بازی و تفریح و داشتن فرصتهای لازم برای زندگی سالم يك کودک در حال رشد و محتاج به فعال بودن و جنب و جوش کردن - تحت الشعاع قرار ندهد.

۳- تکالیف مدرسه باید چنان باشد که کودک آنچه را در مدرسه فرا گرفته است در خانه مورد عمل و تجربه قرار دهد و تجارب عملی لازم را از دروسی که خوانده است کسب کند.

۴- تکالیف مدرسه باید وسیله‌ای برای تمرین و تکرار برای یادگیری باشد، نه جبران کردن نقایص کار معلم و یادگیری آنچه به او تدریس نشده است.

تکالیف مدرسه در صورتی که دارای جنبه‌ی خلاقه باشد به شاگرد فرصت رونویس کردن و حفظ کردن نخواهد داد و به رقابتها و چشم و هم‌چشمیهای غلط و بی‌نتیجه میدان نخواهد داد. روی هم رفته معلم نباید تکالیفی به شاگردانش بدهد که نیروی زیادی از ایشان صرف‌شود و نتیجه‌ای بسیار کم عایدشان گردد.

* * *

از لحاظ کمیت نمی‌توان یکباره تکالیف درسی را از برنامه‌ی کار کودک در خانه حذف کرد. در تعیین تکالیف باید برای هر شاگرد یا هر گروه مشخص از شاگردان، میزانی را در نظر گرفت که با آسانی توانایی انجام دادن آن را داشته باشند.

برای کودکانی که در کلاس چهارم دبستان درس می‌خوانند بهتر است بیش از چهار شب در هفته تکلیف درسی تعیین نشود. میزان کار درسی این قبیل کودکان در خانه نباید از دو ساعت در هر شب تجاوز کند.

* * *

در کتابهای دوم و سوم ابتدایی تمرینهایی که دانش‌آموزان باید در خارج از کلاس و دبستان انجام دهند در زیر عنوان تکلیف شب اول، و تکلیف شب دوم آمده است. اگرچه در کتاب فارسی چهارم نیز تنظیم تمرینها مبتنی بر این بوده است که دانش‌آموزان در هر درسی دو روز یا دو شب تمرین کنند لیکن این تمرینها، عنوان تکلیف شب ندارد. و با عنوان «تمرین» آمده است.

آموزگاران با توجه به نوع تمرین و میزان قدرت دانش‌آموزان چقدر از آنها را در روز اول درس و بقیه را در روز دوم تعیین می‌کنند. و أحياناً با توجه به قدرت شاگردان می‌توانند همه آنها را در يك روز تعیین کنند یا برعکس در سه روز.

اهم تمرینهایی که در کتاب فارسی چهارم داده شده است به قرار زیر است:

۱- تمرین در کلمه‌های هم‌خانواده؛ هدف از این تمرینها، وسعت دادن دایره کلمات دانش‌آموز و جلب توجه وی به رابطه‌ی صوری و معنوی کلمات و در نتیجه تقویت املانویسی اوست.

دانش‌آموزان در کلاس دوم و سوم در کلمه‌های هم‌خانواده به اندازه کافی تمرین کرده‌اند و می‌دانند که کلمه‌های هم‌خانواده، کلمه‌هایی هستند که از لحاظ شکل و هم از لحاظ معنی با هم شبیه‌اند درست مثل افراد يك خانواده که با هم نسبت دارند و به هم شبیه هستند ولی هريك بتهنایی

برای خود فردی است و استقلال دارد

این تمرینها در درسهای ۱، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۲۶ آمده است.

۲- قراردادن کلمه‌های حذف شده از جمله‌ها در جای خود؛ هدف از این تمرینها جلب توجه دانش‌آموزان به لغات جدید درس و بکار بردن صحیح آنها در جمله است و چون همه این تمرینها به خط نستعلیق است، در نتیجه این تمرینها به خوش‌خطی دانش‌آموزان نیز کمک خواهد کرد. این تمرینها در درسهای ۸، ۱۲، ۱۵، ۲۵، ۲۲، و در خود را بیازمایید (۲) آمده است.

۳- بکار بردن کلمه‌ها و ترکیبها در جمله‌های تازه (جمله‌سازی)؛ هدف از این تمرین جلب توجه دانش‌آموزان به مفهوم دقیق کلمه‌ها و ترکیبهای تازه و شناختن محل و مورد استعمال آن و تقویت اشنافروسی است.

بکار بردن کلمه‌ها در جمله (ساختن جمله‌های تازه با کلمه‌ها) یکی از مهمترین تمرینهای درس فارسی است. آموزگار باید توجه داشته باشد که دانش‌آموزان جمله‌های صحیح و معنی‌دار بسازند و معنی جمله‌ها در زندگی و اطراف آنها مفهوم و مصداق داشته باشد و حتی‌المقدور آنان را تشویق کند که جمله‌های طولانی بسازند و نیز در مواردی از آنان بخواهد که کلیه کلمه‌های داده شده برای جمله سازی را چنان بکار برند که مطلب به هم پیوسته‌ای بوجود آید.

این تمرینها در درسهای ۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۲۵، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۳۴، ۳۵ آمده است.

۴- نوشتن از روی کلمه‌ها و ترکیبهای مشکل درس؛ هدف از این تمرین جلب توجه دانش‌آموزان به شکل کلمه و تمرین خط نستعلیق است، این تمرینها در درسهای ۲، ۶، ۱۰، ۲۳، ۲۴، ۲۷ آمده و در درس ۲۵ نیز خواسته شده است که از روی بند سوم درس يك بار بنویسند. می‌دانیم که این نوع تمرین، یعنی رونویسی ارزش آموزشی چندانی ندارد و به همین دلیل تعداد آنها در سرفاسر کتاب از هفت تمرین بیشتر نیست. با این همه بهتر است که آموزگار این تمرینها را با تمرین دیگری همراه کند، مثلاً بگوید با هريك از این کلمه‌ها و ترکیبها جمله‌ای بسازید یا جمله‌ای را که این کلمه در آن بکار رفته است پیدا کنید و بنویسید یا کلمه‌های متضاد آنها را پیدا کنید و از این قبیل.

۵- تکمیل جمله‌های ناقص و ناقص و گذاشتن کلمه‌های مناسب به جای نقطه‌ها. در هريك از این تمرینها یا در هر چندتا هدف خاصی وجود دارد. و بیشتر آنها برای تمرین

در مطالب دستوری بکار رفته است مانند گذاشتن صفات مناسب یا فاعل مناسب یا فعل مناسب به جای نقطه‌ها. و در بعضی از این تمرینها هدف آماده‌ساختن ذهن دانش‌آموزان برای یادگیری مطلب خاصی است مثلاً در درسهای ۲، ۴ و ۵ این تمرینها برای آماده ساختن ذهن دانش‌آموزان برای یاد گرفتن فعل بکار رفته و در درس ۱۰ و (همچنین در خود را بیازمایید ۲) که پس از شناسایی فعل است برای تمرین درگذاشتن فعل مناسب به جای نقطه‌هاست.

این تمرینها در درسهای ۲، ۴، ۵، ۶، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۳۱، ۳۴، آمده است.

۶- تبدیل شعر به نثر؛ در تبدیل شعر به نثر باید توجه داشت که دانش‌آموزان شعر را به زبان ساده تبدیل کنند و کلمه‌های نامأنوسی را که ممکن است در شعر بکار رفته باشد با کلمه‌های آسان و مانوس عوض کنند و علاوه بر آن در شعر ممکن است کلمه‌ها به‌خاطر وزن شعر درجای خود نباشند یا بعضی از کلمه‌ها از جمله حذف شده باشد مانند این مصراع: این چرا کردم چرا دادم پیام (در درس بیست‌ونهم) که باید چنین به نثر برگردانده شود: چرا این کار را کردم، چرا پیغام رساندم و در شعر مؤنس تو گاه پیری و شباب (درس هفتم)، فعل (یا رابطه) جمله به خاطر وزن شعر حذف شده است و شاگردان باید آن را چنین به نثر برگردانند: من در موقع جوانی و پیری همدم تو هستم.

تمرین در تبدیل شعر به نثر در درسهای ۷، ۱۱، ۲۱، ۲۹، ۳۳ آمده است.

هدف از این تمرینها، بهتر فهمیدن شعر و تقویت انشانویسی است.

۷- نوشتن مترادف و متضاد کلمه‌ها؛ هدف از این تمرینها، توسعه دایره لغوی دانش‌آموزان و جلب توجه آنان به کلمه‌های هم‌معنی و متضاد است. تمرین کلمه‌های مترادف در درس ۱، ۳۴ و خود را بیازمایید (۱) و تمرین کلمه‌های متضاد در درس ۱ و ۲۶ آمده است.

۸- ساختن کلمه‌های مرکب با کلمه‌های ساده. در هر يك از درسهای ۲۵، ۲۸، ۳۱، ده کلمه ساده داده شده است که با آنها پنج کلمه مرکب بسازند، هدف از این تمرینها جلب توجه دانش‌آموزان به کلمه‌های مرکب و این خصوصیت زبان فارسی است که می‌توان به وسیله ترکیب کلمه‌های جدیدی ساخت. باید توجه داشت که در زبان فارسی اغلب کلمه‌ها را می‌توان با هم ترکیب کرد و کلمه جدید ساخت در این تمرینها دانش‌آموزان باید کلماتی بدست آورند که معمول و مانوس باشد مثلاً در درس ۲۵، با این ده کلمه: گران، گاه، خانه، پالایش، نفت، کده، خیز، آتش، بهار، کار؛ کلمه‌های مرکب متعددی می‌توان ساخت از قبیل پالایشخانه، آتشخانه، نفت‌خانه، نفت‌گاه، آتشگاه، و غیره درحالی که با توجه به متن درس مراد ساختن این کلمه‌هاست:

گراڻبها، پالایشگاه، کارخانه، نفت‌خیز، آتشکده.

۹- مثلاً، در کتاب چهارم در درس ۱۶ در ضمن خود را بیازمایید مثل معرفی شده و در همان درس و درس ۱۸ و ۲۶ تمرینی دربارهٔ مثل داده شده است.

۱۰- نوشتن پاسخ سوالات، پرسش شفاهی در همهٔ درسها هست. آموزگار می‌تواند نوشتن پاسخ پرسشهای درس را به‌عنوان تمرین به شاگردان بدهد (همچنانکه در تمرینهای درسهای ۲۹ و ۳۰ آمده است). علاوه بر این در مواردی پرسشهایی نیز در ضمن تمرینها آمده است که دانش‌آموزان باید به آنها جواب بنویسند. این پرسشها اغلب دربارهٔ نکات مهم و اساسی درس است و هدف از آن مرور مجدد درس و توجه به نکات اساسی آن است. این پرسشها در درسهای ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۶، ۳۲، ۳۵، ۳۶ آمده است. علاوه بر این در درس ۱۰ خواسته شده است تا خود دانش‌آموزان سؤال طرح کنند و جواب آن را بنویسند.

علاوه بر اینها تمرینهای دیگری نیز دربارهٔ دستور زبان و انشا آمده است که در جای خود به آنها اشاره می‌شود.

تمرینها در کتاب شماره ندارد و با تیره (-) مشخص شده است، ولی جواب آنها در کتاب راهنمای تدریس شماره دارد. آموزگاران خود، با توجه به ترتیب تمرینها، جواب آنها را در کتاب راهنمای تدریس پیدا خواهند کرد.

دستور زبان فارسی:

دانش‌آموزان از کلاس دوم کم‌کم با بعضی از قواعد دستوری آشنا شده‌اند، البته بدون اینکه نامی از دستور زبان فارسی بمیان آید. این قواعد ساده در زیر عنوان به این نکته توجه کنید بیان شده است.

این روش در کتاب فارسی چهارم نیز دنبال می‌شود. الا اینکه قواعد دستوری اندکی مفصل‌تر بیان شده و سعی شده است تا آنجا که از حوصلهٔ درک دانش‌آموز کلاس چهارم ابتدایی خارج نباشد نظم و توالی منطقی داشته باشد.

مطالب دستوری که در کتاب دوم آمده به‌قرار زیر است:

سنجش تعداد کلمات در جمله.

سنجش تعداد بخش در کلمه.

سنجش تعداد صدا در کلمه.

سنجش تعداد حرف در کلمه.

تشدید.

کلمات هم‌خانواده.

کلمات مرکب.

کلمات متضاد.

مفرد و جمع.

علامت تصغیر «ك».

پساوند «دان».

صفت نسبی: تهرانی، تبریزی، مسی.

پیشاوند هم: همدرس، هموطن.

پساوندبان: جنگلبان.

کلمات متشابه.

کلمات مترادف (هم معنی).

پیشاوند بی وبا: بیسواد و با سواد.

و مطالب دستوری که در کتاب سوم آمده اینهاست:

ساختن صفت با پساوند «ین»: زرین، آهنین.

پساوند «گاه»: نمایشگاه، دانشگاه.

صفت: افاق گرم، افار شیرین.

یای وحدت: درختی = يك درخت.

پساوند «گر»: بازیگر.

پساوند «ناك»: قرمناك.

کلمه‌های کوتاه شده: كز = که از، ره = راه.

مطالب مزبور بسیار ساده و در ضمن مثال بیان شده است نه به صورت قاعده دستوری. در کتاب چهارم مطالب به صورت قاعده دستوری بیان شده ولی نامی از دستور زبان فارسی بمیان نیامده است و سعی شده است قبل از بیان قواعد دستور، مثالهای لازم و روشن بیان شود و قواعد از آنها استخراج گردد.

اگر مثالهایی که قبل از بیان قاعده آمده است کافی نباشد آموزگار باید سعی کند مثالهای متعدد دیگری مشابه با مثالهای کتاب روی تخته سیاه بنویسد و قاعده دستوری را از مثالها استخراج کند.

فهرست مطالب دستوری کتاب چهارم به شرح زیر است:

شماره	موضوع مطالب	شماره درس
۱	جمله	
۲	فعل	
۳	فاعل	
۴	اسم	
۵	اسم خاص	
۶	اسم عام	
۷	جمع کلمه‌ها	
۸	صفت	
۹	جمله خبری و پرسشی	

شعر:

در کتاب فارسی چهارم شش درس شعر است و در نه درس دیگر نیز شعر بکار رفته است. در تمرینها اغلب از دانش‌آموزان خواسته شده است که شعرها را حفظ کنند و از روی آنها بنویسند و باید توجه داشت که حفظ کردن شعر به حافظه شاگردان کمک می‌کند و آن را نیرومند می‌سازد. علاوه بر آن حفظ داشتن شعر باعث تحریک ذهنی در نوشتن انشا و یادگیری بهتر کلمه‌هاست. با این‌همه آموزگار نباید اصرار داشته باشد که دانش‌آموزان حتماً شعرها را حفظ کنند و تا حدودی این کار باید اختیاری باشد.

تشبیه:

هدف کتاب فارسی تنها یاددادن زبان نیست بلکه یاددادن ادبیات هم هست. بنابراین تا آنجا که مقدور بوده است سعی شده در این کتاب دانش‌آموزان با نوشته‌های ادبی آشنا

شوند و از آنجا که تشبیه یکی از ارکان مهم ادبیات است در آن تأکید رفته و تمرینهایی در این باره داده شده است. آموزگاران عزیز می‌دانند که در هر تشبیهی چهار رکن (پایه) وجود دارد. مُشَبَّه (یعنی چیزی که آن را تشبیه می‌کنیم)، مُشَبِّه به (یعنی چیزی که مشبه را به آن تشبیه می‌کنیم)، وَجْه شَبَّه (صفت مشترکی که در مشبه و مشبه به وجود دارد). آدات تشبیه (وسیلۀ تشبیه)، مثلاً وقتی که می‌گوییم دانه باران همچون مروارید بود، دانه باران مشبه، مروارید مشبه به (دانه باران را به مروارید تشبیه کرده‌ایم). گردی و درخشندگی که در دانه باران و در دانه مروارید هست وجه شبه، «همچون» آدات تشبیه است. در تشبیه اغلب وجه شبه و آدات تشبیه ذکر نمی‌شود و گاهی مشبه یا مشبه به نیز گفته نمی‌شود که در این صورت به تشبیه استعاره می‌گویند. آموزگاران عزیز باید در ضمن تدریس درسها به تشبیهاتی که بکار رفته توجه کنند و از ارکان آن بخصوص مشبه و مشبه به و وجه شبه را به شاگردان توضیح دهند (بدون اینکه از این اصطلاحات استفاده کنند).

علامتهای نقطه گذاری:

دانش آموزان از کلاس اول در همه کتابهای خود با علامتهای نقطه گذاری آشنا هستند. بعلاوه در کتاب فارسی سوم و هم در کتاب چهارم پاره‌ای از علامتهای مهم توضیح داده شده است. آموزگار باید سعی کند که دانش آموزان در نوشته‌های خود این علامتها را بکار ببرند.

خط:

قسمت عمده کتاب فارسی چهارم نیز مانند کتابهای دیگر درسی به خط نسخ نوشته شده است. کتاب فارسی اول و ۳۸ صفحه اول کتاب فارسی دوم تماماً به خط نسخ است. از صفحه ۳۹ کتاب فارسی دوم دانش آموزان با خط نستعلیق آشنا می‌شوند. از آن پس همه شعرهای کتاب دوم به خط نستعلیق و تمرینهایی که باید از روی آنها نوشته شود یا در جمله بکار رود به خط تحریری است. تحریری همان نستعلیق است که در آن قواعد خط نستعلیق بطور دقیق رعایت نمی‌شود. این شیوه در تمام کتاب فارسی سوم نیز معمول شده است. در کتاب فارسی چهارم اشعار و همه تمرینها که باید از روی آنها نوشته شود یا در جمله بکار رود به خط نستعلیق است و فقط يك درس که به صورت نامه است به خط تحریری می‌باشد.

فهرست کتابهای مناسب:

در پایان کتاب فارسی چهارم نیز مانند کتابهای فارسی دوم و سوم فهرستی از کتابهای مناسب برای کودکان این سنین و باتوجه به توانایی خواندن آنها درج شده است.^۱ آموزگار باید سعی کند دانش‌آموزان را به مطالعه این کتابها وادار کند و سعی نماید که این کتابها را در کتابخانه دبستان یا کتابخانه کلاس گردآوری کند. در صورتی که دانش‌آموزان یا بعضی از آنان بخواهند این کتابها را خریداری کنند بهتر است که هریک از آنان یکی از این کتابها را بخرد و با هم رد و بدل نمایند و یا کلاس به چند گروه تقسیم شود و این عمل در داخل گروهها انجام گیرد.

آموزگار در درس انشا نیز میتواند از این کتابها استفاده کند به این معنی که خلاصه کردن این کتابها را به عنوان انشا تعیین نماید.

چنین تکلیفی دانش‌آموز را بر سر ذوق نویسندگی می‌آورد زیرا خلاصه کتاب را اثری شخصی که زاده فکر و اندیشه اوست تصور می‌کند و آن را گاهی در راه نویسندگی بحساب می‌آورد.

برای تلخیص کتابی، شاگرد مجبور است آن را چند بار با دقت بخواند و مطالب آنرا هضم کند. آموزگار باید دانش‌آموز را مجبور کند که خلاصه کتاب را طوری بنویسد که درعین آنکه از لحاظ معنی و مطلب با اصل اثر نویسنده مطابق باشد از نوشتن عین جملات نویسنده احتراز کند آموزگار باید برای چنین خلاصه‌ای نمره‌ای قائل شود و آن را با نمره انشای بین سال یا آخر سال جمع و معدل‌گیری کند تا شاگرد آن را سرسری انجام ندهد.

چه خوب است این ملخص (کتاب خلاصه شده) را جلدگیرند و بعد از اظهار نظر معلم در کتابخانه کلاس یا مدرسه به نام دانش‌آموز ضبط گردد. این امر به دانش‌آموز اهمیت و شخصیت و استقلال می‌دهد.

روش تدریس خواندن درسهای کتاب فارسی:

درسهای را که در کتاب فارسی بکار رفته است میتوان به سه دسته تقسیم کرد: نخست درسهای که بطور صامت خوانی تدریس میشود، دوم درسهای که در تدریس آنها از خواندن مستقل استفاده میشود، سوم درسهای که بطور خطابی تدریس میشود.

۱- این فهرست به وسیله خانم توران میرهادی تنظیم شده است.

مراد از صامت خوانی این است که دانش‌آموزان درس را پیش خود و باصطلاح «تودلشان» بخوانند. درسهایی که بطور صامت‌خوانی آموخته می‌شود، درسهای ساده و آسانی است که خواندن آنها برای دانش‌آموزان اشکالی ندارد. در کلاس پس از آنکه درس به صورت صامت، خوانده شد، آموزگار برای اینکه معلوم کند دانش‌آموزان تاچه حد مطالب آن را فهمیده‌اند پرسشها را مطرح می‌کند. اگر پس از طرح پرسشها، معلوم شود که دانش‌آموزان یا اغلب آنان بعضی از مطالب درس را نفهمیده‌اند، آموزگار آن مطالب را توضیح می‌دهد و در صورت لزوم، درس بطور خواندن مستقل تدریس می‌شود، خواندن مستقل این است که درس به جای اینکه به وسیله آموزگار خوانده شود به وسیله دانش‌آموزان خوانده می‌شود. به این ترتیب که آموزگار از چند نفر از دانش‌آموزان می‌خواهد که بترتیب درس را بخوانند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه مطالب مشکل آن را معنی کنند.

شعرا و درسهای مشکل کتاب به روش خطایی تدریس می‌شود، یعنی به وسیله آموزگار خوانده و توضیح داده می‌شود. با همه این نباید تصور کرد که درسها در همه کلاسهای چهارم به يك نوع باید تدریس شود. دانش‌آموزان کلاسی ممکن است از زبده‌ترین و با هوشترین کودکان تشکیل شده و در سالهای قبل نیز خوب تعلیم دیده باشند. در این کلاس آموزگار می‌تواند بیشتر درسها را بطور صامت خوانی تدریس کند و در شعرا نیز از خواندن مستقل استفاده نماید. اگر دانش‌آموزان کلاس متوسط باشند آموزگار در هر درسی مطابق آنچه در کتاب روش تدریس نوشته شده است عمل می‌کند و اگر آموزگار با دانش‌آموزان عقب مانده و ضعیفی سروکار داشته باشد کمتر آنان را به صامت‌خوانی وامی‌دارد و بیشتر از خواندن مستقل استفاده می‌کند و در صورت لزوم شخصاً متنها را می‌خواند و توضیح می‌دهد.

در هر حال بهتر است آموزگار قبل از اینکه مشکلات درس را خود، بیان کند از شاگردان بپرسد و سعی کند که مطالب دشوار به وسیله خود دانش‌آموزان توضیح داده شود. وقتی آموزگار شخصاً به توضیح می‌پردازد که مطمئن شود هیچکدام از شاگردان مطالب را نمی‌دانند. منظور آن است که آموزگار در تدریس سعی کند حتی‌المقدور از روش استقرایی و سقراطی استفاده کند.

املا:

آموزگاران عزیز خوب می‌دانند که آموختن املاي کلمات با مشق‌نویسی از روی کتاب و نوشتن دیکته از هر درسی کار پرتیمی نیست و باید گفت که هیچیک از این‌دورا نمی‌توان

روش مفید دانست زیرا اولی فقط به تمرین مکرر و طوطی‌وار و دومی به حافظه تکیه می‌کند. همانطور که برای آموزش خواندن از کلماتی شروع می‌کنیم که بیشتر مورد احتیاج کودک است و برای او آشناتر است برای آموزش املا کلمات نیز باید از همین اصل استفاده کرد، یعنی باید دانش‌آموزان نخست املا کلماتی را بیاموزند که در زندگی روزانه مورد نیاز آنهاست و سپس رفته رفته به کلمات دشوارتر و نامأنوستر برسند و آنچه را باید هر آموزگار بخاطر بسپارد این است که فراگرفتن املا فقط در ساعت دیکته نیست، بلکه اگر در همه مواد برنامه هماهنگی وجود داشته باشد، قرائت، تمرینها، انشا، تعلیمات دینی، تعلیمات اجتماعی و درس دیگر کمک بزرگی در این راه خواهند کرد.

بین خواندن کلمات و املا آنها رابطه بسیار نزدیکی موجود است. اغلب کسانی که در خواندن قوی هستند در املا کلمات نیز کمتر دچار اشکال می‌شوند و از این روست که هر آموزگار با تجربه‌ای می‌داند که در دیکته نباید کلماتی بکار برد که کودک هنوز ندیده و نخوانده است. همچنین از آنجا که بیشتر کلمات مشکل در کتاب قرائت معنی می‌شود دانستن معانی این کلمات کمک بسیاری به فراگرفتن املا آنها می‌کند. اگر آموزگار در درس قرائت، کلمات مشکل را خوب توضیح دهد و توجه دانش‌آموزان را به کلمه‌های هم‌خانواده جلب کند دامنه کلماتی که کودک املا آنها را می‌آموزد بآسانی وسعت می‌گیرد. مثلاً وقتی که شاگرد بداند که «تحصیل، حاصل، محصول» همه از یک خانواده هستند و معنی هر سه آنها را نیز بداند، اگر در متنی خارج از کتاب درسیش به کلمه «محصول» برخورد و یا بخواهد از این کلمه در انشایش استفاده کند، در املا آن اشتباهی نخواهد کرد.

هرگاه انجام دادن کاری با فعالیت ذهنی همراه باشد کار بهتر انجام خواهد شد و نتایج مفیدتر بیار خواهد آورد. نوشتن مشق طبق رسم معمول در دبستانها از آنجا که همراه با هیچگونه فعالیت ذهنی نیست معمولاً کاری طوطی‌وار می‌شود و نتیجه لازم را هم نمی‌دهد ولی ساختن جمله و یا نوشتن جواب به سؤالها یا رونویسی از جمله بخصوص چون همراه با فکر و فعالیت ذهنی است نتیجه بهتری بیار می‌آورد. دانش‌آموزی که کلمه «محصول» را یک بار در مشق شب می‌نویسد ممکن است هیچگاه متوجه املا آن نشود. و با وجود آنکه ممکن است ده بار از روی آن نوشته باشد با این همه در املا ممکن است به صورت «مسهول» بنویسد و باعث تعجب آموزگار شود. در صورتی که با بکاربردن آن در جمله ناچار در نوشتن آن دقت می‌کند. به همین منظور و نیز برای تقویت انشانویسی دانش‌آموزان است که این نوع تمرین یعنی ساختن جمله با کلمه‌ها در این کتاب و کتابهای دوم و سوم فراوان آورده شده است. همچنین نوشتن داستانهای کوتاه و انشا و

نامه و گزارش بیشتر از دیکته گفتن به فراگرفتن املا کمک می‌کند زیرا شاگرد احتیاج واقعی به کلمات پیدا می‌کند و ناچار املاي آنها را نیز می‌آموزد.

گفتن دیکته در کلاس باید فقط به منظور ارزشیابی کارهای مختلفی که برای آموختن املاي کلمات انجام شده است باشد. به این منظور در پایان هر هفته آموزگار می‌تواند دیکته‌ای تهیه کند که تمام نکات املاي هفته را دربر داشته باشد. نیز آموزگار می‌تواند در هر دیکته‌ای دوسه نکته از نکات املاي درسهای هفته‌های قبل و حتی کلاسهای قبل را بگنجاند. در این مورد می‌تواند از فهرست لغات مشکل کتاب فارسی چهارم و همچنین فهرست لغات املاي سه ساله ابتدایی (هر دو فهرست در صفحات قبل گذشت) استفاده کند. پس از تصحیح دیکته اشکالات اساسی معلوم می‌شود و در هفته بعد علاوه بر آموختن نکات جدید باید اشکالهای گذشته هم برطرف گردد.

جمع‌آوری املا:

مسئله جمع‌آوری اوراق با روش ملایم و صحیح و ایجاد روح اعتماد و اطمینان در محیط کلاس نیز از اهم وظایف آموزگاران است، ایجاد وحشت در کلاس موقع پایان دیکته و گفتن جمله‌هایی از قبیل «دستها بالا» و یا «قلمها را روی میز بگذارید» و ... از نظر آموزشی کاردرستی نیست. محیط تربیتی هر قدر متکی به اعتقاد و ایمان و تفاهم باشد مربی و معلم از کار خود، نتیجه بهتری بدست می‌آورد.

تصحیح املا:

املا عموماً به دو صورت تصحیح می‌شود: تصحیح فردی و تصحیح جمعی.

تصحیح فردی وقتی است که آموزگار ورقه‌ها را جمع می‌کند و املاي فرد فرد دانش‌آموزان را خود تصحیح می‌کند و اظهار نظر می‌نماید. تا آنجا که ممکن است آموزگار باید کوشش کند که تصحیح املا و بطور کلی تصحیح همه تکالیف و نوشته‌های دانش‌آموز با حضور خود او صورت گیرد.

تصحیح جمعی وقتی است که یکی از دانش‌آموزان متن و یا لغتهای مشکل املا را روی تخته سیاه می‌نویسد و دیگران از روی نوشته او به تصحیح دیکته خود یا دیگران می‌پردازند، قطعی است جز در مواردی که عده دانش‌آموزان کلاس زیاد است آن هم به صورت گاه بگاه، نباید از این روش استفاده شود به هر حال این هر دو روش در مدارس ما معمول است، ولی

اصولی‌تر و بهتر بنظر می‌رسد که آموزگاران اختلاطی از این دو روش را بکاربرند تا بدین‌وسیله معایب هر دو روش قاحدی برطرف گردد. نکته‌ای که هرگز نباید فراموش شود این است که دانش‌آموزان ضعیف‌تر کلاس باید مورد نظر قرار گیرند و توجه و فعالیت بیشتر آموزگار روی این قبیل افراد باید باشد مخصوصاً در اوقاتی که به‌جهت کثرت دانش‌آموزان کلاس، املا به صورت جمعی، اصلاح می‌شود، ورقه‌های املاي دانش‌آموزان ضعیف باید به صورت تصحیح فردی و با حضور آنان و وسیله آموزگار اصلاح شود.

چگونگی غلط‌گیری و نمره گذاری: از آنجا که در مورد غلط‌گیری و نمره گذاری، سلیقه‌ها و نظرها مختلف و متفاوت است، برای داشتن شیوه واحد روش زیر پیشنهاد می‌شود.

۱- هر کلمه که يك يا چند حرف آن غلط نوشته شود يك غلط محسوب شود.

۲- هر کلمه که به دو صورت صحیح و غلط نوشته شود و هر دو صورت آن دست نخورده باقی بماند يك غلط تمام محسوب شود.

۳- هر کلمه‌ای که از قلم انداخته شود اگر دارای اهمیت املايی باشد يك غلط و اگر از کلمات عادی مثل (لباس، آمد) باشد، نیم غلط محسوب شود.

۴- غلط سمعی اگر در جمله معنی ندهد و کلمه بی‌ربطی باشد، تمام غلط و اگر آن کلمه در آن جمله دارای معنی باشد، نیم غلط محسوب شود.

۵- مرکز یا دندانه کم و زیاد هريك نیم غلط محسوب شود.

۶- اگر يك قسمت از کلمه‌ای در آخر سطر و قسمت دیگرش در اول سطر دیگر به صورت (سرا - سر) نوشته شود نیم غلط محسوب شود. مگر اینکه در کنار قسمت اول کلمه در آخر سطر (تیره) گذاشته شده باشد.

۷- اگر باء تأکید و نون نفی جدا از فعلها نوشته شوند هريك نیم غلط محسوب شود.

۸- تشدید، سرکج اضافی یا کم (در کاف، گاف) هر يك ربع غلط محسوب شود.

۹- کلمات مرکب نظیر «دانشگاه - ستمگر» اگر به صورت «دانش‌گاه - ستم‌گر» نوشته شود، هريك ربع غلط محسوب شود.

۱۰- موصوف و صفت و مضاف و مضاف‌الیه اگر سرهم نوشته شوند مانند «باغبزرگ» به جای «باغ بزرگ» و «اتاقدرس» به جای «اتاق درس» هريك نیم غلط محسوب شود.

۱۱- کلماتی مانند: دانایی، زیبایی، پایین، پاییز، آیین، ... باید با (ی) نوشته شوند، در غیر این صورت یعنی اگر باهمزه نوشته شود هريك ربع غلط محسوب شود.

یکی از اشکالات املايی در کلاسهای دبستانی مسئله دندانه‌هاست، یعنی شاگردان

حتی در کلاسهای سوم و چهارم و گاهی هم در کلاسهای بالاتر توجه نمی‌کنند که هر حرفی چند دندانه دارد و چگونه به حرف بعدی می‌چسبد. برطرف کردن این اشکال برای آموزگاری که به قوانین رسم‌الخط فارسی آشناست گرچه وقت می‌گیرد اما کار مشکلی نیست شاگردان این سنین بخوبی می‌توانند قوانین رسم‌الخط فارسی را بیاموزند و در بکار بردن آنها تمرین کنند. شاگردانی که این نوع اشکالات در املاي کلمات دارند باید تمرینهای مخصوص مربوط به قوانین نوشتن هر حرف را انجام دهند.

مسئله دیگری که هنگام تصحیح دیکته به چشم می‌خورد «جا گذاشتن» حروف و کلمات است، این اشکال به سه دلیل اساسی پیش می‌آید:

۱- ممکن است دیکته تند گفته شده باشد.

۲- شاگرد دقت لازم را در کار خود نداشته باشد. در این صورت باید تمرینهایی به شاگرد داد که دقت او را پرورش دهد، مانند نوشتن کلمه و خط کشیدن زیر حرفی که انداخته است و یا رونویسی متن کوچکی و خط کشی زیر تمام کلماتی که مثلاً با «ص» نوشته شده است و جز اینها.

۳- عامل خستگی موجب این امر شده باشد. اغلب آموزگاران قبول خواهند کرد که این نوع اشکالات عموماً در قسمت آخر دیکته اتفاق می‌افتد و به همین دلیل است که باید حتماً مقدار دیکته را متناسب با قدرت دانش‌آموزان انتخاب کرد.

انشا:

هدف از آموزش انشا این است که دانش‌آموزان توانایی و مهارتشان در نوشتن به پایهای برسد که باسانی بتوانند آنچه را که می‌اندیشند و می‌خوانند به دیگری بگویند و بنویسند. نوشته‌های آنان به بهترین طرزی افکار و تخیلات و عقایدشان را درباره موضوعهای گوناگون به دیگران نشان دهد، درست بنویسند، و در استدلال و توصیف مطالب توانا شوند، دلنشین و گیرا و خوب بنویسند و از راه نوشتن، نیازمندیهای آنی خود را در ایجاد رابطه با دیگران بخوبی برآورند. همچنین قصد ما از آموزش انشا این است که دانش‌آموزانی را که تخیلی قویتر و استعدادی بیشتر در فن نویسندگی دارند بشناسیم و آنان را ترغیب و تشویق و راهنمایی کنیم تا تخیل و استعداد خود را در مسیری صحیح پرورش دهند و کار نویسندگی را دنبال کنند. با توجه به این هدفها و با توجه به اصول یادگیری است که در درس انشا به رغبت و علاقه دانش‌آموزان، و مفید بودن آنچه آموخته می‌شود توجه بیشتری باید مبذول داشت و آن را رکن اساسی تعلیم انشا قرارداد.

* * *

در کلاس چهارم دانش‌آموز باید بتواند داستانی را با جملات صحیح و ساده شرح دهد و مقاصد خود را با بیانی صحیح ایراد کند و باید بتواند جملات را صحیح بنویسد و لغاتی را که معنای صحیح آن را می‌داند به طرز صحیحی در جمله بکار برد، باید بتواند برای نوشتن موضوع محسوس و ساده‌ای طرح درست و منطقی بریزد و در بیان مطلب قدم بقدم از آن طرح پیروی کند.

همچنین داستانی را خلاصه کند، نامه‌ای بنویسد، قطعه شعری را به نثر برگرداند و درباره بازدید از محلی یا گردش گزارشی تهیه کند و در بیان مطلب از نقشه منظم و ساده‌ای پیروی کند.

خلاصه کردن:

برای اینکه متنی را بتوان بطور منطقی از حشو و زوائد آن کاست باید بترقیب کارهای زیر را انجام داد:

۱- از روی متن يك بار بدقت خواند.

۲- زیر نکات اصلی آن خط کشید.

۳- نکات اصلی را با در نظر گرفتن تسلسل منطقی ذکر کرد.

آنچه معمولاً در کار خلاصه کردن برای شاگردان مشکل است یافتن نکات اصلی است، از این رو باید یکی دوبار داستانهای مختلف را بخوانند و نکات اصلی آن را با کمک آموزگار پیدا کنند.

نامه نویسی:

در این سنین کودکان بندرت می‌توانند نامه بنویسند، زیرا در زندگی به انجام دادن چنین کاری کمتر احتیاج پیدا می‌کنند، از این رو نامه‌هایی که کودکان این سنین به دستور آموزگار می‌نویسند اغلب مصنوعی و از روی فرمول معین است. بهتر است که کودکان از همان ابتدای کار بدانند که نامه‌نویسی در واقع همان گفتگوی معمولی است که به صورت کتبی انجام می‌شود. در این کتاب نامه‌ای از کودکی نقل شده است که از تهران به اصفهان رفته است.

نوشتن گزارش و انشاهای وصفی:

از آنجا که کودکان این سن دوست دارند که درباره تجربه‌های مختلف خود با دیگران سخن گویند، آموزگار می‌تواند از همین میل طبیعی آنها استفاده کند و به آنها پیامزد که نوشتن گزارش را چگونه انجام دهند تا هم از گفتن یا نوشتن آن لذت ببرند و هم شنونده یا خواننده از طول کلام و یا درهم بودن موضوع خسته نشود. بدیهی است که این کار نباید فقط یک بار انجام شود بلکه آموزگار باید از موقعیتهای مختلف استفاده کند و شاگردان خود را به کار گزارش-نویسی وا دارد.

در هر حال آموزگار باید سعی کند دانش‌آموز را با تمرینهای متعدد چنان توانا سازد که بتواند دیده‌ها و شنیده‌های خود را روی کاغذ بیاورد. در کتاب فارسی، درسی در این باره که چگونه می‌توان انشای توصیفی نوشت در درس «چشم‌بینا و گوش‌شنا داشته باشیم» (صفحه ۱۰۵) آمده است.

موضوع انشا:

برای دانش‌آموز بسیار مشکل و بیزار کننده است که از وی بخواهیم در باره موضوعی انشا بنویسد که نه به آن رغبت و علاقه دارد و نه درباره آن چیزی می‌داند. به همین لحاظ است که دانش‌آموزان در آغاز تمرین نویسندگی موضوعهای توصیفی را که با شناخت زیبایی و محسوسات و مشاهدات و تجربه‌های آنان سروکار دارد با رغبت و علاقه و نسبتاً خوب می‌نویسند.

در انتخاب موضوعهای انشا باید از یکنواختی آنها پرهیز شود تا دانش‌آموزان فرصت طبع آزمایی در مسائل مختلف داشته باشند و درباره مطالب گوناگون مورد نیاز خویش بیندیشند و بنویسند و تمرین کنند.

برای مبتدیان باید موضوع انشا را معین و محدود کرد. انتخاب موضوعهایی که حدود آنها مشخص نیست، مانند راستگویی، فداکاری، شجاعت، باران و غیره دانش‌آموزان را بلا تکلیف می‌گذارد. و حال آنکه اگر به دانش‌آموزان بگوییم «رفت و آمد مردم را در یک روز بارانی شرح دهید» این محدودیت به نظم فکری آنها برای نوشتن کمک می‌کند.

• انتخاب موضوعهایی که دانش‌آموز در زندگی خود با آنها سروکار دارد، و یا موضوعهای مربوط به مسائل و وقایع روز که مورد رغبت و علاقه دانش‌آموز است و کودک به علت مواجه بودن با آنها، و یا از آن جهت که می‌تواند اطلاعاتی از منابع دیگر- مانند گفتگو با دیگران،

روزنامه و مجله، رادیو و غیره- درباره آنها کسب کند، در حیطه دانش و معلومات اوست و مشوق او در نوشتن خواهد بود. مثل نوشتن نامه‌ای برای دوستی که بیمار است، یا یکی از همکلاسها که در شهری دیگر درس می‌خواند، و نوشتن کارت تبریک یا مطالبی در باره جشنها و اعیاد و مانند آنها.

• گاه می‌توان موضوع انشا را يك تصوير يا يك سلسله تصاویر قرار داد. این تصاویر را بآسانی می‌توان از مجلات و روزنامه‌ها جدا کرد و در کلاس به همه دانش‌آموزان نشان داد و از آنان خواست که درباره آن تصویر یا تصاویر هرچه می‌خواهند بنویسند. حتماً لازم نیست که موضوع تصویر برای همه دانش‌آموزان یکسان باشد، گاه می‌توان به تعداد دانش‌آموزان تصاویری را در اختیار آنان گذاشت تا به دفتر انشای خود بچسبانند و انشای خود را در کنار یا ذیل آن بنویسند.

• گاه می‌توان چند کلمه را که معانی آنها برای دانش‌آموزان قابل فهم و درک باشد روی تخته سیاه نوشت و از آنان خواست که انشایی بنویسند و آن کلمه‌ها را در آن انشا بکاربرند. بهتر است این کلمه‌ها را طوری انتخاب کنیم که از لحاظی باهم مربوط باشند.

• تشکیل دادن گروه‌های مختلف برای روزنامه‌نویسی با توجه به علاقه دانش‌آموزان نیز می‌تواند وسیله مطلوبی برای برانگیختن رغبت دانش‌آموزان در انتخاب موضوعهای مورد علاقه و تمرین نویسندگی باشد.

آموزگاران گاهی به دانش‌آموزانی برخورد می‌کنند که هرچه به مغز خود فشار وارد می‌کنند نمی‌توانند جمله‌ای درباره موضوع انشا بنویسند برای تحریک اندیشه این قبیل دانش‌آموزان می‌توان از طرح سؤال کمک گرفت بدین معنی که آموزگار در باره موضوع انشا سؤالاتی مطرح می‌کند و یا دانش‌آموز را یاری می‌کند که درباره موضوع سؤالاتی تهیه کند. جواب سؤالات، مقداری مطلب بدست خواهد داد. وقتی که این جوابها بطور منطقی به هم ربط داده شود و پشت سرهم بیاید، همان انشای مورد نظر خواهد بود. مثلاً اگر موضوع انشا توصیف منظره حیاط مدرسه باشد، طرح این پرسشها و جواب آنها مقداری مطلب بدست خواهد داد:

حیاط مدرسه چه شکلی دارد؟

در حیاط مدرسه چه چیزهایی دیده می‌شود؟

در حیاط مدرسه چه کسانی دیده می‌شوند؟

در چه وقت‌هایی حیاط مدرسه شلوغ است؟

در ساعات تنفس بچه‌ها در حیاط مدرسه چه می‌کنند؟

صبحها حیاط مدرسه چگونه است؟
 وسایل ورزشی در کجای حیاط قرار دارد؟
 کلاسها در کجای حیاط قرار دارند؟
 و پرسشهایی از این قبیل و گاهی آموزگار می‌تواند فقط ادات پرسش مانند که، چه، چگونه، چرا، کدام و... در اختیار دانش‌آموز قرار دهد و از او بخواهد که با این ادوات، پرسشهایی تهیه کند و بدانها جواب دهد و جوابها را مرتب سازد.

* * *

و اینک چند موضوع به عنوان نمونه برای انشا و نامه‌نگاری ذیلاً پیشنهاد می‌شود.
 آموزگار می‌تواند به مقتضای زمان و موقعیت و محیط از این موضوعها انتخاب کند و از شاگردان بخواهد که درباره آن انشا یا نامه‌ای بنویسند:

- ۱- صبح که از خانه به دبستان می‌آمدید در راه چه دیدید؟
- ۲- در زنگ تفریح، حیاط مدرسه چه منظره‌ای دارد، توصیف کنید!
- ۳- یکی از خیابانها و یا میدانهایی را که بیشتر دیده‌اید توصیف کنید و هرچه در آنجا دیده‌اید بنویسید.
- ۴- برای اینکه شمارا دانش‌آموز مرتب و خوبی بشناسند چه باید بکنید؟
- ۵- شما در دبستان چه بازیهای می‌کنید؟ کدام بازی را بیشتر دوست دارید، آن را چگونه بازی می‌کنند؟
- ۶- چه حیوان اهلی را بهتر می‌شناسید، فایده آن را بنویسید.
- ۷- آیا تاکنون در دکان نانوائی به‌طرز پختن نان دقت کرده‌اید آن را چگونه تهیه می‌کنند؟
- ۸- اگر شما در خانه نان می‌پزید، آیا می‌توانید بنویسید آرد را چگونه خمیر می‌کنند و چگونه نان می‌پزند؟ (مخصوص کلاسهای ده)
- ۹- وقتی به خانه شما مهمان می‌آید چه می‌کنید، مادر، پدر، و خود شما چگونه از مهمانها پذیرایی می‌کنید؟
- ۱۰- آیا تاکنون در دکان نجاری به کار نجار دقت کرده‌اید! اسباب کار نجار چیست و نجار چه چیزهایی درست می‌کند؟
- ۱۱- آیا تاکنون در دکان آهنگری به کار آهنگر دقت کرده‌اید! لوازم کار آهنگر چیست و آهنگر چه چیزهایی می‌سازد؟

- ۱۲- چگونه در خانه به مادر خود کمک می‌کنید؟
- ۱۳- شما هر روز از صبح تا غروب چه کارهایی می‌کنید؟
- ۱۴- برای ساختن يك خانه چه اشخاصی کار می‌کنند و چه چیزهایی بکار می‌برند و چگونه کار می‌کنند؟
- ۱۵- شما، کدامیک از فصلهارا بیشتر دوست دارید، آن را توصیف کنید.
- ۱۶- اگر پدر یا مادرتان مریض باشد چه کمکی به آنها می‌کنید؟
- ۱۷- چند گل می‌شناسید، آنها را تعریف کنید که کوچکند یا بزرگ، پر پرند یا کم پر و هر کدام چه رنگی دارند؟
- ۱۸- یکی از پرندگان را که می‌شناسید تعریف کنید و کارهای آن را شرح دهید.
- ۱۹- روز جمعه از صبح تا غروب چه کردید؟
- ۲۰- يك دانش‌آموز خوب و با ادب در کوچه و خیابان چگونه رفتار می‌کند؟
- ۲۱- چه غذاهایی را دوست دارید، اگر طرز تهیه آنها را می‌دانید بنویسید.
- ۲۲- صبح که از خواب برمی‌خیزید تا به دبستان بیایید چه می‌کنید؟
- ۲۳- خلاصه بهترین کتابی را که خوانده‌اید بنویسید.
- ۲۴- خلاصه بهترین فیلمی را که دیده‌اید شرح دهید.
- ۲۵- چه علامتهایی از علامتهای راهنمایی را می‌شناسید؟ کدامیک از مقررات راهنمایی را می‌دانید؟ آنها را شرح دهید.
- ۲۶- کشاورزی چه فایده‌هایی دارد؟
- ۲۷- اگر تاکنون به خرمن رفته و تماشا کرده‌اید، شرح دهید چگونه خرمن می‌کوبند؟ و منظره خرمن را بنویسید. (در کلاسهای روستاها جمله شرطی نباشد)
- ۲۸- آخرین بار که به مهمانی رفته بودید چه دیدید و چه کردید و از شما چگونه پذیرایی کردند؟
- ۲۹- با حیوانات چگونه باید رفتار کنیم.
- ۳۰- نامه‌ای به دوست خود بنویسید و یکی از دفترهای پاکت‌نویس او را بخواهید.
- ۳۱- نامه‌ای به پدر خود بنویسید و خبر قبول شدن خود را در امتحان به او اطلاع دهید.
- ۳۲- به یکی از دوستان خود که چندروز به دبستان نیامده است نامه بنویسید و از او احوالپرسی کنید.

۳۳- از یکی از دوستانتان که در هنگام بیماری به دیدار شما آمده است تشکر کنید.

۳۴- به مناسبت عید نوروز به یکی از همدرسان خود تبریکی بنویسید.

۳۵- نامه‌ای به پدر خود بنویسید و از او اجازه بخواهید که درس‌زده روز تعطیلات

عید نزد او بروید. (بهتر است نوشتن این نامه‌ها به مناسبت باشد و دانش‌آموزان آنها را تصنعی و ساختگی تلقی نکنند)

امتحان:

یکی از بفرنج‌ترین مسائل تربیتی ما در مدارس مسئله امتحان است. برای بعضی از مربیان و متصدیان امور تعلیم و تربیت امتحان مانند سنگی است که در پیش پای شاگرد بیندازند، نه وسیله‌ای که راه تحصیل را هموارتر سازد و حال آنکه امتحان باید وسیله سنجش میزان پیشرفت باشد. هدف اصلی هر آموزگار از امتحان باید تعیین ارزش باشد و اگر آموزگار در این تعیین ارزش و بررسی پیشرفت شاگردان، قصورها و اشتباهات خود را نیز مورد توجه و دقت قرار دهد خواهد توانست که در کار تعلیماتی خود موفق شود و یک معلم واقعی محسوب گردد. هرچه فاصله آزمایشها کمتر باشد نتیجه بهتر حاصل می‌شود و هر قدر که امتحان جنبه‌های مختلف یک امر را بیازماید وسیله قابل اطمینانتری است. از این رو امتحانات ماهانه از امتحانات ثلث بهتر است و امتحانی که جنبه‌های مختلف زبان را بیازماید بهتر از نوشتن دیکته و دادن امتحان قرائت است با توجه به همین نکات است که در پایان هر ماه در این کتاب پرسش ماهانه‌ای تهیه گردیده است چنانکه در صفحه ۵ ذکر آن رفت.

برای بدست آوردن نمره ثلث کافی است که آموزگار از نمره‌های سه ماه معدل بگیرد. در صورتی که امتحان ثلث بثلاث اجباری باشد، آموزگار می‌تواند امتحان ماه سوم را امتحان همان ثلث محسوب دارد و نمراتی را که در دو امتحان ماهانه قبل به شاگرد داده است با نمرات این امتحان سوم معدل بگیرد و نمره امتحان آن ثلث محسوب نماید.

چگونه باید اشکالات را حل کرد:

اغلب آموزگاران در ضمن تدریس و تعلیم به اشکالاتی در زمینه دروسی که تدریس می‌کنند برخورد می‌کنند. بخصوص این اشکالات در تدریس فارسی بیشتر پیش می‌آید. شاگردان سؤالات گوناگون پیش می‌کشند و انتظار دارند که آموزگار به همه آنها جواب دهد. در این مواقع آموزگاری که به کار خود و به تربیت نوباوگان علاقه‌مند است از پاسخگویی به پرسشهایی که

نمی‌داند خودداری می‌کند و از گفتن «نمی‌دانم» هراس به خود راه نمی‌دهد.

* * *

وقتی که پاسخ سؤالی را نمی‌دانید، بگویید: «نمی‌دانم به کتاب مراجعه می‌کنم و می‌گویم شما هم اگر به کتاب دسترسی دارید رجوع کنید و نتیجه را به من بگویید.» و در صورت امکان فی‌المجلس کتاب مربوط را از دفتر دبستان بخواهید و یا خود بیاورید و مراجعه کنید. و بهتر است که بدهید دانش‌آموزان خود مراجعه کنند و عملاً نحوه مراجعه به کتاب لغت و دایرةالمعارف را به دانش‌آموزان یاد بدهید.

اما برای هراشکالی به چه کتابی باید مراجعه کرد؟ معمولاً پرسشهای دانش‌آموزان و اشکالاتی را که پیش می‌آید می‌توان به دو دسته تقسیم کرد. اشکالات لغوی (تلفظ یا معنی لغات)، و اشکالات موضوعی. در مورد اول باید به کتابهای لغت و در مورد دوم باید به کتابهای مربوط به موضوع مراجعه کرد. اما چون دسترسی در هر موضوعی به کتاب مربوط در دبستانها امکان‌پذیر نیست، باید در این قبیل موارد به کتابهای دایرةالمعارف و اعلام نگاه کرد.

اینک چند کتاب لغت و دایرةالمعارف را که می‌توانند مورد مراجعه آموزگاران قرار گیرند معرفی می‌کند. این نوع کتابها در کتابخانه دبستان معمولاً باید موجود باشد و اگر موجود نباشد تهیه برخی از آنها از آنها از اهم وظایف مدیر و آموزگار و متصدیان مراکز آموزشی است:

فرهنگ فارسی معین: تألیف دکتر محمد معین از انتشارات مؤسسه امیرکبیر، این فرهنگ ۶ مجلد است مجلد اول تا چهارم لغت و مجلد پنجم و ششم اعلام است.

فرهنگ نفیسی: تألیف دکتر علی‌اکبر نفیسی (ناظم‌الاطباء) از انتشارات کتابفروشی خیام، این کتاب پنج مجلد و شامل همه لغات فارسی و عربی و کمی اعلام است.

آندراج: تألیف محمد پادشاه از انتشارات کتابفروشی خیام، این کتاب در هفت مجلد و شامل لغات فارسی (با شواهد شعری) و عربی است.

در مورد لغت‌های ادبی به سه کتاب بالا می‌توان مراجعه کرد.

برهان قاطع: تألیف محمدحسین بن‌خلف تبریزی با حواشی دکتر محمد معین، از انتشارات کتابفروشی ابن‌سینا، این کتاب در ۴ مجلد (و چاپ اخیرش در پنج مجلد) است و شامل لغت‌های فارسی است. این کتاب دارای حواشی با ارزشی در مورد ریشه لغات فارسی است.

فرهنگ امیرکبیر: تألیف علی‌اصغر شمیم، از انتشارات مؤسسه امیرکبیر، این کتاب در یک مجلد و در دو قسمت (لغت و اعلام) تنظیم شده است.

دایرةالمعارف فارسی: به سرپرستی غلامحسین مصاحب، از انتشارات نگاه فرانکلین،

این کتاب در دو مجلد است که تاکنون مجلد اول آن (از الف تا س) چاپ شده است. این کتاب شامل اَعْلَامِ تاریخی و جغرافیایی و اصطلاحات علمی بطور مشروح و مفصل است. دربارهٔ مطالب علمی و تاریخی و جغرافیایی در سطح نسبتاً بالا به این کتاب می‌توان مراجعه کرد. فرهنگنامه: تألیف برتاموریس بارکر، ترجمه و تنظیم و نگارش زیر نظر رضا اقصی از انتشارات شرکت سهامی کتابهای جیبی. این کتاب در هیجده مجلد و شامل مطالب علمی، ادبی، هنری، تاریخی، جغرافیایی و جز آن به ترتیب الفباست و مخصوص کودکان و جوانان تهیه شده است. در مورد لغات علمی و ... در سطح کودکان و جوانان به این کتاب می‌توان مراجعه کرد.

روش تدریس درسهای کتاب شاگرد

درس اول:

به نام خدا (صفحه ۱)

هدف:

- ۱- جلب توجه دانش‌آموزان به اینکه کارها را با نام خدا شروع می‌کنیم.
- ۲- خواندن چند بیت شعر از شاعری معروف.
- ۳- تمرین نوشتن از روی متنی که به خط نستعلیق نوشته شده است.
- ۴- تمرین در پیدا کردن کلمه‌های مترادف.
- ۵- تمرین در شناسایی کلمه‌های هم‌خانواده.

یادآوری:

* نظامی شاعر بزرگ ایران، نامش الیاس و نام پدرش یوسف از مردم گنجه بود. در حدود سال ۶۱۴ هجری قمری (برابر ۱۲۱۷ میلادی) درگذشته است. کتاب پنج گنج یا خمسة او که شامل مخزن الاسرار، خسرو شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر و اسکندرنامه است شهرت دارد. درس از کتاب لیلی و مجنون نقل شده است.

* درباره کلمه‌های هم‌خانواده که در آخر تمرینها آمده است باید گفت: دانش‌آموزان از سال دوم دبستان با اصطلاح «کلمه‌های هم‌خانواده» آشنا هستند. مراد از کلمه‌های هم‌خانواده، کلمه‌های مشتق است و هدف از آوردن آنها، این است که ارتباط این قبیل کلمه‌ها هم از نظر معنی و هم از نظر شکل آنها (املا) بیشتر مرکوز ذهن دانش‌آموزان بشود.

* مسلماً آموزگار علاقه‌مند بلافاصله پس از ورود به کلاس از دانش‌آموزان نمی‌خواهد که کتابهای خود را باز بکنند، بلکه نخستین قدم را برای ایجاد يك رابطه عمیق دوستانه بین خود و دانش‌آموزان برمی‌دارد، بدین ترتیب که به آنها خوشامد می‌گوید و از کارها و مطالعه‌های تابستانی آنها سؤالاتی می‌کند.

روش تدریس:

آموزگار ابتدا توجه دانش‌آموزان را به این نکته که همیشه کارها را با نام خدا آغاز می‌کنیم جلب می‌کند و می‌گوید همه شاعران و نویسندگان بزرگ ما در اول کتابهای خود همیشه شعر یا نوشته‌ای را به نام خدا و ستایش وی و سپاس از وی اختصاص داده‌اند، ما هم این درس را که از یکی از کتابهای نظامی شاعر بزرگ ایران که در حدود هشت صد سال پیش می‌زیسته است می‌خوانیم.

آنگاه آموزگار یک بار درس را سلیس و روان و شمرده می‌خواند و با توجه به کلمه‌های معنی شده هر بیت درس را جداگانه معنی می‌کند و پس از اینکه یکی دوفتر از دانش‌آموزان هم (بطور داوطلب) درس را خواندند و معنی کردند پرسشها را مطرح می‌کند.

جواب پرسشها:

۱- چون اولین درس کتاب است و کتاب و درس فارسی را با این درس آغاز می‌کنیم، آن را در اول کتاب گذاشته‌اند که کتاب و درس را با نام خدا شروع کنیم.

۲- زیرا نام خدا و یادآوری وی به ما نیرو می‌بخشد و ما بیشتر به خودمان اطمینان پیدا می‌کنیم.

۳- مقصود این است که خدا از هر چیزی چه در گذشته و چه در آینده آگاه است. خدا داستانی را که هنوز اتفاق نیفتاده و نامه‌ای را که هنوز نوشته نشده می‌داند.

۴- خواسته‌است که خدا او را از نادانی نجات دهد و به او توانایی دهد که خدا را بشناسد.

۵- نخیر، باید پس از اینکه چیزی را از خدا خواستیم برویم و بکوشیم و پایداری و استقامت داشته باشیم.

۶- از نظامی.

جواب تمرین ۴:

خدا: الله، خداوند، آفریدگار، کردگار - آغاز: اول، ابتدا - قصه: داستان، نقل-
رهایی: نجات، خلاص، رها شدن - نور: روشنایی

جواب تمرین ۴:

ظلمت، ظلمانی - انس، مونس.

جواب تمرین ۵:

باز، بسته - بهترین، بدترین - ظلمت، روشنائی (نور) - آغاز، انجام (آخر، پایان) -
ورود، خروج (خارج شدن، بیرون رفتن) - طولانی، کوتاه - فردا، امروز.

درس دوم:

۵ (صفحه ۴)

هدف:

- ۱- خواندن يك متن ساده.
- ۲- آشنا ساختن دانش آموزان با يك ده نمونه و سپاهیان ترویج و آبادانی.
- ۳- دادن اطلاعاتی دربارهٔ شرکتهای تعاونی.

یادآوری:

شرکت تعاونی عبارت از شرکتی است که عده‌ای از افراد برای حفظ منافع و رفع نیازمندیها و اصلاح وضع مادی و اجتماعی، بطور آزاد و با مساوی بودن کامل حقوق تشکیل می‌دهند.

شرکت تعاونی روستایی، شرکتی است که در روستاها تشکیل می‌شود. این شرکت به وسیلهٔ خود کشاورزان و روستائیان و برای همکاری و کمک به یکدیگر تشکیل می‌شود. کار این شرکت این است که محصولات اعضای شرکت را به قیمت عادلانه‌ای می‌خرد و با فروش این محصولات سودی بدست می‌آورد و در آخر سال سود مربوط به محصول و همچنین سود سهامشان را به هریک از اعضای شرکت می‌پردازد. علاوه بر این لوازم و وسایل کشاورزی مانند تراکتور و انواع کودها و مواد شیمیایی لازم برای کشاورزی و دفع آفات نباتات از عمده فروشها به قیمت مناسب می‌خرد و با قیمتی عادلانه در اختیار کشاورزان می‌گذارد. همچنین کالاهای مصرفی کشاورزان (مانند قند، چای، لباس و جز آنها) را از دست اول و تولید کننده یکجا به قیمت ارزان می‌خرد و با سود اندک به کشاورزان می‌فروشد.

شرکتهای تعاونی روستایی، روز بروز در روستاهای کشور ما افزایش می‌یابد. بطوری که تعداد شرکتهای تعاونی تا اسفند ماه ۱۳۴۶، ۸۴۲۱ با ۱۰۷۳۳۴۹ خانوار عضو بوده است.

آموزگاران محترم برای کسب اطلاع بیشتر درباره شرکت‌های تعاونی می‌توانند به این کتابها مراجعه فرمایند:

شرکت‌های تعاونی و بانک برای کشاورزان، نوشته علی‌اکبر نوریاد تهران ۱۳۴۵.

اقتصاد تعاونی، نوشته عبدالله جوانشیر تهران ۱۳۴۱.

نیز به آموزگاران عزیز توصیه می‌شود درس شرکت تعاونی راچ دایل را در کتاب فارسی چهارم دبستان (صفحه ۱۱۳) پیش از تدریس درس ده مطالعه فرمایند.

روش تدریس:

آموزگار قبل از تدریس درباره مطالب زیر صحبت می‌کند و توضیحات کافی می‌دهد:

۱- شرکت تعاونی.

۲- شرکت تعاونی روستایی.

۳- سپاهی دانش (در این باره در سال سوم مطالبی خوانده‌اند).

۴- سپاهی ترویج و آبادانی.

۵- تراکتور و کشاورزی مکانیزه (در دبستانهای روستاها این توضیح لازم نیست مگر در دهی که کشاورزی به وسیله تراکتور انجام نمی‌گیرد و دانش‌آموزان با آن آشنایی ندارند).

سپس تدریس به صورت خواندن مستقل و در صورت آمادگی کلاس به صورت صامت خوانی (به ترقیبی که در صفحه ۴۶ گفته شده است) انجام می‌گیرد.

جواب پرسشها:

۱- در بالای تپه کنار ده.

۲- منظره ده، باغهای اطراف، خرمنها و گاوها و گوسفندهایی که در مزرعه می‌چریدند. در دورترین نقطه در کنار افق چند سیاهی، در کنار ده ساختمان شرکت تعاونی، انبار فروش نفت، ساختمان مدرسه و چیزهای دیگر.

۳- به کسی که پس از ۱۲ سال درس خواندن به روستاها می‌رود تا به جای وظیفه سربازی به روستائیان خواندن و نوشتن و چیزهای دیگر بیاموزد.

۴- به کسی که پس از ۱۲ یا ۱۶ سال درس خواندن به روستاها می‌رود تا به جای وظیفه سربازی به مردم روستاها، در کارهای کشاورزی و آبادانی کمک کند و چیزهای تازه‌ای

به آنها یاد دهد^۱.

- ۵- زمین را شخم می‌زنند، خرمن می‌کوبند و گندم را از کاه جدا می‌کنند.
- ۶- مدرسه، حمام، آب‌آشامیدنی (تصفیه شده) نداشت. کوچه‌ها سنگفرش نشده بود. زمینها را با گاو شخم می‌زدند، روستائیان شرکت تعاونی روستایی نداشتند.
- ۷- دارای حمام، مدرسه، آب آشامیدنی، کوچه‌های سنگفرش شده، شرکت تعاونی روستایی شد و زمینها را با تراکتور شخم زدند.
- ۸- (جواب در کلمه‌ها و ترکیبهای تازه).
- ۹- یعنی ده ما هرگز اتومبیل ندیده بود، یا جای تعجب است که به ده ما اتومبیل بیاید!

یادآوری درباره تمرین ۳:

هدف از این تمرین جلب توجه دانش‌آموزان به جمله و فعل است و اینکه فعل مهمترین کلمه در جمله است. از این جمله‌ها فعل حذف شده است. باید دانش‌آموزان را ضمن انجام دادن این تمرین یا قبلا یا هنگام تصحیح متوجه کرد که کلمه‌هایی که از این جمله‌ها افتاده شبیه هم است. این تمرین مقدمه است برای یاد دادن جمله و فعل که در درسهای بعد می‌خوانند. (در این تمرین اصطلاح فعل بکار برده نمی‌شود).

یادآوری درباره تمرین ۴:

این تمرین مقدمه‌ای برای انشانویسی است. دانش‌آموزان باید همه فعلها را به صیغه اول شخص مفرد تبدیل کنند و بعضی کلمه‌های دیگر را نیز به تناسب آنها عوض کنند.

جواب تمرین ۴:

- ۱- چند تکه ابر آسمان را فراگرفته بود.
- ۲- ابرها آرام حرکت می‌کردند.
- ۳- سایه ابرها در زمین حرکت می‌کرد (یا در حرکت بود).
- ۴- سایه‌ها از باغها و خرمنها می‌گذشتند.

۱- آموزگاران محترم توجه دارند که سپاهیان دانش فقط از میان جوانان دیپلمه انتخاب می‌شوند ولی سپاهیان ترویج و آبادانی هم از میان جوانان دیپلمه و هم از میان جوانان لیسانسیه انتخاب می‌شوند.

۵- حسین در بالای تپه نشسته بود.

۶- اتومبیلی از دور دیده شد.

درس سوم:

چشم‌بینا و گوش شنوا داشته باشیم (صفحه ۱۰)

هدف:

- ۱- خواندن يك متن ساده و تمرین صامت‌خوانی.
- ۲- آشنا ساختن دانش‌آموزان با نوشتن انشاهای توصیفی.
- ۳- جلب توجه دانش‌آموزان به برخی از علائم نقطه‌گذاری.

یادآوری:

به آموزگاران عزیز توصیه می‌شود قبل از تدریس این درس، بخش انشا را در مقدمه همین کتاب (صفحه ۵۱ به بعد) مطالعه فرمایند.

روش تدریس:

متن این درس ساده است و می‌توان از آن برای صامت‌خوانی (به تدریجی که در صفحه ۴۶ گفته شده است) استفاده کرد.

جواب پرسشها:

- ۱- گفته بود منظره‌ای را که در خانه یا در مدرسه یا در جای دیگر می‌بینند توصیف کنند.
- ۲- منظره باغی را که از پنجره اتاق دیده می‌شد.
- ۳- پروین هرچه را می‌دید یا می‌شنید یادداشت می‌کرد. در آخر هم نوشته‌های خود را مرتب نمود و آن را پاکت‌نویس کرد.
- ۴- در این صورت هرچه را که می‌بینیم و هرچه را که می‌شنویم می‌توانیم خوب بشناسیم.
- ۵- نوشته‌ای که پاکت‌نویس نشود خط خورده، نامرتب است و بیشتر افراد در موقع نوشتن، چون تمام حواسشان متوجه مطلب و موضوع نوشته است، خوانا نمی‌نویسند و فاصله سطرها را

کاملاً رعایت نمی‌کنند اما در موقع پاک‌نویس کردن می‌توانند به زیبایی خط و فاصله‌ی سطرها و علامت‌های نقطه‌گذاری خوب دقت کنند.

۶- جواب آزاد.

۷- کسی که بسیار می‌نویسد، کسی که کتاب و داستان می‌نویسد.

۸- جواب در متن درس.

۹- جواب آزاد.

یادآوری در باره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۱۳):

دانش‌آموزان سال گذشته در کتاب فارسی سوم دبستان این مطالب را خوانده‌اند: «وقتی که در مقابل جمله‌ای نقطه می‌گذاریم یعنی جمله تمام شده است. اگر جلو جمله این علامت! را ببینیم آن را با حالت تعجب یا خشم یا خوشحالی می‌خوانیم. اگر این علامت؟ جلو جمله‌ای باشد، آن جمله را به صورت یک سؤال می‌خوانیم.» در این درس نیز سه نقطه و علامت نقل قول « » که به زبان فرانسوی آن را گیومه می‌نامند آموخته می‌شود. آموزگاران عزیز توجه دارند که علامت « » تنها در مورد نقل قول بکار نمی‌رود بلکه در موارد دیگری نیز استعمال می‌شود که دانش‌آموزان آنها را در سال‌های بعد فرامی‌گیرند. باید دانش‌آموزان را واداشت تا علائم نقطه‌گذاری را در نوشته‌های خود بکار ببرند.

جواب تمرین ۱:

گوسفند بَعِّع می‌کند. بز مَعِّع می‌کند. مرغ قَدَّقَدَّ می‌کند. خروس قَوَّقُولی قَوَّقُو می‌کند. سگ عَوَّو (یا واق واق) می‌کند.

درس چهارم:

گنج‌نامه (صفحه ۱۴)

هدف:

۱- خواندن متنی ساده.

۲- جلب علاقه دانش‌آموزان به شناختن آثار باستانی.

۳- توجه به حفظ آثار باستانی.

۴- شناختن جمله و تعریف آن.

یادآوری:

* گنج نامه، نام کتیبه‌ای است که از داریوش بزرگ و پسرش خشایارشا باقی مانده است. جایی را نیز که این کتیبه در آن قرار دارد گنج‌نامه می‌گویند. گنج‌نامه در دامنه کوه الوند، در چند کیلومتری مغرب همدان قرار دارد. این کتیبه به سه خط میخی پارسی و عیلامی و بابلی است. ترجمه این کتیبه تقریباً همان است که در درس آمده^۱.

* درس گنج‌نامه از متنهای قرائتی است که شادروان دکتر محمدباقر هوشیار برای کودکان تهیه کرده بوده است و در مجله سپیده فردا مندرج است. حتماً آموزگاران عزیز نام دکتر محمدباقر هوشیار را شنیده‌اند. دکتر هوشیار از استادان بزرگ تعلیم و تربیت ایران بود که سالیان درازی در دانشسرای عالی به تعلیم دانشجو و تربیت معلم پرداخت. وی تحصیلات خود را در رشته فلسفه و تعلیم و تربیت و ادبیات در آلمان بیابان رسانیده بود. دکتر هوشیار کتابها و رساله‌ها و مقالات متعددی در زمینه تعلیم و تربیت از خود باقی گذاشته است. در گذشت وی در مرداد ماه ۱۳۳۶ اتفاق افتاد.

جواب پرسشها:

۱- دانش‌آموزی که اهل یکی از روستاهای اطراف همدان بود.

۲- در اوایل تابستان.

۳- شش کیلومتر.

۴- به عقاب.

۵- جواب در متن درس.

۶- به خط میخی و به دستور داریوش بزرگ و پسرش خشایارشا.

۷- جواب در متن.

۸- نخیر، درست نیست. زیرا در آن صحبتی از گنج بمیان نیامده است.

۱- برای آگاهی بیشتر درباره این کتیبه می‌توان رجوع کرد به کتاب «فرمانهای شاهنشاهان

هخامنشی» چاپ دانشگاه پهلوی شیراز ص ۱۰۰ و ۱۰۱.

۹- جواب آزاد (قدیمیها چون نمیتوانستند خط میخی را بخوانند، از روی حدس و گمان می گفتند در این کوه گنجی پنهان است و این نوشته نیز در باره آن گنج است).
۱۰- جواب آزاد.

۱۱- آثار تاریخی، یادگارهای پدران ما هستند، شناختن این آثار در حقیقت شناختن پدران و تاریخ ما است.

۱۲- از نوشته های دکتر محمدباقر هوشیار.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۱۸):

قسمت «به این نکته توجه کنید» در روز دوم درس تدریس می شود. بهتر است در تدریس آن آموزگار از دانش آموزان بخواهد کتابهای خود را ببندند. سپس روی تخته سیاه بنویسد: ما ایران را و توضیح دهد که معنی کاملی از آن نمی فهمیم. سپس زیر آن بنویسد: علی کتاب و توضیح دهد که از این نوشته نیز معنی کاملی نمی فهمیم. آنگاه این دو نوشته را به صورت زیر کامل کند: ما ایران را دوست می داریم. و علی کتاب دارد و بگوید اکنون از این نوشته ها معنی کاملی نمی فهمیم. سپس مثالهای دیگری نیز بیان کند. از دانش آموزان نیز بخواهد مثالهای دیگر بگویند (مثالها باید به این ترتیب باشد که ابتدا دانش آموزان جمله های ناقصی بگویند سپس آن را تکمیل کنند و به صورت جمله در بیاورند) در آخر دانش آموزان کتاب را باز کنند و نوشته کتاب را بخوانند.

جواب تمرین ۱:

جمله ها را می توان به شرح زیر کامل کرد:

۱- دانش آموزی اهل یکی از روستاهای همدان حکایت می کرد. (نقل می کرد، می گفت)

۲- دبستان تازه تعطیل شده بود. (بسته شده بود، باز شده بود)

۳- کم کم راه باریک می شد. (تنگ می شد)

۴- کوه الوند مانند عقابی که بر کبوتری بنگرد بر ما می نگرست. (نگاه می کرد، چشم دوخته بود)

۵- بدشواری از سنگ خارها گذشتیم. (عبور کردیم)

۶- داریوش یکی از پادشاهان بزرگ ایران بود.

- ۷- این نوشته را به دستور داریوش بزرگ نوشته‌اند. (برسنگ کنده‌اند)
- ۸- ما باید آثار تاریخی را خوب بشناسیم.
- ۹- ما باید در حفظ آثار تاریخی بکوشیم. (کوشش کنیم، کوشا باشیم)
- ۱۰- ایرانیان قدیم به خط میخی می‌نوشتند.

جواب تمرین ۴:

شماره‌های ۲، ۳، ۵، ۷، ۸، و ۱۰ جمله است.

جواب خود را بیازمایید (۱) (صفحه ۲۰)

جواب (الف):

- ۱- سپاهیان دانش به کودکان روستایی و همچنین به خود روستائیان خواندن و نوشتن می‌آموزند. سپاهیان قرویج و آبادانی به مردم روستاها در کارهای کشاورزی و آبادانی کمک می‌کنند و چیزهای تازه‌ای به آنها یاد می‌دهند.
 - ۲- شرکتی است که احتیاجهای کسانی را که در آن عضو هستند برطرف می‌کند.
 - ۳- یعنی چطور شده که به اینجا آمده‌اید؟ بودن شما در اینجا باعث تعجب است
- و . . .
- ۴- به صدای گنجشک: جیک جیک، به صدای گوسفند: بعبع، به صدای مرغ: قدقد، به صدای خروس: قوقولی قوقو، به صدای سگ: عوعو می‌گویند.
 - ۵- در نزدیکی همدان.

جواب (ج): قصه = داستان، حکایت؛ رهایی = نجات، رها شدن؛ هموار = صاف؛ عمیق = گود؛ بسیار = فراوان، زیاد؛ آسودگی = آسایش، راحت؛ رفیق = دوست؛ تاریکی = ظلمت؛ همدم = مونس؛ صاف = هموار.

جواب (د): منظور، مناظر، منظره، نظر - انس، مونس - ظلمت، ظلمانی - شریک، شرکت -

مزرعه، زراعت.

درس پنجم:

علم و هنر (صفحه ۲۱)

هدف:

- ۱- خواندن شعری درباره علم و هنر.
 - ۲- صحیح خواندن شعر و حفظ کردن آن.
 - ۳- تمرین خط نستعلیق.
- یادآوری: «عباس شهری» گوینده شعر از شاعران معاصر و در قید حیات است.

روش تدریس:

آموزگار حتماً باید شعر را قبلاً خوانده باشد تا بتواند آن را در کلاس، درست و رسا و روان بخواند. هنگامی که شعر به وسیله آموزگار خوانده می‌شود دانش‌آموزان باید حرکات لازم را بگذارند و جاهای مکث را با مداد معین کنند. پس از اینکه شعر یک یا دوبار خوانده شد، آموزگار بیت بیت آن را می‌خواند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه آنها را معنی می‌کند و اگر دانش‌آموزان اشکالاتی داشته باشند آنها را رفع می‌کند. سپس چند نفر از دانش‌آموزان، تمام یا قسمتهایی از شعر را می‌خوانند بطوری که شعر پنج یا شش بار در کلاس خوانده و معنی می‌شود.

جواب پرسشها:

- ۱- از علم و هنر.
- ۲- برسید چه کار کنم تا آن کار باعث افتخار و سرافرازی من باشد.
- ۳- جواب داد علم و معرفت یاد بگیر تا غم و اندوه تو که چون شب سیاه است برآید و به روز روشن فرا رسی (روز روشن، در اینجا کنایه از خوشبختی و سرافرازی است).
- ۴- یکی از دانشها، دانش پزشکی است و کسی که دانش پزشکی یاد گرفته باشد می‌تواند بیمارها را درمان کند.

- ۵- یعنی به وسیله دانش می‌توان به هر گنجی رسید. (در این شعر آرزوها و چیزهای خوب به گنج تشبیه شده است. گنج (یعنی مجموعه‌ای از جواهر و چیزهای گرانبها) را همیشه در صندوق یا جایی که کلید دارد نگهداری می‌کنند.
- ۶- یعنی گیرم (خیال کنم) که در دنیا مدتی طولانی زندگی کنی، دانش یاد بگیر تا بتوانی به جایی برسی و ترقی کنی.
- ۷- زیرا به وسیله علم و هنر می‌توان مال بدست آورد ولی به وسیله مال نمی‌توان صاحب علم و هنر شد.
- ۸- زیرا کارهایی که دانشمند می‌کند همیشه باقی می‌ماند و مثل این است که خودش نیز همیشه زنده است.
- ۹- انسان به وسیله علم موشك و سفینه می‌سازد و به وسیله آنها به کره ماه می‌رود.

جواب تمرین ۳:

- ۱- علم دوازده رنجی است.
- ۲- انسان با استفاده از علم به کره ماه می‌رود.
- ۳- با هریک از این کلمات جمله‌ای بسازید.
- ۴- کودکی از شاعر پرسید.

درس ششم:

کوچ پرستوها (صفحه ۲۴)

هدف:

- ۱- خواندن يك متن ساده.
- ۲- شناختن یکی از پرندگان كوچك.
- ۳- ایجاد حس ترحم نسبت به حیوانات.
- ۴- شناختن فعل.

روش تدریس

در صورتی که دانش‌آموزان آمادگی داشته باشند، درس به طریق صامت خوانی تدریس

می‌شود. و گرنه به طریق خواندن مستقل، یعنی دانش‌آموزان درس را می‌خوانند و لغات و عبارات مشکل آن را با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه معنی می‌کنند. در صورتی که نقشه اروپا در دسترس باشد، استراسبورگ و پیره و فاصله آنها نشان داده شود. پیره (Pirée) مانند کلمه تیره فارسی تلفظ می‌شود.

جواب پرسشها:

- ۱- در اوایل بهار.
- ۲- این است که لانه‌های سال گذشته خود را پیدا کنند.
- ۳- برای خود لانه می‌سازند.
- ۴- وقتی که کار ساختن و پرداختن لانه به پایان رسید.
- ۵- دوازده روز.
- ۶- وظیفه دارد که غذای پرستوی ماده را فراهم کند.
- ۷- عشق مادری.
- ۸- زیرا در این وقت حشرات کمیاب می‌شود و هوا رو به سردی می‌گذارد.
- ۹- در پاییز که هوا رو به سردی می‌گذارد.
- ۱۰- به جاهای معتدل.
- ۱۱- خطر تغییرات هوا، خطر پرندگان شکاری.
- ۱۲- یعنی برگهای سبز می‌آورند. (برگ سبز درختان به جامه سبز تشبیه شده است).
- ۱۳- یعنی شکوفه می‌آورد.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۴۸):

قسمت «به این نکته توجه کنید» در روز دوم تدریس می‌شود. همانطوری که در روش تدریس «جمله» گفته شد بهتر است در تدریس این قسمت نیز دانش‌آموزان کتابهای خود را ببندند و آموزگار مطالب را روی تخته سیاه بنویسد و تشریح کند. بهتر است آموزگار به مثال کتاب اکتفا نکند و از خود نیز مثالهای متعددی بزند تا دانش‌آموزان کاملاً متوجه شوند که جمله‌ای که فعل نداشته باشد در واقع جمله نیست و فعل مهمترین جزء جمله است. در صورتی که کلاس آمادگی داشته باشد آموزگار می‌تواند ضمن مثالهای متعدد توضیح دهد که فعل کلمه‌ای است که هم کار یا حالتی را می‌رساند و هم معنی زمان در آن هست و هم می‌رساند که کار یا حالت از گوینده یا شنونده یا شخص دیگری سرزده است. مثلاً وقتی که می‌گوییم: گفتیم، این کلمه اولاً معلوم می‌کند که عمل

(یاکار) گفتن سرزده است. ثانیاً این کار در زمان گذشته اتفاق افتاده است. ثالثاً این کار از کسی سرزده است که آن را بر زبان آورده است یعنی گوینده.

جواب تمرین ۳:

- ۱- کفشم پاره شده بود، آن را به کفاش (کفشدوز) دادم تا تعمیر (درست) کند.
- ۲- وقتی که کار ساختن و پرداختن لانه تمام شد، پرستوی ماده به تخمگذاری مشغول می‌شود.
- ۳- يك روز صبح از خواب برمی‌خیزیم و از پرستوها اثری نمی‌بینیم.
- ۴- وقتی که هوا سرد شد پرستوها به‌جاهای معتدل کوچ می‌کنند.

درس هفتم:

کتاب و کتابخانه (صفحه ۳۱)

هدف:

- ۱- خواندن يك متن خبری.
- ۲- بزرگداشت هفته کتاب.
- ۳- خواندن يك قطعه شعر درباره کتاب.
- ۴- تذکر غیر مستقیم این که دانش‌آموزان در کلاس برنامه‌های سخنرانی ترتیب دهند.

یادآوری:

اگر آموزگار در تدریس درسهای کتاب فارسی چهارم از جدول سالانه دروس پیروی کرده باشد در نیمه دوم آبان ماه قبل از شروع هفته کتاب به این درس خواهد رسید. بنابراین این درس خود می‌تواند محرکی باشد برای شرکت دانش‌آموزان در فعالیتهای مختلف مربوط به برگزاری مراسم هفته کتاب از قبیل ایجاد کتابخانه در کلاس یا در دبستان (اگر تاکنون چنین کتابخانه‌هایی ایجاد نشده باشد)، حضور در نمایشگاههای کتاب، سخنرانی در کلاس یا در سالن مدرسه درباره کتاب، بازدید از کتابخانه ملی شهر و جز آنها.

روش تدریس:

درس چندان مشکل نیست و می‌توان از آن برای صامت‌خوانی استفاده کرد ولی شعردرس حتماً باید به وسیله آموزگار خوانده و معنی شود.

جواب پرسشها:

۱- در هفته آخر آبان ماه.

۲- خواسته بود تا هرکس مایل باشد مطلبی درباره کتاب تهیه کند و در کلاس بخواند یا بگوید.

۳- اهدای کتاب به کتابخانه دبستان، بازدید از نمایشگاه کتاب، بازدید از کتابخانه ملی و سخنرانی در کلاس.

۴- تاریخچه کتاب، ارزش کتاب، دوست خاموش، کتابخانه محله ما، بهترین کتابی که خوانده‌ام و معرفی چند کتاب خوب.

۵- زیرا کتاب مانند دوستی است که تا به سراغش نرفته‌ایم خاموش و ساکت است ولی هروقت به سراغش می‌رویم با خوشرویی آنچه را که نمی‌دانیم به ما می‌گوید.

۶- با شعر.

۷- جواب آزاد.

۸- یعنی اینکه اسم شخص در دفتر کتابخانه باشد و کتابداران او را بشناسند (کسی که عضو کتابخانه‌ای باشد می‌تواند از آن کتاب به امانت بگیرد و در سالن کتابخانه بخواند یا به خانه بیاورد).

۹- جواب آزاد.

۱۰- جواب آزاد.

۱۱- جواب آزاد.

۱۲- جواب آزاد.

۱۳- شهبانو فرح پهلوی.

جواب تمرین ۴:

گذشتگان: کسانی که در زمانهای قدیم بوده‌اند و اکنون مرده‌اند و زمانشان گذشته است.

آیندگان: کسانی که بعد از این دنیا خواهند آمد.
کتابخانه: جایی که در آن کتاب نگهداری می‌کنند و کتاب به مراجعه کنندگان می‌دهند
تا بخوانند و دوباره به کتابخانه برگردانند. بیشتر کتابخانه‌ها سالن مطالعه دارند.
کتابفروشی: مغازه یا محلی که در آن کتاب می‌فروشند.
نمایشگاه: محلی که در آن چیزی را به نمایش می‌گذارند.

درس هشتم:

نامه‌ای از اصفهان (صفحه ۳۷)

هدف:

۱- آشنا شدن با شهر اصفهان.

۲- نوشتن نامه.

۳- خواندن متن بطور مستقل.

یادآوری:

• اصفهان از شهرهای بسیار قدیمی ایران است. در افسانه‌ها و تاریخ داستانی آمده است که طهمورث دیوبند آن را بنا نهاد. اصفهان در تاریخهای قدیم به نام «گابا» یا «گی» که محل تقاطع راههای عمده و اقامتگاه شهبازان هخامنشی بوده، یاد شده است. واژه «گی» بعدها در عربی به «جی» تبدیل شده است. وقتی که اصفهان به دست اعراب افتاد آن را با همین نام یاد کرده‌اند. در دوره ساسانیان اصفهان مرکز تجمع سپاه و بمنزله قلعه مستحکمی بشمار می‌رفته است. اصفهان در ادوار مختلف مرکزیت داشته و چندین بار پایتخت شده است. در دوره سلجوقیان اصفهان پایتخت امپراطوری وسیع این سلسله بود و از این دوره آثاری در اصفهان باقی است. عظمت اصفهان وقتی بنهایت رسید که شاه عباس کبیر آن را در سال ۱۰۰۶ هجری قمری به پایتختی انتخاب کرد.

یادآوری در باره بناهایی که نام آنها در درس ذکر شده است:
میدان نقش جهان که آن را میدان شاه نیز گویند ۵۰۰ متر طول و ۱۶۰ متر عرض

دارد. شاردن یکی از جهانگردان اروپایی که در قرن هفدهم میلادی اصفهان را دیده است در باره میدان شاه می‌نویسد: «این میدان یکی از زیباترین میدانهای جهان است.»

عمارت عالی قابو: این کاخ از بناهای شاه عباس کبیر است که در قرن یازدهم هجری ساخته شده و محل حل و فصل امور کشور و دربار پادشاه بوده است. این عمارت دارای هفت طبقه است که هر طبقه تزیینات مخصوصی دارد. شاهکارهایی از گچ‌بری و نقاشی عهد صفویه در آن دیده می‌شود.

مسجد شیخ لطف‌الله: این مسجد به فرمان شاه‌عباس در عرض سالهای ۱۰۱۱ تا ۱۰۲۸ هجری قمری برای شیخ لطف‌الله که از دانشمندان مذهب شیعه بوده ساخته شده است.

مسجد شاه: این مسجد نیز به فرمان شاه عباس ساخته شده است. سر در مسجد شاه که در جنوب میدان نقش جهان واقع شده از نظر معماری و ساختمان مفرسها و تزیینات از شاهکارهای بسیار ممتاز معماری ایرانی محسوب می‌شود.

پل خواجو: طبقه اول پل مربوط به دوره قبل از صفویه است، طبقه دوم آن در زمان شاه عباس اول و شاه عباس ثانی ساخته شده. این پل ۱۳۲ متر طول و ۱۲ متر عرض دارد. پل آله‌وردیخان یا پل سی‌وسه چشمه: این پل نیز به امر شاه‌عباس اول و بانظارت‌الله‌وردیخان ساخته شده است. ۳۰۰ متر طول و ۱۴ متر عرض دارد.

• باید دانش‌آموزان را متوجه کرد که بهتر است نویسنده نامه نام و نام خانوادگی و نشانی خود را در سمت چپ بالای نامه بنویسد همانطور که در نامه سیمیندخت به فرانک نوشته شده است.

جواب پرسشها:

- ۱- در یکی از دبستانهای تهران.
- ۲- قرار گذاشتند که به هم نامه بنویسند.
- ۳- بلی.
- ۴- خواسته بود که مطالبی در باره اصفهان برایش بنویسد.
- ۵- از دوره‌های مختلف تاریخ.

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر درباره اصفهان آموزگاران می‌توانند به فرهنگ جغرافیایی ایران، جلد دوم و به کتاب اصفهان نوشته دکتر لطف‌الله هنرفر از انتشارات سازمان جلب سیاحان و راهنمای آثار تاریخی اصفهان نوشته دکتر لطف‌الله هنرفر مراجعه کنند.

- ۶- در زمان شاه عباس بزرگ.
- ۷- یعنی در اصفهان صدها چیز هست که هریک از آنها يك جهان است. (منظور این است که هریک از آثار تاریخی اصفهان برای خودش دنیایی از زیبایی و هنر است.)
- ۸- نقش جهان یا میدان شاه.
- ۹- در طرف غربی میدان نقش جهان.
- ۱۰- در طرف جنوبی میدان نقش جهان.
- ۱۱- زاینده رود.
- ۱۲- خواجه، الله‌وردیخان (سی‌وسه‌چشمه).
- ۱۳- نخیر، شهر صنعتی و دانشگاهی هم هست.
- ۱۴- در فلزکاری، قلابدوزی، خاتمکاری و کاشی‌پزی.

جواب تمرین ۱:

- ۱- زیرا بسیار بزرگ بود. (آموزگار توضیح می‌دهد که اصفهان واقعاً به اندازه نیمه جهان نبوده بلکه برای نشان دادن بزرگی آن، نصف جهانش می‌خوانده‌اند).
- ۲- بازیگران نمایش می‌دادند و سواران چوگان بازی می‌کردند.
- ۳- بنایی است بزرگ که در آن عظمت و زیبایی باهم درآمیخته و شاهکاری از هنر ایرانی بوجود آورده است.

جواب تمرین ۴:

فرانك عزیزم، اکنون نزدیک به يك ماه است که از تو جدا شده‌ام. چقدر دلم می‌خواهد چهرهٔ مهربانت را ببینم. نمی‌دانی که از رسیدن نامه‌ات چقدر خوشحال شدم، بخصوص که مردهٔ سلامت همهٔ دوستان و همکلاسان را به همراه داشت...

خوب فرانك عزیز، مثل اینکه زیاد نوشتم. در اینجا با تو خداحافظی می‌کنم و منتظر نامه‌ات هستم. از قول من به همهٔ دوستان سلام برسان. دوست تو، سیمیندخت (هدف از این تمرین این است که دانش‌آموزان به چگونگی نوشتن سرآغاز و پایان نامه بیشتر توجه کنند).

جواب تمرین ۳:

- بترتیب این کلمه‌ها و ترکیبها را در جمله‌ها و عبارت‌ها خواهند گذاشت:
- ۱- کارخانه‌های بسیار، ۲- عظمت، ۳- دانشگاه، ۴- صنعتی، تاریخی، دانشگاهی،
 - ۵- شاهکار، ۶- معماری، ۷- چوگان‌بازی.

درس نهم:

پیشه‌ور اصفهان (صفحه ۴۴)

هدف:

- ۱- خواندن يك قطعه شعر ساده و حفظ کردن آن.
- ۲- جلب توجه دانش‌آموزان به کارهای صنعتی.
- ۳- آشنایی با پسوند «چه» (علامت تصغیر).

روش تدریس:

آموزگار يك بار درس را بطور شمرده و سِلَس و روان می‌خواند و از شاگردان می‌خواهد که حرکات لازم و جاهای مکث را با مداد معین کنند پس از اینکه شعر یکی دوبار به وسیله آموزگار خوانده شد، آموزگار دوباره شعر را بیت بیت می‌خواند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه، آنها را معنی می‌کند و درباره گوینده شعر می‌گوید: حسین مسرور یکی از نویسندگان و شاعران معاصر بود که در سال ۱۳۴۷ درگذشت. آنگاه آموزگار اشکالات دانش‌آموزان را رفع می‌کند سپس از چند نفر از دانش‌آموزان کلاس می‌خواهد که شعر را بخوانند و معنی کنند.

جواب پرسشها:

- ۱- با پیشه‌ور اصفهان.
- ۲- به سرمایه‌ای که به چشم می‌کشند.
- ۳- جواب در کلمه‌ها و ترکیبهای تازه.

- ۴- می‌گوید برخیزد و تیمچه و حجره و بازارچه را پر از پرده و پارچه کند.
- ۵- برای اینکه خوب و مرغوب است و بعلاوه ساخته دست هنرمند است.
- ۶- از برگ گل اطلسی.
- ۷- کاشی که ساخته پیشه‌ور اصفهان است.
- ۸- اینکه کسی خاک بدهد و پول بگیرد (مراد از خاک، کاشی اصفهان است که از خاک ساخته می‌شود).

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۴۶):

«چه» علامت تصغیر است، علاوه بر مثالهایی که در کتاب آمده مثالهایی از این قبیل نیز می‌توان بیان کرد: طاقچه (طاق کوچک)، کوچه (کوی کوچک)، کتابچه (کتاب کوچک یا دفتر)، آلوچه (آلوی کوچک، نوعی گوجه خرد).

جواب خود را بیازمایید (۴) (صفحه ۴۷)

جواب (الف):

- ۱- یعنی علاقه و محبتی که هر مادری به فرزندان خود دارد.
- ۲- کشفها در کتابها نوشته شده و به جا مانده است و ما اکنون با مطالعه کتابها، از کشفهایی که در زمانهای گذشته انجام یافته است با خبر می‌شویم.
- ۳- کتاب.
- ۴- یعنی اصفهان شهر قدیمی است، در آن کارخانه‌های متعدد وجود دارد و نیز دارای دانشگاه است.

جواب (ب): این کلمه‌ها و عبارت‌ها را بترتیب باید در جمله‌ها و عبارت‌ها جای داد:

- ۱- راه به سرمنزل مقصود می‌برد ۲- مرمت می‌کند ۳- رهبر ۴- شاهکار ۵- متعدد.
- جواب (ج): اصفهان از بس که بزرگ است آن را نصف‌جهان می‌گویند، اما من در اصفهان صد جهان دیده‌ام. (در اصفهان چیزهایی است که در هر يك از آنها صد جهان هنر و زیبایی نهفته است).

- جواب (د): بترتیب این فعلها را می‌توان در جمله‌ها و عبارت‌ها قرار داد:
- ۱- باز می‌گردد ۲- می‌روی ۳- می‌سازند ۴- دوست دارم ۵- می‌کند ۶- سرد می‌شود
 - ۷- می‌نشینند ۸- پیش می‌آید.

درس دهم:

از من نگاه‌داری کنید (صفحه ۴۹)

هدف:

- ۱- خواندن متنی ساده بطور مستقل.
- ۲- آشنایی با بزرگترین درخت جهان.
- ۳- آشنایی با فواید درخت.
- ۴- توجه به نگهداری و مواظبت از درخت.
- ۵- تمرین در طرح سؤال و انشا نویسی.

یادآوری:

• سکویا (Sequoia) نام نوعی از درختان مخروطی پیوسته سبز است که سابقاً در نواحی معتدل نیمکره شمالی فراوان بود. ولی فقط دوجنس از آنها در حاشیه باریکی نزدیکی ساحل اقیانوس کبیر در کشورهای متحد آمریکا باقی مانده است. نوعی از سکویا به نام سکویای سرخ یا سرخ‌چوب به ارتفاع ۳۰ تا ۱۰۳ متر، بلندترین درختان سطح زمین است. نوعی دیگر به نام سکویای غول‌آسا به ارتفاع ۴۰ تا ۱۰۰ متر است، بعضی از سکویاهای غول‌آسا ۳ تا ۴ هزار سال عمر دارند. چوب سکویا در مقابل پوسیدگی مقاومت دارد و در ساختمانهایی که در معرض هوا هستند بکار می‌رود. (از دایرةالمعارف فارسی)

• علاوه بر آنچه در متن درس گفته شده چیزهای دیگری نیز می‌توان از درخت و چوب بدست آورد مانند چرم مصنوعی، انواع لاستیک، قرقره، نخ، مسواک، صابون، واکس، سرکه، شکر، انواع داروهای شیمیایی، بدنه کامیون، اتوبوس، درشکه، ارابه، پرده، مشمع. حتی دانشمندان از چوب، شوکلات و گوشت هم بدست آورده‌اند. (از جزوه آدمی و درخت، از انتشارات سازمان جنگلبانی ایران ۱۳۴۰. در تهیه متن درس نیز از این جزوه استفاده شده است).

روش تدریس:

این درس بسیار ساده است و آموزگار از آن برای صامت‌خوانی استفاده می‌کند.

جواب پرسشها:

- ۱- از زبان درخت.
- ۲- زیرا فایده‌های بسیار دارد و نشانه آبادانی و خرمی و سرسبزی است.
- ۳- به‌جایی که انبوهی از درختان در آن باشد.
- ۴- درخت سکویا.
- ۵- در امریکا.
- ۶- از دایره‌هایی که در محل برش تنه درخت دیده می‌شود.
- ۷- از خاک.
- ۸- کاغذ، کتاب، دفتر، قلم، مداد، رادیو، میز، صندلی، نیمکت، قفسه، گنجینه، در، پنجره، کبریت، عصا، نردبان، قاب عکس و هزاران چیز دیگر.
- ۹- زیرا درخت نیز موجودی جاندار است و زخم مانع رشد آن می‌شود.
- ۱۰- زیرا حلقه فلزی نمی‌گذارد درخت خوب رشد کند و بزرگ شود و ممکن است باعث ضعف و خشک شدن درخت گردد. و از بالا رفتن شیره گیاهی در درخت نیز جلوگیری می‌کند.
- ۱۱- زیرا مانع رشد و بزرگ شدن درخت می‌شود.
- ۱۲- یادگاری نوشتن نیز درخت را زخمی می‌کند و نمی‌گذارد درخت رشد کند.
- ۱۳- زیرا باعث خشکی درخت می‌شود.
- ۱۴- زیرا دست زدن به درخت و تکان دادن آن ممکن است باعث شود که درخت نتواند ریشه بدواند و سبز بشود.

یادآوری درباره تمرین ۴:

- هدف از این تمرین این است که دانش‌آموزان بتوانند درباره مطلبی که خوانده‌اند سؤال طرح کنند. این سؤالها و جوابهایی که می‌دهند باید از این قبیل باشد:
- ۱- چرا زنجیر مسک و بند جانوران دیگر را نباید به درخت بست؟ (جواب: زیرا وقتی که حیوان خود را می‌کشد به درخت صدمه می‌رسد و ممکن است ریشه آن کنده شود و مسبب خشک شدن درخت گردد، همچنین ممکن است مانع از بالا رفتن شیره گیاهی شود.)

- ۲- چرا نباید برای بدست آوردن صمغ و شیر، پوست درخت را کند؟ (جواب: زیرا در این صورت درخت زخمی می‌شود و رشد نمی‌کند.)
 - ۳- چرا جسم سنگین نباید به درخت تکیه داد؟ (جواب: زیرا جسم سنگین ممکن است به درخت و ریشه آن آسیب برساند و باعث خشک شدن درخت شود.)
 - ۴- چرا نباید در اطراف درخت سنگ و کلوخ و چیزهای دیگر جمع کرد؟ (جواب: زیرا باعث می‌شود که ریشه آن خوب رشد نکند.)
- یادآوری درباره درس بعد:
- بهتر است آموزگاران به دانش‌آموزان توصیه کنند که قسمت نثر درس بعد را قبلاً درپیش خود بخوانند.

درس یازدهم:

میهن دوستی (صفحه ۵۴)

هدف:

- ۱- خواندن متنی همراه باشعر.
- ۲- آشنایی با مفهوم میهن.
- ۳- تلقین حس میهن دوستی.

روش تدریس:

چون دانش‌آموزان قسمت نثر درس را قبلاً در خانه خوانده‌اند، آموزگار از یکی دوفتر می‌خواهد که نثر درس را در کلاس بخوانند و اگر اشکالاتی داشته باشند آنها را رفع می‌کند. آموزگار باید دانش‌آموزان را متوجه کند که متن درس را شمرده و روان و باحالت بخوانند بطوری که مطالب درس در دانش‌آموزان دیگر که گوش می‌دهند تأثیر کند. آنگاه

آموزگار خود شعرها را با صدای رسا و روان می‌خواند. (آموزگار باید قبلاً شعر را پیش خود خوانده باشد) و دانش‌آموزان حرکات و جاهای مکث را با مداد معین می‌کنند. سپس دوباره شعر را می‌خواند و باتوجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه معنی می‌کند. دانش‌آموزان در سال سوم مطالبی دربارهٔ فردوسی خوانده‌اند و می‌دانند که فردوسی یکی از شاعران بزرگ ایران است که در حدود هزار سال پیش^۱ در طوس (نزدیک مشهد) بدنیا آمد و همانجا زندگی کرد و همانجا نیز درگذشت و آرامگاهش اکنون در طوس است. نیز خوانده‌اند که فردوسی در شاهنامهٔ خود داستانهای شاهان و پهلوانان قدیم ایران را بشعر درآورد و داستانهای زیبایی در این کتاب هست از جمله داستان رستم و سهراب، بیژن و منیژه، و زال و رودابه، همچنین دانش‌آموزان قسمتی از داستان رستم و سهراب و این اشعار فردوسی را سال قبل خوانده‌اند:

بسی رنج بردم در این سال سی	عجم زنده کردم بدین پارسی
نمیرم از این پس که من زنده‌ام	که تخم سخن را پراکنده‌ام
هر آن کس که دارد هوش‌ورای و دین	پس از مرگ بر من کند آفرین

همهٔ این مطالب را آموزگار می‌تواند یادآوری کند و یا از دانش‌آموزان بپرسد و جوابها را خود تصحیح کند.

جواب پرسشها:

- ۱- جایی که در آن بدنیا آمده و در آن بزرگ شده‌ایم، جایی که پدران و مادران ما نیز در آن بدنیا آمده‌اند.
- ۲- ایران.
- ۳- «قانون یعنی يك قرارداد لازم برای همه» (این تعریف را با مثالهایی دانش‌آموزان در تعلیمات اجتماعی سال سوم خوانده‌اند) - جواب قسمت دوم سؤال آزاد است.
- ۴- جواب آزاد.
- ۵- اگر از قانون پیروی نکنیم معلوم نمی‌شود که چه کسی چه کارهایی باید بکند، هیچکس وظیفهٔ خود را خوب انجام نمی‌دهد. نظم و ترتیب از بین می‌رود.
- ۶- وظیفه داریم که از آن دفاع کنیم و با فدا کردن خود میهن را از خطر در امان

۱- فردوسی در ۳۲۹ یا ۳۳۰ هجری قمری بدنیا آمده و در ۴۱۱ یا ۴۱۶ فوت کرده

نگاه داریم.

۷- جواب در متن درس.

۸- نه.

۹- نه.

۱۰- جواب آزاد.

۱۱- از فردوسی.

۱۲- سربسرتن به کشتن دادن.

جواب تمرین ۱:

۱- وظیفه هر کس نسبت به وطن این است که از قانونهای آن پیروی کند و خوب بیندیشد، گفتار و کردار خوب داشته باشد و در هر کاری که هست وظیفه خود را خوب انجام دهد.

۲- جواب آزاد (دانش‌آموزان تا حال شرح حال ابوعلی سینا و فردوسی را خوانده‌اند و با نام عده‌ای دیگر از بزرگان نیز آشنا هستند).

۳- جواب در ضمن جواب پرسشها (شماره ۵) آمده است.

درس دوازدهم و سیزدهم:

فداکاری مادر و عزم و اراده فرزند

در دو قسمت (قسمت اول صفحه ۵۷، قسمت دوم صفحه ۶۳):

هدف:

۱- خواندن متنی داستانی در دو قسمت.

۲- بزرگداشت مادری که برای نجات و تربیت فرزند فداکاری کرده است و در ضمن

بزرگداشت روز مادر.

۳- تلقین این نکته که نقص عضوی نباید مانع از فعالیت و تحصیل و پیشرفت کودکان باشد.

۴- آشنا شدن بافاعل و جمع کلمه‌ها با الف و ت.

یادآوری:

* در صورتی که آموزگار طبق جدول ماهانه دروس، تدریس کرده باشد مقارن ۲۵ آذر (روز مادر) به این درس خواهد رسید.

آموزگار عزیز می‌داند که در هر يك از کشورهای جهان يك روز را به عنوان روز مادر انتخاب کرده‌اند و در آن روز همه مردم از مادران خود تجلیل و تشکر می‌کنند. در ایران روز ۲۵ آذر که مصادف با روز تأسیس بنگاه حمایت مادران و نوزادان است به عنوان روز مادر شناخته شده است. آموزگار بهتر است دانش‌آموزان را راهنمایی کند که لازم نیست هدیه‌ای که در این روز به مادر می‌دهند حتماً چیزی گران قیمت یا چیزی باشد که از مغازه باید خریداری کرد. هدیه به مادر می‌تواند يك کاردستی یا يك کارت پستال باشد. نکته دیگر که درباره روز مادر قابل ذکر است این که ممکن است در بین دانش‌آموزان، دختران و پسرانی باشند که مادرشان را از دست داده باشند. در این چند سالی که روز مادر زیانزد مردم شده است در روز مادر ایام مقارن آن در این قبیل کودکان (به خصوص در مورد آنان که روز مادر زیاد به رخ آنان کشیده می‌شود، چه به وسیله همسالانشان و چه به وسیله صحبت در کلاس و چه به وسیله رادیو و تلویزیون و سازمانها و مؤسساتی که بزرگداشت روز مادر را وسیله تبلیغات قرار می‌دهند) يك نوع غم و اندوه و حس گریز از مردم تولید می‌شود. اینان اغلب مانند کسانی که گم گشته‌ای دارند سرشان به زیر است و سعی می‌کنند چشمشان در چشم کسی نیفتد. نیز دیده شده است که عده‌ای از کودکان بی‌مادر در این روز و مقارن آن دچار بحران روحی شدید شده‌اند. در این موقع وظیفه آموزگار است که بطور صریح به مادرانی که از دست رفته‌اند اشاره کند و به بچه‌های بی‌مادر دل‌داری و تسلی دهد و بگوید که آنها نیز می‌توانند با گذاشتن گلی بر مزار مادرشان یا با انجام دادن کار خوبی روح مادرشان را شاد بکنند. این کار خوب ممکن است به صورت دادن هدیه‌ای به يك مادر مستمند و یا کمک به يك شخص نیازمند باشد و بخصوص یادآوری کند که از مادران چه آنها که زنده‌اند و چه آنان که مرده‌اند باید تجلیل و سپاسگزاری شود. منتهی هر يك راهی دارد به مادر زنده هدیه می‌دهیم تا یادآور شأن و مقام عزیز و بزرگ وی باشیم و برای شادی روح مادر از دست‌رفته نیز يك کار خوب انجام می‌دهیم و انجام دادن

این کار خوب را به روح او هدیه می‌کنیم.

* شرح حال کریستی براون نویسنده معاصر به قلم خود وی از کتاب «مادر ترا ستایش می‌کنم» از انتشارات مؤسسه امیرکبیر ص ۴۸۷ به بعد اقتباس شده است. عنوان اصلی این داستان در این کتاب «پای چپ من» و مترجم آن مهدی منصوری است.

روش تدریس:

در صورتی که کلاس آمادگی داشته باشد درس به‌طریق صامت خوانی و گرنه بطور خواندن مستقل و مثل درسهای دیگر هر قسمت در دو روز تدریس می‌شود.

جواب پرسشهای قسمت اول:

۱- در سال ۱۹۳۲.

۲- هروقت می‌خواست حرکت کوچکی بکند تمام اعضای بدنش بشدت می‌لرزید و درهم کشیده می‌شد.

۳- در چهار ماهگی.

۴- پیشنهاد می‌کردند که او را به یکی از بیمارستانهایی که کودکان اقلیج و ناقص را در آنها نگهداری می‌کنند بپارند.

۵- زیرا قبل از کریستی پنج بچه سالم دنیا آورده بود.

۶- نه.

۷- تصمیم گرفت کریستی را در خانه نگه دارد و از وی مواظبت کند و انسانی بسازد.

۸- از وقتی توانست با پای چپ خط کجی روی تخته بکشد.

۹- جواب آزاد (می‌توانند بگویند منظور کریستی از زندگی واقعی زندگی است که همراه با کوشش و فعالیت و یاد گرفتن باشد).

۱۰- مادر.

۱۱- در هفت سالگی.

۱۲- نه، زیرا می‌گوید: آنچه را با زبان نمی‌توانستم به دیگران بفهمانم با پای چپ می‌نوشتم و می‌فهماندم.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» قسمت اول (صفحه ۵۹):

دانش آموزان در درسهای پیش فعل را شناخته‌اند و تمرینهای متعدد با آن انجام داده‌اند. در اینجا فاعل را می‌شناسند. آموزگار مانند گذشته مطلب را روی تخته سیاه با گچ سفید و رنگی می‌نویسد و تدریس می‌کند و مخصوصاً دانش‌آموزان را متوجه می‌کند که در جمله برای پیدا کردن فاعل، اول فعل جمله را پیدا می‌کنیم بعد «چه چیز» یا «چه کسی» بر سر فعل می‌آوریم و سؤال می‌کنیم، جواب سؤال، فاعل فعل است. مثلاً چنانکه در کتاب آمده می‌گوییم: «سیمیندخت نامه نوشت». فعل جمله «نامه نوشت» است، «چه کسی» بر سر آن می‌آوریم و می‌گوییم: «چه کسی نامه نوشت» جواب: «سیمیندخت» است. سیمیندخت در این جمله فاعل است.

جواب تمرین ۱ قسمت اول:

۱- هر دسته از این کلمه‌ها با هم، هم‌خانواده‌اند:

عضو، اعضا - متوجه، توجه - نقص، ناقص، نقصان - مواظبت، مواظب - تصمیم، مصمم.

جواب تمرین ۲ قسمت اول:

۱- گچ را با پای چپ می‌گرفت و روی تخته‌ای که بر زمین نگاه داشته شده بود از

روی حروف الفبا می‌نوشت.

۲- برای آنها عجیب بود که کریستی بتواند با یکی از اعضای بدن خود کاری انجام

دهد. مادرش از شدت احساسات می‌لرزید و منتظر بود که پسرش بتواند خطی روی تخته بکشد.

جواب تمرین ۳ قسمت اول:

این کلمه‌ها و عبارت‌ها را باید بترتیب در جمله‌ها در جای خود بگذارند:

تفاوتی، موقع، فرق، اعضا، باختیار، شدت، معالجه، افلیج، ناقص، دلیر، تصمیم، الفبا.

جواب تمرین ۴ قسمت اول:

این کلمه‌ها را به عنوان فاعل می‌توان بترتیب به جای نقطه قرار داد:

۱- کریستی براون، ۲- خواهرم، ۳- مادرم، ۴- من، ۵- برادرم (خواهرم یا يك

اسم خاص: هوشنگ، علی، پروین . . .)، ۶- کریستی براون، ۷- من، ۸- فردوسی، ۹- همه.

جواب پرسشهای قسمت دوم:

- ۱ - در ده سالگی.
- ۲ - زیرا با دست نمی‌توانست آن را باز کند.
- ۳ - برای اینکه کاغذ در زیر پایش که با آن می‌نوشت تکان نخورد.
- ۴ - مادرش.
- ۵ - اتاقی جداگانه برای وی ساخته شود.
- ۶ - زیرا پول به اندازه کافی نداشت.
- ۷ - نه.
- ۸ - دختر و پسرانش را صدا کرد و گفت: این کار ما است بیایید تا آن را تمام کنیم.
- ۹ - بلی.
- ۱۰ - زیرا این کار در معالجه او تأثیر داشت.
- ۱۱ - نوشتن.
- ۱۲ - برادر کوچکش.
- ۱۳ - نوشته‌های او مورد توجه قرار گرفت و در روزنامه‌ها و مجلات چاپ شد و بدین ترتیب کریستی به شهرت و افتخار رسید.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» قسمت دوم (صفحه ۶۶):

جمع با الف و تاء مخصوص کلمه‌های مؤنث عربی است و چون در فارسی نیز بکار می‌رود ناچار دانش‌آموزان باید با آن آشنا شوند ولی بهتر است از بکار بردن آن خودداری کرد و به جای الف و تاء این قبیل کلمه‌ها را نیز مانند کلمه‌های دیگر با ها یا ان جمع بست و مثلاً به جای خطرات، زحمات گفت: خطر‌ها و زحم‌ها.

جواب تمرین ۲ قسمت دوم:

در این جمله‌ها به جای خطرات، تغییرات، تعطیلات، غلات؛ بترتیب باید خطر‌ها، تغییر‌ها، تعطیل‌ها و غله‌ها بگذارند.

جواب تمرین ۳ قسمت دوم:

در این جمله‌ها و عبارتها بترتیب می‌توانند این کلمه‌ها را بگذارند:

۱ - جلب ۲ - دشوار (یا مشکل یا سخت) ۳ - عنوان ۴ - عزم و اراده ۵ - می‌رسد.

جواب تمرین ۴ قسمت دوم:

جوابی که دانش‌آموزان به این تمرین می‌دهند باید به این ترتیب باشد:

فاعل	فعل
مادر	می‌لرزید
پزشک	دستور داد
من	کشیدم
همه	نگاه می‌کردند
خلق	می‌خرند

تمرین ۵ قسمت دوم:

جواب آزاد (دانش‌آموزان می‌توانند بنویسند: کریستی براون آدمی بود با عزم و اراده که از دشواریهای زندگی نمی‌ترسید و هیچوقت ناامید نمی‌شد - مادر کریستی نیز زنی فداکار و در عین حال با عزم و اراده بود و هیچوقت مایوس نمی‌شد چنانکه تصمیم گرفت از کودک افلیج و ناقصی انسانی بسازد و در این راه موفق شد.)

جواب خود را بیازمایید (۴) (صفحه ۶۸)

جواب (الف):

۱ - درخت سکویا.

۲ - یعنی مرده و در زیر خاک دفن شده‌اند.

۳ - آدمی بود با عزم و اراده و دارای پشتکار، که با وجود نقصی که داشت در زندگی مایوس نشد.

۴ - آدمی بود فداکار و امیدوار و با اراده که در مقابل هیچ مشکلی نمی‌هراسید و ناامید نمی‌شد.

جواب (ب):

درخت محیط ما را زیبا می‌کند: سرسبزی و خرمی باغها و جنگلها و خیابانها و پارکها و خانه‌ها از درخت است، بیشتر میوه‌ها از درخت بعمل می‌آید. از گل و دانه و ساقه و پوست

درخت نیز انسان بهره می برد. وقتی که درختی بریده شد از چوب آن اشیای مختلف ساخته می شود.

جواب (ج): این کلمه ها و ترکیبها را به این ترتیب در جمله ها و عبارتها باید قرار داد:
۱- چشم پوشیم، ۲- تغذیه می کند، ۳- سکنی می گزینند، ۴- گرانمایه،
۵- عزم و اراده.

جواب (د): باید دور این کلمه ها خط بکشند: ۲- پزشکان، ۳- درخت، ۴- درخت، ۵- هوا،
۶- سیمیندخت، ۷- سیمیندخت، ۸- زاینده رود.

درس چهاردهم:

محمد بن زکریای رازی کاشف الکک (صفحه ۶۸)

هدف:

- ۱- آشناسدن بایکی از دانشمندان بزرگ ایران.
- ۲- خواندن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.

یادآوری:

رازی که فرنگیها او را به نام رازس (Rhazes) می شناسند از بزرگترین دانشمندان و متفکران اسلامی است. وی در ۲۵۱ هجری قمری بدنیا آمد و در ۳۱۳ در گذشت. برای کسب اطلاع بیشتر در باره رازی می توان به این کتابها مراجعه کرد: شرح حال و مقام زکریای رازی، مؤلفات و مصنفات ابوبکر محمد بن زکریای رازی، هر دو کتاب تألیف دکتر محمود نجم آبادی است و در تهران چاپ شده.

روش تدریس:

آموزگار اشاره مختصری می کند به وضع ایران در هزار سال پیش و می گوید ابوعلی سینا و فردوسی که شرح حال آنان را در کلاس سوم خوانده اید در همین روزگاران می زیسته اند. رازی قبل از فردوسی و ابن سینا می زیسته است ولی ابن سینا و فردوسی تقریباً همزمان بوده اند (تاریخ وفات رازی ۳۱۳، فردوسی ۴۱۱ یا ۴۱۶، ابن سینا ۴۲۸ هجری قمری است). در مورد

بغداد آموزگار توضیح می‌دهد که در آن روزگار بغداد مرکز حکومت اسلامی بود و دانشمندان و نویسندگان از همه کشورهای اسلامی برای کسب علم به این شهر می‌رفته‌اند. علوم در این شهر به زبان عربی تدریس می‌شده است و به همین جهت بیشتر دانشمندان آن زمان کتابهای خود را به زبان عربی نوشته‌اند. سپس درس‌بندبند به وسیله دانش‌آموزان خوانده و توضیح داده می‌شود.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- در حدود هزار سال پیش.
- ۲- ری.
- ۳- پسر زکریا.
- ۴- برای پیدا کردن کیمیا شب و روز به آزمایشهای گوناگون پرداخت و بر اثر همین آزمایشها به درد چشم مبتلا شد.
- ۵- به بغداد.
- ۶- کتاب می‌نوشت و درس می‌داد.
- ۷- در حدود دویست و پنجاه کتاب.
- ۸- حاوی.
- ۹- الکحل.
- ۱۰- جواب آزاد.
- ۱۱- جواب آزاد.

جواب تمرین ۳:

- ۱- رازی پس از بازگشت به وطن خود در شهر ری بیمارستانی تأسیس کرد و در آنجا به درمان بیماران و تدریس دانش پزشکی پرداخت.
- ۲- می‌خواست بگوید از راه خواندن دانش می‌توان طلا (پول) بدست آورد و کیمیا جز خواب و خیالی بیش نیست.
- ۳- جواب آزاد.

جواب تمرین ۴:

بترتیب می‌توانند این کلمه‌ها را در جمله‌ها به جای نقطه‌ها بگذارند:

- ۱- تأسیس (یا دایس) ۲- مبتلا، پزشکی (یا پزشك یا طبیب) ۳- صرف ۴- مفاخر
۵- موارد.

درس پانزدهم:

راه آهن (صفحه ۷۵)

هدف:

- ۱- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
۲- شناختن راه آهن.
۳- تلقین حس همکاری و تعاون.

یادآوری:

در شهرها و روستاهایی که ایستگاه راه آهن دارند یا نزدیک به آن قرار گرفته‌اند، آموزگاران گرامی می‌توانند برای نشان دادن قسمتهای مختلف راه آهن، ترتیب يك بازدید علمی کوتاه را از ایستگاه برای دانش آموزان بدهند.

برای این منظور باید گروههای دانش آموزان به شکل داوطلب انتخاب شوند، برنامه کار با شرکت و اظهار نظر دانش آموزان تعیین گردد و وظایف تقسیم شود. مثلاً ممکن است کودکان را به چهار گروه تقسیم کرد:

گروه اول، درباره لوکوموتیو، سوخت آن، قدرت و وزن آن، انواع لوکوموتیو، راننده و کمک راننده لوکوموتیو، افزارهای ساده لوکوموتیو، و بالاخره کلیه مسائل مربوط به لوکوموتیو مطالعه می‌کنند.

گروه دوم، درباره واگنها و رستوران قطار، وسایل شست و شو، صندلیها و تخت خوابهای واگنها، رئیس قطار و مسئولان دیگر مطالعه خواهند کرد.

گروه سوم، درباره راه آهن، فاصله دو خط آهن، تراورسها، خط آهنهای مختلفی که در ایستگاه موجود است، نحوه عبور دادن چندین قطار از يك ایستگاه و سایر مسائل مربوط به راه مطالعه خواهند کرد.

گروه چهارم، درباره طرز کار کارمندان ایستگاه، بلیت مسافرت و فروش آن، ساعات

حرکت قطارهای مختلف از ایستگاه، وظایف رئیس ایستگاه، ساختمان ایستگاه و نظایر آن مطالعه خواهند کرد.

درمدتى که گروهها مشغول سؤال کردن و انجام دادن کار هستند آموزگار راهنمایی و مراقبت کلی همه گروهها را در نحوه کار و برخوردها بعهده خواهد داشت. پس از پایان وقت بازدید که میزان آن قبلا در کلاس برآورد و تعیین شده است، گروهها به سرپرستی آموزگار به کلاس برمیگردند. سپس هریک از گروهها با همکاری همه افراد گروه گزارش مطالعات خود را تهیه می کنند و در ساعتی که آموزگار تعیین می کند، سخنگوی هر گروه گزارش خود را در کلاس قرائت می کند و در پایان عین گزارش را به آموزگار می دهد. با استفاده از این گزارشها يك روزنامه دیواری بر روی يك صفحه کاغذ بزرگ با تصاویر و نقاشیهای لازم برای مطالعه دانش آموزان دیگر به وسیله گروه روزنامه کلاس تهیه و به دیوار دبستان نصب می شود.

روش تدریس:

آموزگار قبلا درباره راه آهن مطابق آنچه که در کتاب آمده است یا اندکی مفصلتر^۱ صحبت می کند و سپس درس به صورت خواندن مستقل تدریس می شود.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- این همه وسایل حمل و نقل که امروز می بینیم بوجود نیامده بود.
- ۲- با اسب و شتر یا با پای پیاده.
- ۳- زیرا مسافران در هواپیما یا در قطار یا در اتومبیل راحت می نشینند و در مدت کمی به مقصد می رسند.
- ۴- از قطعه های آهن که به موازات هم کشیده شده است.
- ۵- ریل.
- ۶- از يك لوکوموتیو و چند واگن.
- ۷- آن را مانند ماری می بینیم که در لابلای کوهها و دره ها پیچ و تاب می خورد و پیش می رود.
- ۸- وقتی که وارد تونل می شود.

۱- برای اطلاع بیشتر درباره راه آهن می توان به دایرة المعارف فارسی، فرهنگنامه و مجله يک معلم دوره اول شماره ۳ (نیمه دوم آبان ۱۳۴۶) مراجعه کرد.

۹- تونل دالان یا راهرویی است که در کوه می‌کنند.
۱۰- هرکس که قند و چای می‌خورد، در هر سه کیلو قند دو ریال و در هر کیلو چای نیز دو ریال اضافه بپردازد. این پولها در عرض سالها گرد آمد و به مصرف ساختمان راه آهن سرقاسری ایران رسید.

جواب تمرین ۴:

ترکیبها باید به این ترتیب در جمله‌ها و عبارتها قرار گیرد:
۱- بسیار ناچیزی، ۲- سالیان درازی، ۳- به انجام رسانیدن، ۴- چه بسیار، ۵- بیج‌وتاب.

درس شانزدهم:

پسر فداکار (صفحه ۸۱)

هدف:

- ۱- خواندن متن داستانی.
- ۲- ایجاد حس فداکاری و شهادت و دلاوری در کودکان.
- ۳- شناختن و یادگرفتن مثل.

روش تدریس:

قبل از شروع تدریس آموزگار دربارهٔ سرزمین هلند و زمینهای پست آن توضیح می‌دهد و در روی نقشهٔ اروپا هلندرا به دانش‌آموزان نشان می‌دهد و سپس تدریس به صورت خواندن مستقل انجام می‌گیرد. آموزگاران برای کسب اطلاع بیشتر دربارهٔ هلند می‌توانند رجوع کنند به کتاب «سرزمین و مردم هلنده» نوشتهٔ آدریان بارنو ترجمهٔ مشفق همدانی از انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- از مردم هلند.

- ۲- سرزمینهایی پست‌تر از دریا.
- ۳- سدهای دراز و پهن ساخته‌اند.
- ۴- نگهبان سد.
- ۵- تا اگر سوراخی در سد پیدا می‌شد آن را بگیرد.
- ۶- آب همه‌جا را فرامی‌گرفت و همه خانه‌ها را خراب می‌کرد.
- ۷- گفت: پس‌رکی با انگشت خود می‌تواند سوراخ سد را ببندد.
- ۸- ابرهای سفید را که در آسمان حرکت می‌کردند و درختان را که تازه سبز شده بودند.
- ۹- آواز پرندگان و غوکان و صدای پای خویش.
- ۱۰- انگشت خود را در سوراخ فرو برد.
- ۱۱- زیرا می‌ترسید آب اندک اندک خیلی و قطره قطره سیلی شود و همه جا را بگیرد.
- ۱۲- زیرا گمان می‌کردند پسرشان شب در دهکده مانده است.
- ۱۳- زیرا می‌خواست هرچه زودتر پطرس را به‌خانه برساند.
- ۱۴- جلو آب سد را با انگشت خود گرفته بود.
- ۱۵- جواب آزاد (می‌توانند بگویند: ممکن بود سوراخ کم کم بزرگ شود و آب سد همه‌جا را فراگیرد و خانه‌ها را ویران کند).

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۸۵):

مثل يك بيت يا يك مصراع يا يك عبارت و يا جمله‌ای است که مورد قبول عموم مردم قرار می‌گیرد و افراد آن را به‌مناسبت سخن، به زبان می‌آورند تا مطلب خود را ثابت کنند یا به کسی پندی دهند یا شنونده را بیشتر به فکر خود نزدیک کنند یا شوخی بکنند. در زبان فارسی مثل- های فراوانی متداول است. این مثلها در میان مردم درس‌خوانده بیشتر از گفته‌های بزرگان یا اشعار شاعران بزرگ است و در میان توده مردم از جمله‌های عادی و معمولی و در هر محلی با لهجه خاص آن محل. بعضی از مثلها که در میان توده مردم رایج است از زمانهای بسیار قدیم مانده و در آنها نشان کهنگی زبان مشهود است.

این مثلها وقتی در جای خود و بموقع استعمال شود هم باعث شیرینی بیان گوینده می‌شود و هم مقصود او را آسانتر می‌سازد و اغلب آنها شامل نکته‌های دقیق اخلاقی و اجتماعی

نیز هست.

آموزگار در تدریس «به این نکته توجه کنید» (که در روز دوم تدریس می‌شود) از دانش‌آموزان می‌خواهد که کتابهایشان را ببندند و مطالب کتاب را با شرحی بیشتر با توجه به آنچه در بالا گذشت بیان می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد اگر مثللهایی می‌دانند بگویند. مثللهایی را که دانش‌آموزان می‌گویند اگر درست نباشد تصحیح می‌کند و چندان از آنها را انتخاب می‌نماید و در تخته می‌نویسد تا همه از روی آنها بنویسند.

مثل «اندك اندك خیلی شود و قطره قطره سیلی» از گلستان سعدی است و در متن درس بطور کاملاً طبیعی بکار رفته است چنانکه در وهله اول مثل بودن آن جلب توجه نمی‌کند. در صورتی که فرصت باشد و دانش‌آموزان آمادگی داشته باشند، آموزگار از آنان می‌خواهد، مثل-هایی را که قبلاً در تخته نوشته شده است در ضمن نوشتن مطلبی یا داستانی بکار برند. آموزگاران عزیز برای کسب اطلاع از مثللهایی که در زبان فارسی رایج است می‌توانند به کتاب امثال و حکم تألیف علی‌اکبر دهخدا (که ۴ مجلد است) مراجعه کنند.

جواب تمرین ۱:

- ۱- (جواب در بند سوم درس).
- ۲- مه همه‌جا را فرا گرفته بود، پرندگان در خواب بودند. شب چون قیر تاریک بود. جز آواز بومی که در دور دست ناله می‌کرد صدایی به گوش نمی‌رسید.
- ۳- گفته بود: اندك اندك خیلی می‌شود و قطره قطره سیلی می‌گردد و آب همه‌جا را می‌گیرد.
- ۴- دست و پای پطرس را مالید و خوراك گرم به او خورانید و در رختخواب خوابانید.
- ۵- (جواب در قسمت آخر درس).

جواب تمرین ۲:

- اینها مثل است:
- قطره قطره جمع گردد وانگهی دریا شود.
- عاقبت جوینده یابنده بود.
- هر که بامش بیش برفش بیشتر.

درس هفدهم:

اختراع تلفن (صفحه ۸۷)

هدف:

- ۱- شناختن یکی از مخترعان بزرگ.
- ۲- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۳- توجه به اهمیت پشتکار و اراده قوی.
- ۴- شناختن اسم (دستور زبان).

یادآوری:

الکساندر گراهام بل (Alexander Graham Bell)، دانشمند و مخترع آمریکایی است که در ۱۸۴۷ بدنیا آمد و در ۱۹۲۲ میلادی فوت کرد. در سال ۱۸۶۵ به فکر انتقال صوت به وسیله امواج برقی افتاد، اصول آن را در ۱۸۷۵ ابتکار کرد و اولین جمله را در ۱۸۷۶ منتقل ساخت. اختراعات دیگری نیز دارد از جمله شنوایی سنج، قرازی القایی برای تعیین محل اشیای فلزی در بدن.

برای کسب اطلاع بیشتر درباره تلفن و مخترع آن می توان به این کتابها مراجعه کرد: دایرة المعارف فارسی، فرهنگنامه، مردانی که دنیا را عوض کرده اند نوشته ایگون لارسون، ترجمه پ. مرزبان از انتشارات سازمان کتابهای جیبی، اختراع تلفن، تألیف کاترین شپین، ترجمه ابوطالب صارمی از مجموعه گردونه تاریخ، تلفن شما چگونه کار می کند، تألیف هرمن ونینا شنیدر ترجمه احمد آرام و تاریخ صنایع و اختراعات، تألیف پی یرروسو، ترجمه حسن صفاری ص ۴۷۷ به بعد.

روش تدریس:

قبل از شروع درس بهتر است آموزگار درباره تلفن صحبت کند بخصوص در روستاها و جاهایی که تلفن وجود ندارد، سپس درس به صورت صامت خوانی و در صورتی که کلاس آمادگی نداشته باشد به صورت خواندن مستقل انجام گیرد.

جواب پرسشهای درس:

۱- زیرا هر روز که می‌گذرد بنوعی از ثمره فکر و کوشش دانشمندان و مخترعان برخوردار می‌شویم.

۲- به این ترتیب آغاز می‌شود که نکته‌ای ساده کنجکاوی دانشمندی را بر می‌انگیزد. وی با شهامت و پشتکار دنبال آنرا می‌گیرد، از شکست دلسرد نمی‌شود بلکه از آن پند می‌گیرد و نقایص کارش را برطرف می‌کند، سرانجام پس از سالها رنج به آرزوی خود دست می‌یابد.

۳- افرادی با شهامت و با پشتکار.

۴- الکساندر گراهام بل.

۵- روزی متوجه شد که به وسیله برق می‌توان ارتعاشات صدا را از جایی به جای دیگر فرستاد. این بود که به فکر ساختن دستگاهی افتاد که مردم بتوانند با آن از راه دور با یکدیگر گفتگو کنند.

۶- به وسیله برق.

۷- برای اینکه در آن رشته اطلاعات کافی بدست بیاورد.

۸- «آقای ولسن، لطفاً تشریف بیاورید بالا».

۹- زیرا صدای بل را در تلفن شنیده بود.

۱۰- اکنون سراسر جهان با سیمهای تلفن به هم مربوط شده است و باسانی می‌توان از خانه‌ای با خانه‌ای دیگر و از شهری با شهر دیگر گفتگو کرد.

۱۱- در حدود نودسال.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۹۵):

آموزگار می‌تواند برای تفهیم بهتر اسم چنین عمل کند. بترتیب چندگروه اسم از اشخاص و حیوانات و اشیاء روی تخته سیاه بنویسد و از دانش‌آموزان بپرسد فرق اینها چیست به این نحو:

علی، حسین، فاطمه، محمد، زینت، داریوش، اصغر، منوچهر، زری، احمد، اینها چیست؟ اسم شخص (اسم آدم).

کنجشک، مسک، فیل، گربه، گاو، شیر، مار، کبوتر، اینها چیست؟ اسم حیوان.

مداد، قلم، کاغذ، دیوار، پنجره، کت، کفش، اینها چیست؟ اسم چیزها (اشیاء).

همه اینها اسم است. اما این کلمه‌ها چگونه می‌روی، البته، حتماً، رفتیم؟ آیا اسم آدم

یا حیوان یا چیزی است؟ (نه)

پس چه کلمه‌ای را اسم می‌گوییم؟ کلمه‌ای که با آن کسی یا حیوانی یا چیزی را نام می‌بریم. بهتر است بگذارید نتیجه را خود دانش‌آموزان بدست آورند و بگویند.
در صورتی که دانش‌آموزان درسهای قبلی دستور زبان و هم این درس را خوب فهمیده باشند آموزگار می‌تواند بگوید که اسم گاهی در جمله فاعل واقع می‌شود و از آنان بخواهد که مثالهایی از درسها و تمرینهای گذشته پیدا کنند.

جواب تمرین ۱:

- ۱- مخترعان هواپیما برادران رایت (ویلبر و اُرویل) (در سال سوم خوانده‌اند).
- ۲- الکل را رازی کشف کرد (در درسهای قبل خوانده‌اند).
- ۳- شاهنامه را فردوسی سروده است (در سال سوم خوانده‌اند).
- ۴- ابوعلی سینا دانشمند و پزشک بزرگ ایران که در حدود هزار سال پیش می‌زیست (در سال سوم خوانده‌اند).
- ۵- هانس کریستیان آندرسن داستان‌نویس کودکان جهان بود که در حدود صد و شصت سال پیش در دانمارک دنیا آمد (شرح حال او را در فارسی سوم خوانده‌اند).

جواب تمرین ۳:

(جواب آزاد است. می‌توان چنین اسمهایی در جمله‌ها و عبارتها گذاشت: ۱- مزرعه، کشتزار، ۲- علی، حسین، بیژن، پروین و... ۳- گاو، گوسفند و... ۴- کتاب، مداد، دفتر ۵- تلفن، ۶- سعدی، فردوسی ۷- شاهنامه، داستانها ۸- سعدی، فردوسی، رازی، ابن‌سینا، ۹- دریا ۱۰- بام.

درس هیجدهم:

سعدی (صفحه ۹۲)

هدف:

- ۱- آشنا شدن با یکی از بزرگترین شاعران و نویسندگان ایران.

۲- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.

یادآوری:

سعدی در حدود ۶۰۰ هجری قمری در شیراز بدنیا آمد و در حدود سال ۶۹۲ درگذشت.

روش تدریس:

دانش آموزان قبلاً با نام سعدی در کتاب فارسی سال سوم دیستان آشنا شده اند و خوانده اند که آرامگاه سعدی در شیراز است و بر در ورودی آرامگاه وی این بیت نوشته شده است.

زخاک سعدی شیراز بوی عشق آید هزار سال پس از مرگ وی گرش بویی

آموزگار می تواند پس از معرفی مختصر سعدی این مطالب را که قبلاً خوانده اند یادآوری کند سپس متن درس را شخصاً یک بار با صدای رسا و با دقت برای شاگردان بخواند و لغات و اصطلاحات و مطالب درس را با توجه به کلمه ها و ترکیبهای تازه توضیح دهد. درباره بغداد مطلبی که در روش تدریس درس محمد بن زکریای رازی (صفحه ۹۳) گفته شد یادآوری شود یا از دانش آموزان سؤال شود. درباره اینکه بیشتر نوشته های سعدی در گلستان ساده و روان است توضیح داده شود که بعضی از نویسندگان قدیمی در نوشته های خود لغات مشکل و دور از ذهن زیاد بکار برده اند بطوری که ما امروز نوشته های آنان را با اشکال می خوانیم ولی سعدی مطالب خود را با کلمه های معمولی و ساده نوشته است و بعلاوه جمله های سعدی کوتاه و زیبا و خوشایند است. و در توضیح «کنج خواهی در طلب رنجی بیر» گفته شود که «اگر کنج می خواهی در جستجو کردن آن باید زحمت بکشی تا بتوانی آن را بدست آوری».

جواب پرسشهای درس:

- ۱- در حدود هفت صد سال پیش.
- ۲- به گشت و تماشا در گردشگاههای اطراف شیراز می رفت.
- ۳- نسیم بامدادی، آواز بلبل، دیدار گل.
- ۴- سالیان درازی به جهانگردی پرداخت.
- ۵- گلستان و بوستان و چند کتاب دیگر.
- ۶- کتابی است به نثر آمیخته به نظم و روان و ساده نوشته شده است.
- ۷- کتابی است که سراسر آن به نظم است و در آن اندرزها و نکته های اخلاقی و اجتماعی

بسیار به صورت حکایت بیان شده است.

۸- کلیات.

۹- مراد آن است که کسی که کارهای خوب انجام می‌دهد (مثلاً کتابی می‌نویسد یا مؤسسه خیریه‌ای مانند بیمارستان و مدرسه می‌سازد) هرگز نمی‌میرد و مثل زنده‌هاست. زیرا مردم مثل زنده‌ها همیشه نام او را بر زبان می‌آورند.

۱۰- باید تخم بکارد.

۱۱- در شیراز (در فارسی سال سوم خوانده‌اند).

۱۲- زخاک سعدی شیراز بوی عشق آید هزار سال پس از مرگ وی گرش بویی (در فارسی سال سوم خوانده‌اند).

جواب تمرین ۴:

این کلمه‌ها را می‌توان بترتیب به‌جای نقطه‌ها قرار داد:

۱- نسیم، ۲- زیبایبها، ۳- گوناگون، ۴- نظم، ۵- ساده، ۶- گلستان، بوستان، ۷- کلیات.

یادآوری درباره تمرین ۵:

دانش‌آموزان تاکنون در همین کتاب این مثلها را خوانده‌اند:

اندك اندك خیلی شود و قطره قطره سیلی.

قطره قطره جمع گردد وانگهی دریا شود.

عاقبت جوینده یابنده بود.

هر که بامش بیش برفش بیشتر.

(سه مثل نیز در همین درس خوانده‌اند).

درس نوزدهم:

چند سخن از سعدی (صفحه ۹۷)

هدف:

۱- خواندن قطعه‌ها و عبارتهای ادبی.

- ۲- آشنایی با نوشته‌های سعدی در گلستان.
۳- توجه به نکات اخلاقی که در درس مندرج است.

روش تدریس:

آموزگار ابتدا مطالبی را که دربارهٔ گلستان در درس پیش خوانده‌اند یادآوری می‌کند و می‌گوید در این درس شما با نوشته‌های سعدی آشنا می‌شوید و می‌بینید که چگونه این نویسندهٔ بزرگ در چند جملهٔ کوتاه حکایت دلنشینی بیان می‌کند که هم زیباست و هم آموزنده. نیز آموزگار مجدداً فاصلهٔ زمانی سعدی را یادآوری می‌کند. سپس شخصاً درس را با صدای رسا و بطور شمرده می‌خواند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه معنی جمله‌ها و عبارتها را توضیح می‌دهد.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- کسانی که پول ذخیره کردند ولی از پولشان استفاده نکردند و کسانی که علم و دانش آموختند ولی به دانش خود عمل نکردند.
- ۲- زیرا با نادان هیچ فرقی ندارد بنابراین می‌توان گفت با اینکه علم آموخته ولی نادان است.
- ۳- به زنبور بی‌عسل.
- ۴- حکیم و دانشمندی که در زمانهای بسیار قدیم زندگی می‌کرده است.
- ۵- آنچه را که بی‌ادبان می‌کنند ما نمی‌کنیم.
- ۶- نه.
- ۷- دانا را به صندوقچهٔ عطر فروش و نادان را به طبلی که در جنگ می‌زنند. (طبل صدای بلندی دارد ولی داخلش خالی است، نادان نیز سروصدای زیاد راه می‌اندازد ولی از دانش و ادب بهره‌ای ندارد).
- ۸- از گلستان.

جواب تمرین ۵:

- این کلمه‌ها بترتیب در جمله‌ها فاعل است: ۱- مشک، ۲- عطار، ۳- جنگجویان قدیم، ۴- دوکس، ۵- عالم بی‌عمل، ۶- لقمان، ۷- نسیم، ۸- سعدی، ۹- ما.

جواب خود را بیازمایید (۴) (صفحه ۱۰۱)

جواب (الف):

- ۱- قدیمیها معتقد بودند که میتوان مادهای بدست آورد که به کمک آن فلزات دیگر را به طلا تبدیل کرد. این ماده خیالی را کیمیا می گفتند.
- ۲- هرکسی که قندوچای می خرید در هر سه کیلو قند دو ریال و در هر کیلو چای نیز دو ریال اضافه می پرداخت این پولها سالها گردآوری شد و به مصرف ساختمان راه آهن سرتاسری ایران رسید.
- ۳- در کنار دریا سدهایی بتن و دراز ساخته اند.
- ۴- مخترع تلفن.
- ۵- سعدی.
- ۶- يك سخن معروف است که مردم در گفته و نوشته های خود آن را بکار می برند.

جواب (ب):

قطره قطره جمع گردد وانگهی دریا شود.

جواب (د):

- ۱- نابرده رنج گنج میسر نمی شود
 - ۲- مشک آن است که بیوید نه آن که عطار بگوید.
 - ۳- خفته را خفته کی کند بیدار.
 - ۴- علم چندانکه بیشتر خوانی
- مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد.
- چون عمل در تو نیست نادانی.

درس یستم:

روز ششم بهمن (صفحه ۱۰۲)

هدف:

- ۱- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲- آشنایی با روز ششم بهمن.

۳- جلب توجه دانش‌آموزان به «پای لیاقت».

روش تدریس:

آموزگار ابتدا درباره ششم بهمن مطابق آنچه در متن درس آمده است صحبت می‌کند سپس تدریس به صورت خواندن مستقل انجام می‌گیرد.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- روزهایی که در آنها واقعه مهمی اتفاق افتاده است.
- ۲- به فرمان شاهنشاه آریامهر مردم بپا خاستند تا کارهای مهمی انجام دهند.
- ۳- کشاورزان از خود زمینی نداشتند تا در آن کشت و کار کنند. کشاورزان از صبح تا غروب در زمینهای ارباب زحمت می‌کشیدند و فقط سهم ناچیزی به آنان می‌رسید.
- ۴- از آن مالکان.
- ۵- زیرا زمین مال خودشان است و هرچه بیشتر کارکنند نتیجه آن به خودشان برمی‌گردد.
- ۶- به مردم روستاها خواندن و نوشتن و راه زندگی بهتر یاد می‌دهند.
- ۷- در سود سالانه کارخانه‌ها سهم شده‌اند.
- ۸- به همه مردم تعلق گرفته و در اختیار دولت گذاشته شده است.
- ۹- یعنی آن قسمت از طبیعت که انسان از آن بهره می‌گیرد مانند خاک، آب، جنگل، معدن و دریا.
- ۱۰- وقتی که همه مردم آن در کارهای اجتماعی وارد شوند.
- ۱۱- به وسیله خود آنان، از روی راستی و انصاف حل می‌شود.

یادآوری درباره «به این نکته توجه کنید» (صفحه ۱۵۸):

در تدریس این قسمت، بهتر است مثل تدریس مطالب دستوری قبلی عمل شود یعنی آموزگار از دانش‌آموزان بخواهد کتابهایشان را ببینند و مطلب را با مثالهای متعدد با کج سفید و رنگی روی تخته سیاه بنویسد و توضیح دهد.

جواب تمرین ۱:

کلمه‌ها و ترکیبها را به این ترتیب باید به جای نقطه‌ها قرار داد:

- ۱- موسوم، ۲- تعلق، ۳- از آن، ۴- سبب، ۵- کفاف، ۶- قوت، ۷- در اختیار.

جواب تمرین ۴:

- ۱- غذایی که از چند روز پیش مانده باشد خوردنی نیست.
- ۲- در کجا می‌توان آب آشامیدنی پیدا کرد.
- ۳- یکی از دوستانم قصه‌هایی می‌گوید که شنیدنی است.
- ۴- اصفهان جاهایی دارد که دیدنی است.

درس بیستویکم:

رنج و گنج (صفحه ۱۱۰)

هدف:

- ۱- خواندن شعری درباره کار و کوشش.
- ۲- صحیح خواندن شعر و حفظ آن.
- ۳- تمرین خط نستعلیق.
- ۴- آشنایی بیشتر با ملك الشعرای بهار.

یادآوری:

ملك الشعرای بهار (نام کوچکش محمدتقی، نام پدرش محمدکاظم صبوری ملك الشعرا) شاعر بزرگ عصر ما است. بهار در سال ۱۲۶۶ هجری شمسی در مشهد بدنیا آمد و در ۱۳۳۰ درگذشت. وی محقق، نویسنده، استاد دانشگاه، روزنامه‌نگار نیز بود. اشعار او در دو مجلد پس از مرگش بطبع رسیده است.

روش تدریس:

آموزگار حتماً باید شعر را قبلاً خوانده باشد تا بتواند آن را در کلاس، درست و رسا و روان بخواند. در کلاس قبل از تدریس شعر، توضیح مختصری درباره بهار می‌دهد (دانش‌آموزان

با نام وی آشنا هستند و در کتاب فارسی سوم شعر «کسری و دهلان» را از بهار خوانده‌اند). هنگامی که شعر به وسیله آموزگار خوانده می‌شود دانش‌آموزان باید حرکات لازم را بگذارند و جاهای مکث را بامداد معین کنند. پس از اینکه شعر یک بار خوانده شد، آموزگار دوباره آن را بیت بیت می‌خواند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه معنی می‌کند و اگر دانش‌آموزان اشکالاتی داشته باشند آنها را رفع می‌کند. سپس چند نفر از دانش‌آموزان دوسه بار درس را می‌خوانند و معنی می‌کنند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- زیرا همیشه با کار و کوشش می‌توان سرمایه بدست آورد.
- ۲- زمینی بود که در آن کشاورزی می‌کردند.
- ۳- گفت گنجی از پیشینیان در زمین پنهان است. همه‌جای زمین را بکنید و آن را پیدا کنید.
- ۴- نه.
- ۵- برای پیدا کردن گنج.
- ۶- همه زمین خوب شخم زده شد و در نتیجه محصول خوب و بسیاری بدست آمد.
- ۷- به وسیله گاواهن و بیل.
- ۸- نخیر، بیشتر قراکتور بکار می‌برند.
- ۹- زیرا توانسته بود پسرانش را پس از مرگ خود به کار و فعالیت وادارد و آنان را بنوا برساند و بعلاوه به آنان یاد دهد که هر ساله می‌توانند با خوب شخم زدن زمین، محصول فراوانی بدست آورند.

درس بیست و دوم:

شرکت تعاونی راج دایل (صفحه ۱۱۳)

هدف:

- ۱- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲- جلب توجه دانش‌آموزان به مسئله تعاون و شرکتهای تعاونی.

روش تدریس:

دانش آموزان قبلاً در درس ده، مطالبی درباره شرکت‌های تعاونی و شرکت‌های تعاونی روستایی خوانده‌اند. در روش تدریس همان درس نیز توضیحاتی در باره شرکت‌های تعاونی داده شده است. آموزگار قبل از تدریس، مطالبی را که در این باره در کلاس مورد بحث قرار گرفته است یادآوری می‌کند و می‌گوید امروز در این درس تاریخچه شرکت‌های تعاونی را می‌خوانیم. سپس درس را بطور خواندن مستقل تدریس می‌کند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- زیرا مزد کم می‌گرفتند و هزینه زندگی گران بود.
- ۲- می‌خواستند با همفکری و مشورت راه حلی برای نجات خود از رنج و تیره‌روزی پیدا کنند.
- ۳- کوچ کردن از شهر راج دایل، دست از کار کشیدن، ایجاد شرکت تعاونی.
- ۴- ایجاد شرکت تعاونی.
- ۵- برای اینکه سرمایه کافی نداشت.
- ۶- باهم به مشورت می‌پرداختند و با فکر و تدبیر مشکل را از میان برمی‌داشتند.
- ۷- کارآنان کم کم رونق گرفت و بیشتر کارگران راج دایل و حومه آن عضویت شرکت تعاونی را قبول کردند.
- ۸- از ششم بهمن ۱۳۴۱ به بعد.
- ۹- به روستائیان وام می‌دهد و بذر و کود و آب تهیه می‌کند تا آنان بتوانند بیشتر و بهتر زراعت کنند.
- ۱۰- برای اینکه شرکت تعاونی جنس را از تولید کننده و به قیمت ارزان می‌خرد و با سود کمی می‌فروشد.
- ۱۱- جواب آزاد.

جواب تمرین ۴:

کلمه‌ها و ترکیبها را باید به این ترتیب در جمله‌ها و عبارتها بگذارند:

- ۱- تعاون، ۲- توسعه، ۳- عضویت، ۴- هزینه، ۵- مشورت، همفکری، ۶- عزم راسخ، ۷- دستمزد.

جواب تمرین ۴:

این کلمه‌ها اسمند: تهران، مداد، ده، قند، باران، دست، سعدی، راج‌دایل، پرستو، کبوتر.

درس بیست و سوم:

شیر و خورشید سرخ (صفحه ۱۱۹)

هدف:

- ۱- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲- جلب توجه دانش‌آموزان به همکاری اجتماعی.
- ۳- شناختن يك جمعیت بزرگ بین‌المللی و وظایف آن.

روش تدریس:

این درس نیز مانند درس گذشته بطور خواندن مستقل تدریس می‌شود و فقط اشعار آخر درس را آموزگار خود با صدای رسا و بطور شمرده می‌خواند و معنی می‌کند. بیت اول را ممکن است بعضی به صورت: «بنی آدم اعضای يك پیکرند» نیز دیده باشند. در نسخه‌های معتبر کلیات سعدی به صورتی است که در درس آمده یعنی: بنی آدم اعضای یکدیگرند. و مراد آن است که انسانها مانند عضوهای همدیگر هستند، همانطوری که هرکسی از دست و پا و دیگر اعضای خود مراقبت می‌کند و آنها را جزئی از وجود خود می‌داند درباره دیگران نیز باید چنین فکری داشته باشد.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- پیشنهاد کرده بود که از میان مردم گروههایی داوطلب تشکیل شود تا به یاری زخمیان و بیماران میدانهای جنگ بشتابند.
- ۲- در سوئیس.
- ۳- جمعیت بین‌المللی صلیب سرخ.
- ۴- پارچه سفیدی که در میان آن صلیب سرخی دیده می‌شود.

- ۵- در هر محلی که پرچم جمعیت صلیب سرخ برافراشته شود.
- ۶- در ابتدا وظیفه داشت که از بیماران و زخمیان میدان جنگ پرستاری کند و به حال اسیران جنگ رسیدگی نماید و اکنون علاوه بر آن وظایف در دوران صلح نیز تهیه و مسایل پیشگیری از بیماریهای واگیردار، کمک به آسیب دیدگان حوادث ناگهانی مانند زلزله و سیل و تربیت پرستارهای با تجربه از وظایف این جمعیت است.
- ۷- در حدود پنجاه سال پیش.
- ۸- به آنان برایگان خون می‌دهد.
- ۹- تربیت جوانان برای خدمتهای اجتماعی.
- ۱۰- جواب در آخر درس.

جواب تمرین ۳:

- ۱- جواب در پاسخ پرورش شماره ۶ درس در همین صفحه آمده است.
- ۲- جایی که پرچم صلیب سرخ برافراشته شود از هجوم دشمنان در امان است.
- ۳- کسی که غم دیگران را نمی‌خورد.

درس بیست و چهارم:

بهترین مکان دنیا (صفحه ۱۲۴)

هدف:

- ۱- خواندن يك داستان خیالی.
- ۲- جلب توجه دانش‌آموزان به این نکته که هر کس و هر چیز در حد خود باید به حال دیگران مفید باشد.

روش تدریس:

برای اینکه زیبایی این داستان را شاگردان درک کنند بهتر است که آموزگار از شاگردان بخواهد که همه کتابها را ببندند و خود با صدای رسا و با حالت، داستان را بخواند و در مواقعی که اقتضا می‌کند صدای خود را زیر و بم کند. سپس درس را دانش‌آموزان بندهند می‌خوانند

و کلمه‌ها و ترکیبها و تشبیهات درس به وسیله دانش‌آموزان یا آموزگار توضیح داده می‌شود.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- از زبان درختی جنگلی.
- ۲- تابش آفتاب.
- ۳- یعنی با ملایمت به سراپایم می‌خورد چنانکه گویی آن را می‌بوسد.
- ۴- هیزم شکنها.
- ۵- زورقهای تازه.
- ۶- آرزو کرد که کاش روزی در تنه زورقی بکار می‌رفت تا می‌توانست در رودهای پر آب و دریا‌هایی که از هر سو گسترده است گردش کند.
- ۷- دیده بود که از درختان در و پنجره ساخته‌اند.
- ۸- آرزو کرد که کاش در و پنجره می‌شد.
- ۹- برای اینکه زادگاه و همجنسان و دوستان خود را ترك می‌کرد.
- ۱۰- تخته سیاه.
- ۱۱- به دانه‌های مروارید.
- ۱۲- به قبا (لباس)ی سفید.

یادآوری درباره تمرین شماره ۳:

هدف از این تمرین، تقویت انشا نویسی و درک تشبیهات است و از این پس تا آخر کتاب چه در ضمن متن درسها و چه در تمرینها از این قبیل تشبیهات خواهد آمد. بهتر است در باره این تمرین، در کلاس بیشتر کار شود تا زمینه برای فهم درسهای آینده بیشتر فراهم شود.

جواب تمرین ۴:

- جمله‌هایی که دانش‌آموزان می‌نویسند نظیر این جمله‌ها و عبارتها باید باشد:
- ۲ - ابرهای سرخ رنگ هر صبح و عصر در بالای سرم به‌این طرف و آن طرف می‌رفتند.
 - ۳ - باد با ملایمت می‌وزید و به سراپایم می‌خورد.
 - ۴ - بارها در روزهای زمستانی رفت و آمد خرگوشها را دیده بودم.
 - ۵ - آیا در روی دریاها به گردش خواهم پرداخت؟

- ۶ - بسیار شاد می‌شوم.
 - ۷ - درختهای پیر با ضربه‌های تبر بر زمین می‌افتند.
 - ۸ - در پاییز کم‌کم برگ‌هایم زرد می‌شود.
 - ۹ - عاقبت آنان چه خواهد بود؟
 - ۱۰ - در حالی که می‌نالیدم و گریه می‌کردم بر زمین افتادم.
 - ۱۱ - فکرم پراکنده بود یا مضطرب و ناراحت بودم یا حواسم پرت‌شان و پراکنده بود.
- (هدف از این تمرین بهتر درک کردن معنی پاره‌ای کلمه‌ها و تشبیهات و کنایات درس است).

جواب تمرین ۵:

- ۲ - در حالی که می‌نالیدم (یا ناله کنان) بر زمین افتادم.
- ۳ - علی و جواد در حالی که صحبت می‌کردند (یا در حال صحبت کردن) راه می‌رفتند.
- ۴ - آذر در حالی که می‌دوید آمد.
- ۵ - خرگوش در حالی که جست و خیز می‌کرد برای افتاد.
- ۶ - روباه در حالی که می‌افتاد و برمی‌خواست راه می‌رفت.

درس بیست و پنجم:

نفت (صفحه ۱۳۲)

هدف:

- ۱ - خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲ - شناختن صنعت نفت.
- ۳ - شناختن اسم خاص (دمتور زبان).

یادآوری:

• آذرگشسب [یا آذرگشنسپ به معنی دارنده اسب نر] یکی از آتشکده‌های معروف عهد ساسانی است. این آتشکده در شهر شیز در آذربایجان واقع بوده و به پادشاهان و جنگجویان

اختصاص داشته است. خرابه‌های این آتشکده اکنون در جنوب آذربایجان (در بخش تکاب) به نام تخت سلیمان معروف است.

• تا اواسط قرن نوزدهم نفت اهمیتی کسب نکرده بود. در سال ۱۸۵۴ میلادی که چراغ نفتی اختراع شد نفت مورد استعمال زیادی پیدا کرد. اولین چاه نفتی که به شیوه جدید حفر شد و به نفت رسید چاهی بود به نام «دریک» که در سال ۱۸۵۹ میلادی در امریکا حفر گردید. از وقتی که نفت برای بکار انداختن موتورهای عمومیت پیدا کرد، ارزش و اهمیت آن فوق‌العاده زیاد شد تا آنجا که آن را «طلای سیاه» نامیدند.

• در آخر کتاب فارسی، ضمن نام کتابهایی که مطالعه آنها به دانش‌آموزان توصیه شده است، کتابی است به نام «سرگذشت نفت» پس از تدریس درس نفت بهتر است مطالعه این کتاب به دانش‌آموزان توصیه شود و در صورت امکان قسمتهایی از آن یا همه آن در کلاس خوانده شود.

روش تدریس:

درس به صورت خواندن مستقل تدریس می‌شود: دانش‌آموزان بند بند آن را می‌خوانند و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه و با راهنمایی آموزگار معنی می‌کنند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- مقدس بود.
- ۲- زیرا در عبادتگاهها آتش روشن می‌کردند و به آن احترام می‌گذاشتند، آتشکده یعنی محل آتش.
- ۳- آذرگتسب.
- ۴- می‌گویند آن را بر روی چاهی که از آن گاز نفت بیرون می‌آمده ساخته بوده‌اند.
- ۵- در حدود صد سال.
- ۶- اتومبیل، تراکتور، کشتی، هواپیما و بیشتر ماشینها و بعضی از کارخانه‌ها.
- ۷- وسایل پلاستیکی مانند بطری، لوله، صفحه گرامافون، انواع اسباب بازی، کفپوش-
اتاق و صدها چیز دیگر.
- ۸- از اعماق زمین.
- ۹- در خوزستان.
- ۱۰- با لوله.

۱۱ - با لوله.

جواب تمرین ۱:

وسایل نقلیه‌ای که در درس نام آنها آمده عبارت است از: اتومبیل، کشتی، هواپیما، ماشینهای نفتکش.

جواب تمرین ۴:

گرانپها، پالایشگاه، کارخانه، نفت خیز، آتشکده.

حل جدول: از راست به چپ:

۱- نفت، قد ۲- شاهکار ۳- ارزانی ۴- نان، هزار ۵- فال، کر ۷- فاعل
۸ - لاک پشت.

از بالا به پایین:

۱- دشمن، سفر ۲- آب ۳- پنهان، فعل ۴- فکر، حالا ۵- تازه ۶- راز، چپ
۷ - نازک، ۸ - دلیر، رشت.

جواب خود را ییازمایید (۵) (صفحه ۱۴)

جواب (الف):

۱ - از آن مالکان.

۲ - این نتیجه را که برای بدمست آوردن گنج و برای بدمست آوردن هر موفقیتی باید کوشید
و رنج برد.

۳ - شرکت تعاونی تشکیل دادند.

۴ - برای پیشگیری بیماریهای واگیردار وسایل تهیه می‌کند. به آسیب دیدگان حوادث
ناگهانی مانند زلزله و سیل رسیدگی و کمک می‌کند. پرستارهای با تجربه و دلسوز تربیت می‌کند.
در جنگ نیز به وضع اسیران و زخمیان جنگ رسیدگی می‌کند.
۵ - در آتشکده آذرگشسب.

جواب (ب):

این کلمه‌ها را بترتیب باید در جمله‌ها و عبارتها قرار داد:

۱- دامداری ۲- عضویت دارم ۳- صادر می‌شود ۴- واگیردار ۵- لبریز ۶- کفاف ۷- ناگوار،
ثائر ۸- نمربخش.

درس بیست و ششم:

عصر فضا (صفحه ۱۴۲)

هدف:

- ۱- خواندن متن، برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲- آشنا شدن با افکار و تخیلات قدما دربارهٔ مسافرت انسان به فضا و فعالیتهای مربوط به مسافرتهای فضایی.

یادآوری:

* رفتن کاووس به آسمان در شاهنامه آمده و ابیاتی چند از آن داستان به قرار زیر است:

برفتند سوی نشیمن عقاب
به هر خانه‌ای يك دو بگذاشتند
به مرغ و کباب و بره چند گاه
بران‌مان که غم اندر آرند زیر
سر تختها را به زر سخت کرد
ببست و بر آنگونه بر کرد ساز
ببست اندر اندیشه دل یکسره
بیاورد و بر تخت بست استوار
نهاد به پیش اندرون جام می
سوی گوشت کردند هر يك شتاب
ز هامون به ابر اندر افراشتند
(شاهنامه چاپ بروخیم ج ۲ ص ۲۱۱)

برمود پس تا به هنگام خواب
از آن بچه بسیار برداشتند
همی پروراندیشان سال و ماه
چو نیرو گرفتند هر يك چو شیر
ز عود قماری یکی تخت کرد
به پهلوش بر نیزه‌های دراز
بیاویخت بر نیزه ران بره
از آن پس عقاب دلاور چهار
نشست از بر تخت کاووس کی
چو شد گرمه عیز پران عقاب
ز روی زمین تخت برداشتند

• ژول وِرن (Jules Verne) نویسنده فرانسوی در سال ۱۸۲۸ میلادی بدنیا آمد و در ۱۹۰۵ درگذشت. به وی پدر داستانهای علمی لقب داده‌اند. در داستانهای ژول وِرن مسافرت‌هایی خیالی به ماه، به اعماق زمین و به جاهای ناشناخته دیگر شرح داده شده است. نام بعضی از کتابهای ژول وِرن که به فارسی هم ترجمه شده به قرار زیر است: مسافرت به مرکز زمین، مسافرت به ماه (یا از زمین تا ماه)، بیست هزار فرسنگ زیر دریا، دور دنیا در هشتاد روز، میشل‌ستروگوف. برای اطلاع بیشتر از شرح حال ژول وِرن مراجعه فرمایید به مجله پیک معلم و خانواده شماره ۶ (نیمه اول دی ماه ۱۳۴۷).

• گالیل (Galilée) دانشمند ریاضی و فیزیک از مردم ایتالیا بود و در ۱۵۶۴ میلادی بدنیا آمد و در ۱۶۴۲ درگذشت. وی از نخستین کسانی است که معتقد شدند زمین کروی است و به دور خورشید می‌گردد. گالیل را به خاطر ابراز این عقیده تکفیر و محاکمه و مجبور کردند بزانو درآید و از عقیده خود برگردد و استغفار کند. برای اطلاع بیشتر رجوع فرمایید به تاریخ علوم تألیف پی‌یر روسو ترجمه حسن صفاری ص ۱۸۷ به بعد و مجله پیک معلم دوره چهارم شماره ۱۱ (نیمه دوم اسفند ماه ۱۳۴۶).

روش تدریس:

این درس نیز مانند درس پیش به صورت خواندن مستقل تدریس می‌شود.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- زیرا دانشمندان برای رفتن به فضاهای دور دست فعالیت می‌کنند.
- ۲- نه.
- ۳- در شاهنامه.
- ۴- نه.
- ۵- حس کنجکاوای مردم و بخصوص دانشمندان را تحریک می‌کرد که درباره مسافرت به فضا بطور جدی مطالعه کنند.
- ۶- ایتالیا.
- ۷- نخستین تلسکوپ را ساخت و با آن به مشاهده آسمان پرداخت.
- ۸- گفته بودند سطح ماه کاملاً هموار است و پستی و بلندی ندارد.
- ۹- با آن به مشاهده و مطالعه ماه و ستارگان می‌پردازند.

۱۰- جواب آزاد. در توضیح جواب این پرسش آموزگار آخرین اطلاعات مربوط به کشفیات و مسافرت‌های فضایی را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

جواب تمرین ۱:

نشستند، برخاستند - دشواری، آسانی - انجام‌پذیر، نشدنی (انجام ناپذیر) - آغاز، پایان (انتها، آخر) - پهناور، کوچک، (تنگ، کم وسعت) - سرعت، بکندی - نخستین، آخرین (واپسین) - فراوان، کم (اندک) - پایین آمدند، بالا رفتند.

جواب تمرین ۴:

لذت، لذیذ، لذت‌آور، پرلذت.
نقص، ناقص، نقصان، برنقص.
مواظب، مواظبت.
تصمیم، مصمم، با تصمیم.
تحصیل، محصول، حاصل.
معلوم، عالم، علم، تعلیم، معلم.
تحقیق، حقیقت، حق، محقق، حقوق.
نظر، منتظر، انتظار، منظره، مناظر.
طول، طولانی، طویل.
معالجه، علاج.

جواب تمرین ۳:

- ۱- همه میهن خود را دوست دارند.
- ۲- همه می‌دانند که دانایی بهتر از نادانی است.
- ۳- هر مشکلی را با تصمیم و اراده می‌توان حل کرد.

درس بیست و هفتم:

کودکی که بر اثر اراده و پشتکار به شهرت و افتخار رسید (صفحه ۱۴۹)

هدف:

- ۱- خواندن متن برای بدست آوردن اطلاعات تازه.
- ۲- شناختن یکی از نقاشان مشهور معاصر.
- ۳- جلب علاقه دانش آموزان به کارهای هنری و دستی.

روش تدریس:

در صورتی که دانش آموزان کلاس آمادگی داشته باشند درس به صورت صامت خوانی و گرنه به صورت خواندن مستقل تدریس شود.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- به نقاشی.
- ۲- باید بکوشد.
- ۳- به مسافری که در زورق نشسته و در دریای آرام به گشت و تماشا مشغول است- کسی که در میان توفان در دریا گرفتار شده است.
- ۴- در هشت سالگی.
- ۵- تصمیم گرفت در مقابل دشواریها و ناملايمات زندگي مقاومت کند.
- ۶- کاری پیدا کند.
- ۷- به مینیاتور.
- ۸- به اروپا.
- ۹- در نمایشگاهی که نقاشان کشورهای مختلف در آن شرکت کرده بودند جایزه برد.
- ۱۰- اراده، کوشش، پشتکار داشت و از دشواریها و ناملايمات زندگي نمی هراسید.

یادآوری در باره تمرین ۱:

همانطور که در مقدمه گفته شده است بهتر است این تمرین با تمرین دیگری همراه

باشد. رجوع فرمایید به مقدمه کتاب حاضر صفحه ۴۰ شماره ۴.

درس یست و هشتم:

ایران (صفحه ۱۵۴)

هدف:

- ۱- خواندن شعری در باره میهن ما «ایران».
- ۲- صحیح خواندن شعر و حفظ آن.
- ۳- آشنا شدن با واحدهای شعر «بیت» و «مصرع».
- ۴- تمرین خط نستعلیق.

یادآوری:

آقاخان کرمانی از پیشقدمان انقلاب مشروطیت ایران بود و در سال ۱۳۱۴ هجری قمری کشته شد.

روش تدریس:

روش تدریس این درس همان است که درباره شعرهای پیشین کتاب گفته شده است، یعنی آموزگار شخصاً شعر را با صدای رسا و بطور شمرده و روان می‌خواند و دانش‌آموزان با مداد حرکات لازم را می‌گذارند و جاهای مکث را معین می‌کنند. سپس آموزگار بیت بیت شعر را با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه معنی می‌کند و اگر دانش‌آموزان اشکالاتی داشته باشند آنها را رفع می‌کند. سپس چند نفر از دانش‌آموزان کلاس تمام یا قسمتهایی از شعر را می‌خوانند و معنی می‌کنند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- گرامی‌تر از زر و سیم است.
- ۲- به بهشت.
- ۳- اهواز.
- ۴- یعنی اگر از کرمان سخن بگویم جا دارد، زیرا که مانند هندوستان است منتها هندوستانی که آب و هوایش خوش است (مراد آن است که کرمان در عین حال که مانند هندوستان

است بر آن این برتری را دارد که آب و هوایش خوب است).

۵- از چین و ختن.

۶- اصفهان.

۷- شهر اراك.

۸- رشت و مازندران.

جواب تمرین ۱:

مبارتها به ترتیب، معنی یا توضیح بیتهای ۵، ۱، ۷، ۹، ۲ است.

جواب تمرین ۲:

اهواز، کرمان، اصفهان (صفاهان)، اراك، ری، رشت.

جواب تمرین ۳:

خوشبو، مینومرشت، مشکبیز، سازگار، دلکش.

جواب تمرین ۴:

ایران، فارس، اهواز، کرمان، هندوستان، خراسان، چین، ختن، صفاهان (اصفهان)، اراك، جمشید، کاووس، ری، رشت، مازندران، آقاخان.

جواب تمرین ۵:

شعر ۱۱ بیت و در نتیجه ۲۲ مصراع است.

درس بیست و نهم:

بهترین ارمغان (صفحه ۱۵۹)

هدف:

۱- خواندن متنی همراه با شعر.

- ۲- آشنا شدن با یکی از داستانهای مشهور «مثنوی مولوی».
- ۳- جلب توجه دانش‌آموزان به ارزش آزادی.
- ۴- شناختن یکی از شاعران بزرگ ایران.
- ۵- شناختن اسم عام (دستور زبان).

یادآوری:

جلال‌الدین محمد بلخی مشهور به مولوی بزرگترین شاعر عارف ایران به سال ۶۰۴ هجری قمری در بلخ دنیا آمد و در سال ۶۷۲ در قونیه از شهرهای آسیای صغیر (در ترکیه امروز) درگذشت و در همان شهر مدفون گشت. بزرگترین آثار مولوی «مثنوی» و «دیوان کبیر» است. مثنوی کتابی است به نظم در شش دفتر. مولوی در این کتاب مسائل عرفانی و فلسفی و مذهبی را در ضمن حکایتها و مثلها به زبانی شیرین و دلکش بیان می‌کند. داستان «بهترین ارمغان» از دفتر اول مثنوی (ص ۹۵ به بعد چاپ لیدن) به نام قصه بازرگانی که... اقتباس و نقل شده است.

روش تدریس:

درس بطور خواندن مستقل تدریس می‌شود. دوبیت شعر درس را آموزگار شخصاً می‌خواند و توضیح می‌دهد و درباره «گفتِ خبر» می‌گوید که «گفت» در اینجا فعل نیست بلکه به معنی گفتن است و همانطور که در کلمه‌ها و ترکیبهای تازه آمده «گفتِ خبر» یعنی «گفتن خبر» یا رساندن پیام.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- خواست که وقتی به هندوستان می‌رسد سلام او را به طوطیان آزاد برساند و شرح زندانی بودن او را باز گوید.
- ۲- برای اینکه مدت‌ها در قفس مانده بود.
- ۳- پرنده آزاد با نشاط و سرحال است ولی پرنده‌ای که در قفس است افسرده و بیحال.
- ۴- نه.
- ۵- بلی.
- ۶- می‌خواست به این وسیله به طوطی در قفس مانده بفهماند که او نیز باید برای آزاد شدن چنین کاری بکند.

- ۷- زیرا گمان می‌کرد که طوطی هندی مُرد و طوطی خودش طاقت ندارد خبر مرگ یکی از همجنسان خود را بشنود.
- ۸- فهمید که برای آزاد شدن باید خود را به مردگی بزند.
- ۹- بلی.
- ۱۰- نخیر، زیرا اگر می‌فهمید ماجرا را به طوطی خودش نمی‌گفت.

جواب خود را بیازمایید (۶) (صفحه ۱۶۵)

جواب (الف):

- ۱- دانشمند ایتالیایی که نخستین تلسکوپ را ساخت. گالیله نخستین کسی بود که با تلسکوپ به مشاهدهٔ آسمان و ماه پرداخت.
- ۲- صاف نیست و تپه و دره دارد.
- ۳- مینیاتور.
- ۴- یعنی گفته و سخن خام، سخنی که از روی فکر و تأمل گفته نشده باشد.
- ۵- از کتاب مثنوی مولوی.

جواب (ب):

سرسبز - خوش‌آهنگ - شکفت‌انگیز - سرنشین - دلبستگی.

جواب (ج):

پهناور = وسیع (فراخ)، ارمغان = سوغات، ملامت = سرزنش، گرامی = عزیز، آوازه = شهرت، واپسین = آخرین (جمله‌سازی آزاد).

درس سی‌ام:

باران (صفحه ۱۶۶)

هدف:

- ۱- آشنایی با شعر جدید فارسی.
- ۲- خواندن شعری توصیفی دربارهٔ باران.

۳- صحیح خواندن و حفظ کردن شعر.

۴- تمرین خط نستعلیق.

۵- جلب توجه دانش‌آموزان به تشبیهات ادبی.

یادآوری:

تاکنون هرچه دانش‌آموزان در کتابهای فارسی شعر خوانده‌اند از نوع اشعار منتهی (کلاسیک) بوده است. این نخستین بار است که شعری را که در آن تساوی مصراعها رعایت نشده است در کتاب درسی می‌خوانند و باصطلاح این قطعه از نوع «شعر نو» است. فرق این شعر و نظایر آن با شعر منتهی این است که در این شعرها تعداد هجاها و طول مصراعها مانند شعر منتهی مساوی نیست مثلاً در شعر:

ای نام تو بهترین سرآغاز بی‌نام تو نامه کی کنم باز

تعداد هجاها در دو مصراع با هم مساوی است و طول دو مصراع اندازه هم است ولی

در شعر:

باز باران

با تیرانه

می‌خورد بر بام خانه

شماره هجاها و واحدهای شعر با هم مساوی نیست. شاعران قدیم شعر را از يك جای معین شروع می‌کردند و در يك جای معین خاتمه می‌دادند. ولی شاعران نوپرداز شعر را در جایی که مطلب تمام می‌شود خاتمه می‌دهند و دیگر برای پرکردن وزن، کلمه‌ها و جمله‌هایی نمی‌آورند که در معنی بدانها نیازی نیست. برای آگاهی بیشتر در این مورد مراجعه شود به دفترهای زمانه، چاپ تهران اسفندماه ۴۷ ص ۷۵ به بعد.

* شعر باران برگزیده‌ای است از شعر نسبتاً بلندی به همین نام از شاعر معاصر (مقیم انگلستان) آقای گلچین کیلانی (مجدالدین میرفخرایی).

روش تدریس:

آموزگار قبلاً درس را یکی دوبار پیش خود می‌خواند تا بتواند آن را در کلاس رسماً و روان و بطور شمرده و با حالت بخواند بطوری که علاقه دانش‌آموزان به شعر جلب شود. سپس در کلاس یکی دو بار به وسیله آموزگار خوانده و با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه توضیح داده می‌شود. بخصوص تشبیهاتی که در درس بکار رفته است مورد بحث قرار می‌گیرد. بهتر است آموزگار قبلاً پرسشها و تمرینهای درس را با جوابهای آنها در این کتاب مطالعه

کند. این کار باعث می‌شود که آموزگار دقایق و تشبیهات شعر را آگاهانه در کلاس مورد بحث قرار دهد. پس از تدریس، شعر چند بار به وسیله دانش‌آموزان با صدای رسا و روان خوانده شود، بطوری که آموزگار یقین حاصل کند که همه دانش‌آموزان خواندن شعر را خوب یاد گرفته‌اند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- به ترانه.
- ۲- به گورها (مرواریدها).
- ۳- گردش يك روز قدیمی را در جنگلهای کیلان.
- ۴- به دویدن آهو.
- ۵- داستانهای نپانی، رازهای زندگانی.
- ۶- به شمشیر بران.
- ۷- برای اینکه مثل بعضی از دیوانه‌ها می‌غرد و گویی دیوانه‌وار بر ابرها مشت می‌زند.
- ۸- برای اینکه باران زیاد بارید و آب در زیر درختان جمع شد و روی سبزه‌ها را فراگرفت.
- ۹- منظورش عکس درختان جنگل است که در آب افتاده بود.
- ۱۰- اینکه زندگانی چه روشن و چه تیره در هر حال زیباست. (منظور شاعر آن است که زندگانی چه همراه با خوشی و چه همراه با سختی باشد برای آدم امیدوار - کسی که فردا را در نظر دارد و به خاطر فردا تلاش می‌کند - زیبا و دوست داشتنی است).

جواب تمرین ۳:

در کدام شعر	چه تشبیه شده است؟	به چه تشبیه شده است؟
باز باران، با ترانه	صدای باران	ترانه
با گهرهای فراوان	دانه‌های باران	دانه‌های مروارید
می‌دویدم همچو آهو	دویدن شاعر	دویدن آهو
از لب باد وزنده	باد	به حیوان یا آدمی که از میان لبهایش صدایی شنیده می‌شود

در کدام شعر	چه تشبیه شده است؟	به چه تشبیه شده است؟
برق چون شمشیر غران تندر دیوانه غران، مشت می‌زد ابرها را جنگل از باد گریزان، چرخها می‌زد چو دریا	برق تندر جنگل	شمشیر دیوانه‌ای که می‌گردد و مشت می‌زند. دریا

درس سی و یکم و سی و دوم:

چهار نقاش بزرگ

در دو قسمت (قسمت اول صفحه ۱۷۱، قسمت دوم صفحه ۱۷۸)

هدف:

- ۱- خواندن داستانی در دو قسمت.
- ۲- جلب توجه دانش‌آموزان به زیباییهای طبیعت.
- ۳- شناختن صفت (دستور زبان فارسی) (در قسمت اول).
- ۴- تمرین درباره تشبیهات و صفت (در قسمت دوم).

روش تدریس:

می‌توان این درس را به طریق خواندن مستقل تدریس کرد و یا مانند درس بیست و چهارم (بهترین مکان دنیا) عمل نمود.
باید توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کرد که نویسنده هر یک از چهار فصل را به نقاشی تشبیه کرده است که تابلوی نقاشی می‌کند و با سه نقاش دیگر مسابقه نقاشی می‌دهد و محل نقاشی این نقاشان پهنه طبیعت و جهان است.

جواب پرسشهای درس (قسمت اول) (صفحه ۱۷۵):

۱- به نقاشی.

- ۲- دربارهٔ اینکه کدامیک بهتر نقاشی می‌کند.
- ۳- زیرا خورشید در ارتفاعات آسمان زندگی می‌کند و در عمر خود شکفتیهای بسیار دیده است و بهتر می‌تواند خوب و بد و زشت و زیبا را از هم تشخیص دهد.
- ۴- زیرا نخستین فصل سال است.
- ۵- منظور این است که در بهار درختان شکوفه می‌آورند و شکوفه‌های قرمز و سفید آنها چنان بنظر می‌رسد که گویی گردنبند آویخته‌اند.
- ۶- درحالی نشان‌داد که از شکافها و درزها سربرون می‌کشند.
- ۷- گفت بگذار خورشید به این تابلو نگاه کند و لذت ببرد و ببیند که چگونه همه‌جا رنگ زندگی بخود گرفته است.
- ۸- در روی زمین و در طبیعت.
- ۹- یعنی آثار زندگی و حرکت در همه‌جا دیده می‌شود.
- ۱۰- جواب آزاد.
- ۱۱- میوه.
- ۱۲- از خوشه‌های طلایی رنگ گندم.
- ۱۳- بلی، زیرا آرزو کرد که ای کاش هیچگاه چشم از جنگل سبز رنگ و از سطح نیلگون رودها و دریاچه‌ها بر نمی‌داشت.

یادآوری دربارهٔ «به این نکته توجه کنید» (قسمت اول) صفحه ۱۷۵:

دانش آموزان در کتاب فارسی سوم با صفت آشنا شده‌اند (البته بدون اینکه نام‌دستوری آن یعنی صفت برده شود). آموزگار این قسمت را مانند قسمتهای پیشین دستور زبان با کج سفید و رفکی در تخته سیاه می‌نویسد و تدریس می‌کند و مثالهای متعددی بیان می‌کند تا دانش‌آموزان صفت را از غیر آن تشخیص دهند. اشکالی که ممکن است پیش بیاید این است که دانش‌آموزان صفت را با مضاف‌الیه تخیلیت کنند و مثلاً امثال مدرسه و کلاس را نیز در زنگ مدرسه و میز کلاس (که مضاف و مضاف‌الیه‌اند) صفت بحساب آرند. آموزگار باید خاطر نشان کند که امثال اینها صفت نیست و فرق اینها با صفت این است که صفت از نظر معنی و مفهوم جزء اسمی است که به دنبال آن آمده (= موصوف، از بکار بردن کلمهٔ موصوف در این کلاس خودداری شود) مثلاً وقتی که می‌گوییم برادر بزرگ، بزرگ در خود برادر است و از آن جدا شدنی نیست و نمی‌توان نشان داد که این بزرگ است و این برادر، ولی در امثال زنگ مدرسه و میز کلاس،

اینطور نیست، زنگ غیر از مدرسه است و میز غیر از کلاس است و هر کدام از آنها را می‌توان نشان داد. این مسئله را به طریق دیگر می‌توان تفهیم کرد و آن اینکه اگر به دنبال موصوف و صفت «است» بیاوریم جمله‌ای بامعنی درست می‌شود مثلاً در برادر بزرگ می‌توان گفت: برادر، بزرگ است. و در بهار زیبا و دل‌انگیز می‌توان گفت: بهار، زیبا و دل‌انگیز است. ولی در ترکیب‌هایی مانند میز کلاس اگر بگوییم میز، کلاس است معنی ندارد. (در صورتی که دانش آموزان آمادگی نداشته باشند، از ورود به این بحث خودداری شود).

جواب تمرین ۱ (قسمت اول):

- ۱- در بهار باران زیاد می‌بارد و در جنگل جاهای کود پر از آب می‌شود و تبدیل به گودال می‌گردد.
- ۲- در بهار در اطراف و دوربر گودال‌های کوچک و بزرگ، ترگس و بنفشه که نخستین گل‌های بهار هستند می‌روید.
- ۳- در تابستان، درختان میوه، چندان سیب و گلابی و میوه‌های دیگر می‌آورند که شاخه‌ها تاب آن همه میوه را نمی‌آورند و به سوی زمین خم می‌شوند.
- ۴- در بهار نخست درختان شکوفه‌های سفید و قرمز می‌آورند.

جواب تمرین ۲ (قسمت اول):

- نام رنگ‌ها: گلی، نقره‌ای، نیلی، خاکستری، سبز تیره، سبز سیر، آبی روشن، طلایی، زردطلایی، نیلگون.
- نام گل‌ها: ترگس، بنفشه.
- نام درختان: هلو، بادام، سیب، تمشک.
- نام جانوران: زنبور عسل، پروانه، بلبل، خرگوش، غوک.

جواب تمرین ۳ (قسمت اول):

- بترتیب می‌توان این صفت‌ها را به جای نقطه‌ها قرار داد:
- سرخ، قرمز، شیرین، قرش، کوچک، شیرین، کوچک و بزرگ، نازک، زیبا، گرم، سفید، سبز، سبزرنگ.

جواب تمرین ۴ (قسمت اول):

جهان افروز، دلانگیز، شادی افزا، نیلگون، گلگون.

جواب پرسشهای درس (قسمت دوم) صفحه ۱۸۱:

- ۱- رنگهای روشن.
- ۲- بعضی را با رنگ زرد لیمویی و بعضی دیگر را با رنگ ارغوانی.
- ۳- مجلل تر و زیباتر از پیش.
- ۴- مزارع و دشتها.
- ۵- درحال تلاش و کوشش.
- ۶- دسته های پرستوهای مهاجر.
- ۷- با ابرهای ضخیم خاکستری رنگی.
- ۸- رنگ سفید.
- ۹- خرگوش، کبک، کرک.
- ۱۰- زیرا هر چهار تابلو زیبا بود.
- ۱۱- جواب در آخر درس.

جواب تمرین ۱ (قسمت دوم) صفحه ۱۸۴:

جمله ها و عبارتهایی که باید بنویسند بترتیب عبارت است از:

- ۱- خورشید تابان از پشت ابر تیره نگاهی افکند. در زیر نگاه نوازش بار او بناگاه
مراسر تابلو پاییز به شادی و تبسم درآمد.
- ۲- (این تشبیه نیز در عبارت بالاست).
- ۳- کوهها و دشتها، لباس سفید به تن کردند.
- ۴- زمستان در کوهها و دره ها با کفشهای بزرگ و نرم خود قدم برمی داشت.
- ۵- بر روی صنوبرها و کاجها پوشش سنگینی از برف پوشانید و کلاه سفید آنها را تا
روی ابروانشان پایین کشید.

جواب تمرین ۳ (قسمت دوم):

- ۱- برای اینکه برگ کاجها و سروها و صنوبرها در تمام فصلهای سال به رنگ سبز است

- و در پایین مثل برگ درختان دیگر زرد نمی‌شود.
- ۲- زیرا در پایین پرندگان و جانوران كوچك تلاش و كوشش می‌کنند تا آذوقه زمستانی خود را فراهم کنند.
- ۳- زیرا بیشتر اوقات در زمستان ابرهای ضخیم آسمان را می‌پوشاند و خورشید در پشت این ابرها از دیده‌ها پنهان می‌شود.
- ۴- برای اینکه فصلهای سال بترتیب پشت سرهم می‌آیند و در طبیعت تغییریابی بوجود می‌آورند و رنگ آن را عوض می‌کنند چنانکه گویی در آن نقاشی می‌کنند.

جواب خود را بیازمایید (۷) (صفحه ۱۸۴)

جواب (الف):

- ۱- از زبان کودکی ده ساله.
- ۲- در جنگلهای گیلان.
- ۳- جواب آزاد (می‌توانند بنویسند: مرد فردا کسی است که خود را برای زندگی آینده آماده می‌کند و از حالا به فکر آینده است).
- ۴- زیرا فصلها مانند نقاش طبیعت را رنگ آمیزی می‌کنند.
- ۵- کاجها، سروها و صنوبرها.

جواب (ب):

صفتها:

زیبا، دل‌انگیز، شیرین، بزرگ، كوچك، نازك، گرم، سرد، سفید، ضخیم، خوب، چابك.

جواب (ج):

- ۱- دويدن كودك به دويدن آهو تشبیه شده است.
- ۲- برق (برقی که از نزديك شدن ابرها به هم برمی‌خیزد) به شمشیر. شاعر فرض کرده است که برق ابرها را پاره می‌کند همانطور که شمشیر اشیا را پاره می‌کند.
- ۳- جنگل به دریا تشبیه شده است: باد درختان جنگل را تکان می‌دهد. شاعر حرکتی

را که در بالای درختان دیده می‌شود به حرکت امواج دریا تشبیه کرده است.

جواب (د):

این کلمه‌ها و ترکیبها را بترتیب باید در جمله‌ها و عبارتها قرار داد:
۱- بالاگرفت، ۲- دریغ، ۳- دآوری، ۴- دل‌انگیز، ۵- جهان افروز، ۶- قشر.

درس سی و سوم:

به حیوانات آزار نرسانیم (صفحه ۱۸۶)

هدف:

- ۱- خواندن شعری از سعدی و آشنایی با آثار ادبی و حفظ شعر.
- ۲- جلب علاقه دانش‌آموزان به حیوانات و حیوان دوستی.
- ۳- تمرین خط نستعلیق.

روش تدریس:

درس مانند شعرهای قبلی تدریس می‌شود و آموزگار مطالبی را که در درس سعدی درباره بوستان خوانده شده است یادآوری می‌کند.

جواب پرسشهای درس:

- ۱- کیسه گندم.
- ۲- موری.
- ۳- سرگردان به هر طرف می‌دوید.
- ۴- به خاطر مور ناراحت بود زیرا مور از لانه خود دور مانده بود.
- ۵- مور را به لانه خود باز آورد.
- ۶- گفت از جوانمردی نیست که من این مور ناراحت را از جای خود آواره کنم.
- ۷- از بوستان سعدی.
- ۸- کتابی است از سعدی. سراسر کتاب به نظم است و در آن اندرزها و نکته‌های اخلاقی

و اجتماعی بسیار به صورت حکایت آورده شده است.

۹- یعنی نتوانست بخوابد.

درسهای سی و چهارم و سی و پنجم و سی و هشتم:

داستان کاوه آهنگر

در سه قسمت (قسمت اول صفحه ۱۸۹، قسمت دوم صفحه ۱۹۵، قسمت سوم صفحه ۲۰۲)

هدف:

- ۱- خواندن متنی همراه با شعر.
- ۲- آشنایی با یکی از داستانهای معروف شاهنامه.
- ۳- شناختن جمله خبری و پرسشی (دستور زبان).
- ۴- دوره کردن همه قواعد دستور زبان که در طول سال خوانده شده است.

یادآوری:

* دانش آموزان تاکنون اطلاعاتی درباره شاهنامه و داستانهای آن بدست آورده اند. اکنون جای آن دارد که آگاهی بیشتری در این باره کسب کنند. بخصوص که اطلاعات تاریخی آنان اکنون بحدی رسیده است که ذهنشان پذیرای مطالب مفصلتر و عمیقتری در مورد داستانهای ملی باشد.

آموزگار می تواند آنچه را که در مقدمه درس کاوه آمده است اندکی مفصلتر به شرح زیر توضیح دهد: داستانهای شاهنامه با آنچه که در تاریخ آمده است فرق دارد. در درس تاریخ، تاریخ ایران را با خاندان ماد شروع می کنیم، پس از خاندان ماد، خاندان هخامنشی بر روی کار می آید. اسکندر مقدونی سلسله هخامنشی را منقرض می کند از آن پس مدتی سلوکیان حکمرانی می کنند تا اینکه مجدداً سلسله ایرانی اشکانی کشور را از دست بیگانگان می رهند. در حالی که در شاهنامه، نخستین خاندانی که فرمانروایی می کنند پیشدادیان، از آن پس کیانیان است. در مدتی که این دو سلسله بر ایران حکمرانی می کنند پادشاهان و پهلوانان بزرگی ظهور می کنند و کارهای شگرف انجام می دهند. اینجا دانش آموز می پرسد کدامیک از این دو، تاریخ واقعی ایران است. باید جواب گفت: تاریخ واقعی ایران همان است که در درس تاریخ می خوانیم

و آنچه در شاهنامه می‌خوانیم مربوط به دوران پیش از تاریخ است زمانی که شاید هنوز پدران ما یعنی ایرانیان قدیم به‌این سرزمین نیامده و ازهم نژادان دیگر خود که به هندوستان رفتند جدا نشده بوده‌اند. شرح احوال فرمانروایان و پهلوانان قدیم قوم آریا، دهن بدهن و سینه بسینه از نسلی به نسلی دیگر نقل شده و بتدریج شاخ و برگ پیدا کرده‌است تا اینکه در زمان ساسانیان به‌صورت کتاب نوشته شد و بعد از اسلام به فارسی جدید ترجمه گردیده و فردوسی شاعر بزرگ، آنها را به نظم درآورده است.

• نام پدر فریدون آتیین بیشتر به آتیین مشهور است و در بعضی از نسخه‌های شاهنامه نیز آتیین است ولی با توجه به ریشه کلمه و نسخه‌های معتبر آتیین درست است.

روش تدریس:

چون این درسها هم از لحاظ کمیت اندکی مفصل و هم از جهت کیفیت اندکی مشکل است بهتر است آموزگار شخصاً متن درس را بخواند و کلمات و اصطلاحات و مطالب آن را با توجه به کلمه‌ها و ترکیبهای تازه توضیح دهد. هر کدام از این درسها در دو روز و در صورتی که دانش-آموزان کلاس ضعیف باشند در سه روز تدریس می‌شود به‌این ترتیب که روز اول در متن درس و روز دوم در تمرینها کار می‌کنند و در صورتی که در سه روز تدریس شود روز اول در متن، روز دوم دوباره در متن، کار می‌کنند و سوالات مطرح می‌شود و روز سوم در تمرینها کار می‌کنند.

جواب پرسشهای درس (قسمت اول) صفحه ۱۹۳:

- ۱- فرزند امیری عادل به‌نام مرداس بود.
- ۲- در اواخر پادشاهی جمشید.
- ۳- موجودی که همه بدیها از او بوجود می‌آید.
- ۴- این بود که در جهان فتنه و آشوب برپا کند.
- ۵- جواب در بند چهارم درس.
- ۶- برای اینکه روزی اجازه یابد تا دو کتف او را ببوسد.
- ۷- برای اینکه از جای بوسه‌اش مار بروید.
- ۸- خود را به‌صورت پزشکی ماهر درآورد و نزد ضحاک رفت و گفت داروی این درد مغز سر انسان است.
- ۹- پادشاهی متمکار و بیدادگر.

- ۱۰- برای اینکه گروهی بسیار از مردم نیکناه را برای خوراك ماران به كشتن داد.
- ۱۱- گفت معنی خواب این است كه روزگار توبه آخر رسیده و فریدون نامی به جای تو بر تخت شاهی خواهد نشست.
- ۱۲- بیهوش شد.
- ۱۳- دستور داد سراسر كشور را بچویند و فریدون را بیابند و پیش او آورند.

جواب تمرین ۱ (قسمت اول):

- ۱- بزرگ، توانا.
- ۲- بزرگ.
- ۳- آسوده.
- ۴- عادل.
- ۵- خردمند، خوش سخن.
- ۶- لذیذ، گوناگون.
- ۷- رنگین.
- ۸- سیاه.
- ۹- ماهر.
- ۱۰- دراز.
- ۱۱- آشفته.

جواب تمرین ۵ (قسمت اول):

فعل	اسم	صفت
بود	جمشید	مرداس
آمد	پادشاه	اهریمن
نداشت	روزگار	مهر
آرامت	جهان	راه
می ساخت	باغ	مار
نمی خواهم	ضحاک	فریدون
		خوش سخن

فعل	اسم	صفت
دانست	سفره	میاه
بخواه		ماهر
		رنکین

جواب پرسشهای درس (قسمت دوم) صفحه ۱۹۹:

- ۱- مردی از ایرانیان.
- ۲- به دست مأموران ضحاک کشته شد.
- ۳- فرزند آتبین.
- ۴- فریدون را به پیش نگهبان مرغزاری برد و از او خواست که فریدون رانگهداری کند.
- ۵- مأموران خود را به دستگیری فریدون فرستاد.
- ۶- از کوه به دشت آمد و نزد مادر خود رفت و از او خواست تا بگوید پدرش کیست و از کدام نژاد است.
- ۷- گفت روزگار ضحاک را تباه می‌کنم و کاخ و ایوانش را باخاک یکسان می‌سازم.
- ۸- گواهی را که در آن خود را بخشنده و دادگر خوانده بود.
- ۹- مردی آهنگر.
- ۱۰- آشفته بود و دست بر سر می‌زد.
- ۱۱- هفده تن را.
- ۱۲- جواب در بند یکی به آخر مانده.
- ۱۳- فرمان داد تا آخرین فرزند او را از بند رها کردند و از خود کاوه نیز دلجویی کرد.

جواب تمرین ۱ (قسمت دوم) صفحه ۲۰۰:

- ۱- برای اینکه ضحاک پدر او و هزاران ایرانی دیگر را کشته بود.
- ۲- متمکار و بیدادگر و خونریز بود.
- ۳- برای اینکه مأموران ضحاک می‌خواستند یگانه فرزند او را نیز بکشند.
- ۴- برای اینکه گمان نمی‌کرد کسی جرأت کند و دربارگاه او فریاد برآورد و او را متمکر بخواند.

۵- برای اینکه ترسید که مبادا سرو صدا زیاد شود و دیگر ستمدیدگان نیز به کاوه بییوندند و بر او بشویند.

جواب پرسشهای درس (قسمت سوم) صفحه ۴۵۶:

- ۱- گفت باید تو نیز نامه‌ای را که سران و بزرگان در دادجویی و نیک‌اندیشی من نوشته‌اند امضا کنی.
- ۲- زیرا دید که بزرگان، آدم ستمگری را دادگر خوانده‌اند.
- ۳- گفت هرگز چنین دروغی را گواهی نخواهم کرد.
- ۴- کاوه خروشید و کمک خواست و چرم آهنگری را بر سر نیزه کرد و به مردم گفت که يك يك به نزد فریدون رویم، مردم نیز دور او جمع شدند تا به درگاه فریدون بروند.
- ۵- کاوه از پیش می‌رفت و چرمی را که بر سر نیزه کرده بود با خود حمل می‌کرد.
- ۶- به میان مردم رفت و به گفتار ستمدیدگان گوش داد و فرمان داد تا چرم پاره کاوه را با پرنیان و زر و گوهر آراستند.
- ۷- چرم پاره کاوه را.
- ۸- بر آشفست و سراسیمه بر اسب نشست و با سپاهی روی به جانب فریدون گذاشت.
- ۹- بر آنان تاختند.
- ۱۰- فریدون او را گرفتار کرد و دست و پایش را بست و بر پشت اسبی انداخت و به کوه دماوند برد و دزغاری زندانی ساخت.
- ۱۱- به داد و دهش پرداخت.
- ۱۲- چرم آهنگری.
- ۱۳- از کتاب داستانهای شاهنامه.
- ۱۴- فردوسی.

جواب تمرین ۴ (قسمت سوم) صفحه ۴۵۷:

- ۱- زیرا دید کسانی هستند که او را یاری کنند و برضد ضحاک قیام نمایند.
- ۲- زیرا از ستمگری و بیداد ضحاک بجان آمده بودند.
- ۳- می‌خواستند به این وسیله انتقام خود را از ضحاک و سپاه وی بگیرند.
- ۴- بلی، زیرا بیش از حد به مردم ظلم و بیداد کرده بود.

جواب خود را بیازمایید (۸) (صفحه ۲۰۸)

جواب (الف):

- ۱- نام مردی دانا که در زمانهای قدیم زندگی می کرد.
- ۲- آن را به جای نخستین خود بازگردانید.
- ۳- در شاهنامه.
- ۴- گفت زمانی این کودک را نگهداری کن و با شیر این گاو خوب او را پرورش ده
(بدو گفت کاین کودک شیرخوار زمن روزگاری به زندهار دار
پدروارش از مادر اندر پذیر وزین گاو نفزش بیور به شیر).
- ۵- نامه ای را که در آن دادگری و بخشندگی ضحاک گواهی شده بود.

جواب (ب):

کلمه های هم معنی:
ایوان، بارگاه، کاخ، قصر.
بیداد، ظلم، ستم.
کارزار، پیکار، جنگ.
کپتر، کوچکتر، خردتر.
شجاع، دلیر، دلاور.
خوردش، خوردنی، خوراک.
نفز، خوب، نیک.

جواب (ج):

جمله	جمله خبری است یا پرسشی؟	فاعل؟	فاعل اسم عام است یا اسم خاص؟	صفت؟	فعل؟
آیا انسانهای نخستین شکارچی بودند؟	پرسشی	انسانها	عام	نخستین	بودند
بهار زیبا همه جا را به سبزه آراست.	خبری	بهار	عام	زیبا	آراست

جمله	جمله خبری است یا پرسشی؟	فاعل؟	فاعل اسم عام است یا اسم خاص؟	صفت؟	فعل؟
آشپز سفره رنگینی آماده کرد.	خبری	آشپز	عام	رنگین	آماده کرد
ضحاک خواب آشفته‌ای دید.	خبری	ضحاک	خاص	آشفته	دید
فریدون درفش چرمی را به فال نیک گرفت.	خبری	فریدون	خاص	چرمی، نیک	گرفت
مردم فریدون را به سالاری پذیرفتند.	خبری	مردم	عام	—	پذیرفتند
چرا فرانک راز پنهان را آشکار کرد؟	پرسشی	فرانک	خاص	پنهان	آشکار کرد
رازی بیمارستانی در ری تأسیس کرد.	خبری	رازی	خاص	—	تأسیس کرد

ماخذ:

- در تهیه کتاب راهنمای تدریس فارسی چهارم علاوه بر کتابهایی که در جای خود بدانها اشاره شده، این کتابها و مجلات مورد استفاده قرار گرفته است، بخصوص در مقدمه:
- روش تدریس فارسی و دستور پنجم ابتدایی، تألیف دکتر زهرای خانلری (کیا) با همکاری لیلی ایمن (آهی).
- روش تدریس فارسی و دستور ششم ابتدایی، تألیف دکتر زهرای خانلری (کیا) با همکاری لیلی ایمن (آهی).
- راهنمای تدریس کتاب فارسی سال سوم دبستان تألیف لیلی ایمن (آهی) با همکاری حسن انوری.
- دوره مجله آموزش و پرورش از انتشارات اداره کل نگارش (سابق).
- دوره مجله پیک معلم و پیک معلم و خانواده از انتشارات مرکز تهیه مواد خواندنیهای نوسوآدان.
- دوره مجله سپاه دانش از انتشارات سازمان سپاه دانش.
- دوره مجله سپیده فردا از انتشارات دانشسرای عالی.
- انشای سال سوم و سال چهارم ابتدایی تألیف احمد کوشا.